

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra historie

Zdeněk Omelka

Zaniklé středověké osady v katastru obce Valtice

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Šlézar, PhD.

Olomouc 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jsem pouze literaturu a zdroje uvedené v seznamu.

V Olomouci dne

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat PhDr. Pavlou Šlézarovi, PhD. za vedení bakalářské diplomové práce a za cenné rady a připomínky. Velké poděkování patří také Mgr. Bronislavu Grunovi za poskytnutý materiál a za jeho rady v terénu. Za možnost zpracovat právě toto téma bakalářské práce děkuji Mgr. Balázsovi Komoróczymu, Ph.D. Za praktické rady na téma letecké archeologie děkuji doc. PhDr. Jaromíru Kovárníkovi, CSc. V neposlední řadě děkuji Ing. Zdeňkovi Kupskému za povolení k provedení detektorových sběrů na jeho pozemcích.

Jméno a příjmení: Zdeněk Omelka

Osobní číslo: F17217

Anotace:

V katastru města Valtice se nachází několik zaniklých středověkých osad, doložených písemně a v některých případech i na základě dřívějších archeologických výzkumů. Dosavadní výsledky archeologických výzkumů a dalších badatelských činností nebyly doposud souhrnně vyhodnoceny. Z depozitáře Regionálního muzea v Mikulově, ze sbírky amatérského archeologa B. Gruny a z povrchových sběrů autora práce, bylo zpracováno celkem 1,7 tis. keramických a 76 kovových artefaktů. Dále byly analyzovány veřejně dostupné ortofotosnímky na přítomnost porostových příznaků v katastru. Práce přinesla nové poznatky o existenci a uspořádání osad Aloch a Kelčín.

Klíčová slova: zaniklé středověké osady, Valtice, archeologické výzkumy, prospekce s detektorem kovů

Annotation:

In the cadastre of the town Valtice there are several deserted medieval settlements, in written historical sources and, in some cases, based on earlier archaeological research. Previous results of archaeological researches and other research activities have not been summarized yet. A total of 1.7 thousand ceramic and 76 metal artifacts were processed from the depository of the Regional Museum in Mikulov, from the collection of the amateur archaeologist B. Gruna and from the field walking of the author of the work. Furthermore, publicly available orthophotos were analysed for the presence of vegetation symptoms in the cadastre. The work brought new knowledge about the existence and arrangement of the settlements of Aloch and Kelčín.

Keywords: deserted medieval settlements, Valtice, archaeological researches, metal detector prospection

Obsah

1. Úvod	6
2. Vymezení prostoru zkoumaného území	7
3. Metoda práce	8
4. Stav výzkumu ZSO	11
5. ZSO na Valticku	15
5.1 Aloch	17
5.2 Kelčín	19
5.3 Königsbrunn	20
5.4 Potendorf	21
6. Archeologické prameny	23
6.1 Keramika	25
6.2 Ostatní nekovový archeologický materiál	30
6.3 Detektorové povrchové sběry	31
6.4 Letecká archeologie a dálkový průzkum	57
6.5 Vyhodnocení archeologického materiálu	59
7. Závěr	78
8. Použité zkratky	80
9. Literatura.....	81
Seznam obrázků	87
Seznam příloh	90
Příloha 1: Obrazová příloha.....	91
Příloha 2: Seznam nálezů.....	139

1. Úvod

Prostor jižní Moravy je osídlen od paleolitu a je tedy místem bohatým na archeologické nálezy všech období lidských dějin. Díky působení J. Ungera v Regionálním muzeu v Mikulově, který se specializoval na středověkou archeologii, bylo na Břeclavsku prozkoumáno také množství středověkých lokalit. Výsledky archeologických výzkumů v prostoru zaniklých středověkých osad (dále jen „ZSO“) v katastru obce Valtice J. Unger poprvé a naposledy zpracoval a publikoval v roce 1970. Předsedkyně Muzejního spolku Valtice L. Rakovská tedy v roce 2017 vyslovila prosbu k B. Komoróczyemu z Archeologického ústavu ČR o nové zpracování archeologického materiálu z valtických zaniklých vsí. Tohoto tématu jsem se ujal a na základě prvotních informací z prací J. Ungera (archeologické prameny) a M. Geršice (zpracované písemné prameny) jsem začal shromažďovat informace o existujících nálezech. Díky dlouholeté zkušenosti s detektorovými prospekcemi jsem se rozhodl práci doplnit o detektorové sběry. Využití detektoru kovů při badatelských archeologických výzkumech, spojených se ZSO, se dnes velmi pozvolna stává součástí badatelských výzkumů. V terénu však stále zcela převažuje činnost neorganizovaných hledačů s detektory kovů (dále jen „detektoráři“), kteří neprovádí vyzvedávání nálezů podle řádných pravidel archeologického oboru (zaznamenávání polohy nálezu, odevzdávání nálezů) a podle platných zákonů. Není úkolem této práce detailně posuzovat tuto veřejnou aktivitu, ovšem laický detektoring má nemalý vliv na výsledky oficiálních detektorových prospekcí. V rámci metodiky práce mnou provedených sběry tedy bude několik aspektů této činnosti rozepsáno.

Cílem práce je vyhodnotit doposud získaný archeologický materiál, uložený řádně v muzeích, dále využít informací amatérských archeologů a provést sběry keramiky spojené s detektorovou prospekcí. Kovové nálezy mohou přinést chronologicky citlivá data a společně s nekovovým materiálem přinést ucelený obraz o zaniklých osadách a trvání jejich existence. Dále snad bude možno pomocí sběrů keramiky prostorově vymezit dvě doposud přesně nelokalizované osady Königsbrunn a Potendorf. Získaný materiál bude vyhodnocen na základě analogií k archeologickému materiálu z dříve zkoumaných zaniklých vsí na Moravě. Předkládaná práce si klade za cíl také zhodnotit současné trendy a možnosti nedestruktivních metod archeologického průzkumu a výzkumu ZSO.

2. Vymezení prostoru zkoumaného území

Studovaná oblast – katastr obce Valtice – se nachází na jižní Moravě v okrese Břeclav u hranice s Rakouskem. Samotné město Valtice leží 10 km západně od města Břeclav a 12 km jihovýchodně od města Mikulov. Součástí katastru obce je příměstská část Úvaly, vzdálená 4 km západně, celková plocha katastru činí cca 48 km². Ze severní strany prostor uzavírají Lednické rybníky Nesyt, Hlohovecký rybník, Prostřední rybník a Mlýnský rybník, kterými protéká potok Včelínek. Z jižní a západní strany je prostor ohraničen státní hranicí s Rakouskem (přesněji se spolkovou zemí Dolní Rakousko) a východní stranu uzavírá Boří les (obr. 27–28).

Území katastru Valtic se rozprostírá na Valtické pahorkatině v západní části Dolnomoravského úvalu. Jde o plochou nížinnou pahorkatinu na flyšových, neogenních a čtvrtohorních usazeninách, v jižní části je rozsáhlá plošina na pliocenních štěrcích (*Demek 1987, 530*). Součástí pahorkatiny jsou Nesytská sníženina, Poštorenská plošina a Úvalská pahorkatina. Nejvyšším bodem jsou Staré hory s 302 m n. m. (Úvalská pahorkatina) a nejnižším kótou je 177 m n. m. u rybníka Nesyt (Nesytská sníženina). Celé území spadá do 1. a 2. vegetačního stupně dubového a bukovo-dubového s poli, vinohrady a lesíky s teplomilnými porosty. Lednické rybníky jsou národní přírodní rezervací s důležitými hnízdišti a místy ptačích průtahu (*Demek 1987, 375, 416, 528*). Od roku 1996 je území Valticka spolu s Lednickem součástí Lednicko-valtického areálu, který je zapsán na seznamu dědictví UNESCO. Součástí zkoumaného prostoru je několik vodotečí. Jde o Úvalský potok, protékající Úvaly, Úvalským rybníkem a vtékajícím do rybníka Nesyt, dále Valtický potok, protékající Valticemi a vtékajícím do rybníka Nesyt – oba potoky jsou v západní části katastru. V severní části katastru je to potok Allah, protékající kaskádou Allahových rybníků a vtékající do Prostředního rybníka. Prostor Valticka byl historicky proměnlivou hraniční oblastí a zároveň „třetí plochou“ politického vlivu od raného středověku, kdy se vymezila Východní marka v oblasti Podyjí. Vývojem Moravského a Rakouského markrabství během 11. století připadlo toto území jižně vodoteče Včelínek Dolnímu Rakousku (*Balcárová – Kalhous 2016, 121*). Valtice však byly v době vrcholného a pozdního středověku s Moravou hospodářsky, kulturně a sociálně propojeny, jelikož Valtice, i blízký moravský Mikulov vlastnil rod Lichtenštejnů. K České republice pak studované území připadlo až v roce 1920 nabytím platnosti Saintgermainské smlouvy (*Rakovská 2018, 10*).

3. Metoda práce

Zpracování ZSO nabízí při interdisciplinárním přístupu vícero validních zdrojů informací, které lze v archeologii využít. Při počáteční heuristické fázi jsem získal informace o stavu bádání na studovaných lokalitách od L. Rakovské z Městského muzea ve Valticích, a poté v Mikulově od F. Trampoty v Regionálním muzeu v Mikulově. V mikulovském muzeu se nachází veškerý oficiální archeologický materiál ze zkoumaného prostoru (cca 150 kusů artefaktů, většinou keramické střepy). Na doporučení J. Ungra, který také v prostoru Valticka zkoumal zaniklé osady, jsem oslovil B. Grunu, regionálního badatele, který provádí sběry keramiky na polích v širokém prostoru od Břeclavska po Znojemsko. Od něj jsem získal k zápůjčce na zpracování rozsáhlou kolekci přibližně 1250 kusů keramických střepů. Na lokalitách jsem také provedl několik vlastních povrchových sběrů spojených s detektorovými prospekce. Touto činností jsem získal dalších cca 200 kusů keramických střepů. Veškeré mnou získané nálezy budou po zpracování předány do RMM, které prospekce garantovalo (nově v rámci projektů AMČR PAS). Základem práce je tedy zpracování všech dostupných keramických střepů a kovových předmětů z mého souboru nálezů.

Sběry B. Gruny již byly roztríděny, rozděleny a označeny podle badatelova určení podle lokalit, druhů nádob a datace. Z každého souboru byly vybrány vzorky pro kresbu. Pokud se v některém sáčku objevil střep, který neodpovídá zařazení dle badatele, v původním sáčku jsem jej ponechal. Stejně bylo postupováno s archeologickým materiálem uloženým v RMM. Pro účely zaznamenání a vyhodnocení keramického materiálu byla vytvořena accessová databáze, do které byly zaneseny jednotlivé střepy s jejich rozměry, váhou a keramickou třídou a typologickým zařazením tvarů a výzdoby, vycházejícím z deskripčního systému R. Procházky a M. Pešky (*Procházka – Peška 2007*). Popis databáze, deskripčního systému, keramických tříd je uveden v oddílu Archeologické prameny.

Druhým podstatným zdrojem dat je detektorový sběr. Jelikož jsem oficiálním spolupracovníkem ARÚB s povolením k prospekci na zemědělsky obdělávaných plochách, provedl jsem sérii detektorových prospekci na obou lokalizovaných osadách Aloch a Kelčín a také v prostoru dosud ne přesně lokalizované osady Königsbrunn. Před započítím terénních výzkumu jsem získal elektronicky povolení ke vstupu na pozemky od majitele polností Z. Kupského, na jehož polích se lokality nacházejí. Pro efektivnější detektorový sběr byli přizváni spolupracovníci spolku Archeo Moravia, z. s. Sběrů na lokalitě Aloch se zúčastnili

M. Bártík a L. Turková, oba oficiálně spolupracující s ARÚB. Všechny kovové nálezy (cca 50 kusů) byly zaznamenány s GPS lokalizací. Celkem proběhlo šest prospekcí, čtyři na Alochu a dvě na Kelčíně. Tyto byly v mém případě prováděny s detektorem kovu DeepTech Vista GOLD Gain bez diskriminace železa, tzv. „All metal“. Bylo tedy vyzvedáváno vše z barevných kovů a ze železa. U železných předmětů však byly vybrány pouze ty s určitou minimální intenzitou objemu materiálu, nebyly tedy vyzvedávány recentní předměty jako malé hřebíky a železné dráty, kterými je každá ornice (i mimo ZSO) zamořena. Proto krátce uvedu pár slov k problematice diskriminace železných předmětů. Z mé osobní zkušenosti (s více jak 11 lety praxe s detektoringem) jsou polní nálezy laickou veřejností v drtivé většině separovány přímo na místech hledání. Kupříkladu s železnými předměty v ornici, které nejsou pro většinu volnočasových tzv. detektorářů atraktivními nálezy, bývá nakládáno následovně: železné předměty jsou úplně nepovšimnuty/záměrně vydiskriminovány v detektoru a hledači s detektory kovů tedy železné předměty vůbec nevyzvedává, nebo je po vyzvednutí ponechá na místě anebo v případě zájmu odnese. Naopak artefakty z barevných kovů a slitin, tj. mince, součásti oděvů (přezky, garnitury), šperky (prsteny) a další, jsou již sběratelsky atraktivní a z lokalit jsou odnášeny vždy. Z tohoto vyplývá, že tzv. „chozené lokality“, tedy intenzivně navštěvované lokality, již postrádají původní poměr kovových artefaktů ve svrchní vrstvě a procento nálezů z drahých kovů je s intenzitou detektoringu na lokalitě značně sníženo. Ke zpracování kovových nálezů a jejich určení bude pro získání analogií využita literatura ze známých archeologicky zkoumaných ZSO (Mstěnice, Konůvky atd.), dále vypracované typologie kovových artefaktů a také novější práce, zaměřené již také na detektorové sběry ze zaniklých středověkých sídel. K určování nejen kovových artefaktů byl využit také elektronický katalog archeologických nálezů z období středověku a raného novověku ve sbírkách Moravského zemského muzea v Brně (<http://www.citem.cz/archeostredovek/>). Získaný kovový materiál je z většiny železný, v pokročilé fázi rozpadu zapříčiněné rzi. Jelikož se tyto nálezy dostanou do RMM až po zpracování, které trvá déle jak půl roku, po dohodě s tamním konzervátorem J. Sekerešem jsem provedl u železných předmětů konzervaci dle předem prodiskutovaného postupu – lázeň v destilované vodě, opískování, lázeň v destilované vodě, tanátování (Pasivátor T80) a nátěr (RESISTIN ML). Jedná se o zkušební způsob konzervace dle postupu získaného od letitého konzervátora V. Vítkoviče, během něhož je použito nestandardních prostředků, který poslouží k posouzení alternativních postupů konzervace.

Pro účely získání zkušeností s novým internetovým Portálem amatérského spolupracovníka (<https://amcr.aiscr.cz/>), který spustil Archeologický ústav Akademie Věd ČR

v rámci Archeologické mapy ČR, byly pod vedením F. Trampoty z RMM vytvořeny badatelské projekty pro průzkum zaniklých vsí:

M-202101688 – Valtice (okr. Břeclav), parc. č. - (ZSV Aloch – tratě U Kuperku a Kuperk),

M-202101690 – Valtice (okr. Břeclav), parc. č. - (ZSV Kelčín – tratě Dlouhé čtvrtě a Na loukách),

M-202101691 – Valtice (okr. Břeclav), parc. č. - (ZSV Königsbrunn – tratě Královské studny, Vnitřní pole a Za mostkem).

Detektorové nálezy s náleзовými okolnostmi vloží autor práce do tohoto portálu a budeme tím moci vyzkoušet funkčnost celého systému od prvotní registrace spolupracovníka, přes zadávání do systému až po předání nálezů a následnou inventarizaci. Níže v katalogu bude u každého nálezu uvedeno identifikační číslo v portálu jako „ID PAS“.

Kresebná a fotografická dokumentace archeologického materiálu je dělena podle jednotlivých výzkumů, sbírek a dále podle rozdělení jednotlivých přírůstků. Vzhledem k velkému množství keramických střepů bylo s vedoucím práce dohodnuto, že kresebná a případně i fotografická dokumentace bude zaměřena na morfologicko-typologické keramické fragmenty.

Dalším zdrojem informací z nedestruktivních průzkumů je dálkový letecká archeologie. Internetové stránky Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního nabízí na Geoportálu (<https://geoportal.cuzk.cz/>) veřejný přístup k Archivním leteckým snímkům v sekci Archiv LMS. Zde jsem online prostudoval ortosnímky z let 1938–2020 na známých i předpokládaných prostorech ZSO. Geoportál také nabízí lidarové snímky, které byly pro tuto práci využity. Pro studium lokalit byly také použity výsledky letecké archeologie J. Kovárníka, který zkoumané území také zpracovával. Výsledky studia leteckých snímků jsem poté s J. Kovárníkem konzultoval.

Jedním z plánovaných nových zdrojů informací o zkoumaných osadách mělo být provedení geofyzikálního měření na vybrané lokalitě oslovenou institucí (Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i., detašované pracoviště v Dolních Dunajovicích). Bohužel však nebylo na žádné lokalitě provedeno – z oboustranných časových a kapacitních důvodů a také z důvodu rozsahu této práce. Pokusil jsem se tedy zjistit, zda některé jiné archeologické pracoviště s geofyzikálním měřením v regionu jižní Moravy nedisponuje již provedenými snímky z některé lokality. Oslovil jsem M. Vágnera (MUNI Brno), který se nedestruktivním průzkumem ZSO spolu z P. Dreslerem zabývá. Ve valtickém katastru však žádné takový průzkum neprováděli.

4. Stav výzkumu ZSO

Výzkum ZSO v České republice prochází od minulého století určitými etapami. V první polovině 20. století byly zaniklé osady studovány a prováděny jejich soupisy pouze z písemných pramenů a pouze sporadicky z povrchových sběrů a terénního bádání. Jedním ze základních soupisů zaniklých vsí na Moravě, opírajících se již o první archeologické výzkumy středověkých vsí, je práce V. Nekudy, kde jednak popisuje postup a vývoj zpracování písemných pramenů (zemské desky, urbáře), jednak zde již prezentuje první výsledky výzkumů Pfaffenschlagu a Mstěnic (*Nekuda 1961*). Druhou etapou je právě období 60. a 70. let 20. století, kdy probíhaly plošné archeologické výzkumy formou odkryvů, které o středověkých osadách přinesly největší množství poznatků. Přispěly k upřesnění řady otázek, např. k rozloze a podobě vsí, k jejich uspořádání (obr. 30), ke konstrukci a výbavě jednotlivých usedlostí a o náplni hmotné kultury obyvatel. V oblasti při okrajích Ždánického lesa bylo evidováno 63 zaniklých vsí a sídel v okrese Vyškov, lokalizováno bylo 17 z nich za pomoci povrchových sběrů (*Měchurová 1997, 5*). Na oblast Slavkovska se zaměřila D. Šaurová. Kromě Konůvek pak zkoumala další vsi a sídla jako Bohušky, Dobešice Skřípov nebo hrádek Kepkov (*Měchurová 1997, 5*). V rámci 60. a 70. let 20. století byly plošnými odkryvy zkoumány např. osady Mstěnice (*1997*), výzkum zde vedli V. Nekuda a později R. Nekuda. Výzkum Bystřece vedl L. Belcredi (*2006*). Osadu Svídna zkoumal Z. Smetánka (*1988*) a osadu Pfaffenschlag V. Nekuda (*1975*). Více k vybraným osadám je popsáno níže.

Výsledky těchto zásadních výzkumů přispěly ke stanovení např. chronologických horizontů hmotné kultury, dále byla zpracována dílčí témata a vypracovány typologie různých druhů artefaktů, které jsou platné a využívány dodnes. Stavebním konstrukcím zemědělských usedlostí se věnuje V. Nekuda (*1984*) a L. Belcredi (*1987*), v širokém evropském kontextu R. Nekuda (*2002*) a P. Vařeka (*2004*). Mezi typologiemi hmotné kultury z výzkumů jsou to např. hřeby a podkovy z Konůvek D. Šaurové (*1978; 1979*), v Čechách zpracoval železné stavební součásti a uzavírací mechanismy jako hřebíky, skoby, klíče a zámky R. Krajíc (*1991*). Oproti všem zmíněným regionům disponuje studovaná oblast jižní Moravy (dolní tok Dyje mezi Znojmem a Břeclaví) pouze výsledky malých sondážních výzkumů na Koválově (*Unger 1994*) nebo Aloch (*Unger 1968a*) a povrchových sběrů na polních tratích, kterými lze dané lokality alespoň datovat. Nyní krátce k několika osadám, které jsou základními analogiemi pro archeologický materiál, zkoumaný v této práci.

Mstěnice (okr. Třebíč)

Na ploše Mstěnic byla prozkoumána již mladohradištní fáze osady. Ve 13. století lze na této návesové osadě archeologicky sledovat hospodářské a společenské změny. Prozkoumána byla tvrz, dvůr a dalších 17 usedlostí s mlýnem (*Nekuda – Nekuda 1997, 53*). Při výzkumu byly zdokumentovány půdorysy usedlostí v podobě podezdívek staveb, kamenné zídky byly budovány “na sucho” bez výkopu základových rýh. Nalezeny byly zbytky stavebního materiálu – lomový kámen, dřevo i střešní krytina. Prozkoumáno bylo několik kamenných destrukcí se zbytky vypálené mazanice a zuhelnatělým dřevem (*Nekuda – Nekuda 1997, 54–56*).

Bystřec (okr. Blansko)

Ves se nachází v údolí potoka Rakovce. Výzkum trval 30 let a prozkoumáno bylo 22 usedlostí, většinou se jednalo o řadové zástavby. Nejstarší stavby měly kůlovou konstrukci, u níž byla zjištěna velká variabilita stavebních konstrukcí v průběhu 13. a 14. století (*Belcredi 2006, 287*). Při osadě Bystřec se zachovaly celé záhumenicové plužiny (*Belcredi 2006, 277*). Zánik vesnice je stanoven na počátek 15. století (*Belcredi 2006, 282*).

Konůvky (okr. Vyškov)

Roku 1960 začíná D. Šaurová s výzkumem ZSO Konůvky, ležící na okraji Žďánického lesa v lučním údolí u potoka Konůvky (*Měchurová 1997, 5–7*). Jde o typickou dvouřadou lesní lánovou ves, rozpoznáno bylo 33 půdorysů stavení po obou stranách potoka, z nichž 10 bylo prozkoumáno archeologickým odkryvem (*Měchurová 1997, 16*). Archeologický materiál počátek 13. století (zlomky tuhové keramiky s dvoukónickými okraji snad již mladohradištní období). Zánik je datován do 30. let 15. století (*post quem* podle mincí). V 13. až 15. století tvořila vesnici po obou březích řadová zástavba pravidelně rozložených stavení o třech prostorných místnostech v půdorysu do pravého úhlu, tzv. „do háku“ (*Měchurová 1997, 149*).

Archeologicky zkoumaná jsou také středověká opevněná šlechtická sídla, někdy označována jako tvrz typu motte. Na Moravě jsou to lokality Koválov (okr. Brno-venkov) hrádek v Tvrdonicích, u Velkých Bílovic nebo u vsi Aloch (všechny okr. Břeclav). U všech zmíněných tvrzí lze jejich počátek stanovit na 13. – 14. století (*Unger 1970a, 49*). Tvrz při vsi **Koválov** byla zkoumána J. Ungrem v letech 1973–1976. Kopec má tvar komolého kužele, průměr horní plošiny dosahuje 15–20 m a výšky 5 m. Po obvodu je opatřen příkopem a částečně dochovaným vnějším valem. V rámci výzkumu byla v letech 1975–1976 prozkoumána část kostela, při které byly odhaleny hroby, některé hroby byly starší, neboť byly stavbou kostela porušeny (*Unger 1977, 155*). Tvrz, vybudovaná v polovině 13. století, u již existující vsi, měla

dřevo-hliněnou konstrukci (Unger 1977, 158). Stavební podobě vesnických feudálních sídel v Čechách se věnuje P. Chotěbor (Chotěbor 1982).

V 80. letech 20. století se začínají prosazovat nové postupy jako např. **letecká archeologie a dálkový průzkum Země** (Kuna 2004, 68). Při sledování porostových příznaků, hlavně na plochách polí, je možno sledovat přítomnost jak pravěkých a protohistorických objektů, tak struktury osídlení středověkého. Na jižní Moravě se letecké archeologii věnoval M. Bálek a J. Kovárník a výsledky jejich průzkumů byly průběžně publikovány (např. *Bálek 2001*, souhrnně *Kovárník 1985; 1999b*). Leteckým průzkumům ZSO na jižní Moravě se věnuje práce J. Kovárníka (*Kovárník 2018*). Zde jsou publikovány nově zdokumentované zaniklé vsi a tvrže jižní a jihozápadní Moravy, např. Rohoteř v okrese Znojmo nebo Holenice v okrese Břeclav (Unger 2018, 4). Nová práce M. Vágnera, J. Škvrňáka a P. Dreslera vyhodnocuje výsledky starších leteckých výzkumů ZSO a věnuje se specifickému druhu středověkých vsí s ohrazením (Vágner – Škvrňák – Dresler 2020). Navazuje na starší práci M. Báalka a J. Ungera (*Bálek – Unger 1996*), nově ke studiu ZSO byly využity **ortofotosnímky** od společnosti TopGis s. r. o. a historické mapy (Vágner – Škvrňák – Dresler 2020, 94–95). V regionu jižní Moravy jsou k Valticku mezi identifikovanými ZSO s ohrazením nejbližší osady Prechov (Vágner – Škvrňák – Dresler 2020, 95–96, obr. 8), Opatovice (Vágner – Škvrňák – Dresler 2020, 111–112, obr. 8), oboje v okrese Břeclav, vzdáleny 14–17 km SV od Valtic. Jsou opatřeny pravoúhlým ohrazením, na rozdíl např. od ZSO Koválov (Vágner – Škvrňák – Dresler 2020, 100–102, obr. 4). V posledních cca deseti letech se pro badatelský výzkum zaniklého středověkého osídlení začalo hojně využívat další nedestruktivní formy archeologického průzkumu – **magnetometrické (geofyzikální) měření**. Bývá prováděno již na základě předešlé lokalizace (leteckým průzkumem, povrchovými sběry, terénní identifikací). V okrese Břeclav tak byla geofyzikálním měřením zpracována zaniklá ves Opatovice, díky níž byl na ploše vsi identifikován kostel (Dresler – Tencer – Vágner 2015, 114). Spojením geofyzikálního měření s povrchovým sběrem archeologického materiálu se výsledné zpracování zkoumané plochy doplní o další informační „vrstvu“, která může mít další vypovídající hodnotu. Geofyzikální měření spojené s povrchovým sběrem nekovového archeologického materiálu bylo nově publikováno pro Habřinku, okr. Hradec Králové (Drnovský – Milo – Tencer 2020) a pro Havraně, okr. Nymburk (Janovská – Klír 2020).

Osady, které jsou nyní v zalesněných oblastech, lze stále ještě zkoumat díky dochovaným terénním reliktním (pokud nejsou plochy vsí zničeny těžebními aktivitami a znovuvýsadbou lesů). Ke studiu a lokalizování osídlení v lesních porostech dnes slouží ve velké míře **LIDAR**,

díky kterému je možné v krajině odhalovat kromě reliktních samotných sídel také marginální a enviromentální ukazatele lidských aktivit spojených s osídlením, jakými jsou **cesty** nebo **plužiny** (obr. 31). Pozůstatky cest, plužin a míst zaniklých vodních ploch jsou dnes posledními ukazateli jinak zcela srovnaných polních tratí zemědělskou činností. Plužinám, tedy hospodářsky využitelné části krajiny jako jsou pole, louky a pastviny, je dnes věnována při bádání po osídlení v krajině zvýšená pozornost (více Šitnerová – Beneš – Kottová *et al.* 2020; Kuna 2004, 264–266). Zaniklé vsi na Rokycansku v Čechách (z většiny v lesním porostu) byly archeologicky zkoumány za pomoci povrchových sběrů, lidarových snímků (plužin) a terénního průzkumu v letech 2005–2010 (Vařeka – Holata – Rožmberský *et al.* 2011, 330).

Dalším možným ukazatelem na přítomnost zaniklé vsi v terénu mohou být **lochy** neboli uměle vyhloubené podzemní prostory. Ty jsou známy na zaniklých vsích (Pfaffenschlag, Mstěnice u Hrotovic) nebo dnes v neobydlené krajině. Jejich význam je jak zásobovací, tak obranný v případě válečných konfliktů (Kos 2005, 166). Jde o systém chodeb, komor, výklenků a větracích kanálů. Při zpracování a doplňování informací o loších došel J. Unger k závěru, že výskyt lochů v krajině může indikovat přítomnost zaniklé vsi (Unger 1987, 97; Kos 2005, 167). V posledních desetiletích se problematikou lochů zabývá P. Kos, který publikoval typologii lochů (Kos 2005, 169) a v roce 2008 zdokumentoval a publikoval středověký loch v Kloboukách-Bohumilicích (30 km vzdálený od studovaného regionu), který dle zjištění zařadil do kategorie defenzivních lochů (typ II B) a který je klasickým lochem pro jižní Moravu, objevující se od 13. století (Kos 2008, 59).

Jak již bylo zmíněno v úvodu, plochy zaniklých osad bývají zatíženy aktivitami tzv. detektorářů. Pokud nejsou kovové nálezy a informace z těchto lokalit řádně zaznamenávány a dokumentovány, snižuje takové počínání výpovědní hodnotu oficiálních prospekci. Většinou není taková prospekce hledačů s detektory kovů cíleně mířena na středověké nálezy, jelikož plochy ZSO díky přítomnosti původních vodních toků leží často na polykulturních lokalitách, jak tomu je také v případě Alochu a Kelčina. Např. v rámci výzkumu zaniklé vsi Spindelbach, okr. Chomutov, byl proveden detektorový průzkum dvou usedlostí. Důvodem výzkumu byla devastace lokality aktivitami lesního hospodářství předstihovým sběrem v rámci prevence ztráty informací činností nelegálních detektorářů (Hylmarová – Klír – Černá 2013, 569). Celkově bylo nalezeno 239 kovových předmětů stavebního vybavení, zemědělského nářadí, řemeslných nástrojů, zbraní a jejich součástí, vybavení domácnosti, součástí oděvů a vybavení koně a vozu (Hylmarová – Klír – Černá 2013, 596). Mimo vesnické osídlení jsou prováděny

i prospekce šlechtických sídel, např. na hradě Orлік ve východních Čechách (*Vích – Žákovský 2016*).

Pro úplnost je třeba dodat, že v rámci České republiky jsou zkoumány také specializované středověké těžební a zpracovatelské areály, jako např. hornické vsi Velké a Malé Štítky u Svojkovic a Hor (okr. Jihlava a Třebíč), Bradlo (okr. Jihlava), zaniklá sklárna ve Sklené (okr. Šumperk), hornicko-hutnickým areál s vodním náhonem Plandry (okr. Jihlava). Těžebním a zpracovatelským areálům se nyní věnuje P. Hrubý.

V roce 2020 byla publikována studie českých autorů v časopise *Journal of Archaeological Science*, která si dala za cíl posoudit rozdílné přístupy k datování vzniku středověkých vsí na základě písemných a archeologických pramenů (*Fanta – Zouhar – Beneš et al. 2020*).

5. ZSO na Valticku

Povelkomoravské osídlení celého regionu představuje období zániku mnoha sídlišť a oslabení populace, která se přesídlila spíše na střední Moravu. Během mladohradištního období 11. a 12. století je opět hustěji osídleno okolí hlavně větších toků, jakým byla Dyje. (*Unger 1993*, 119). Zřejmě po roce bitvě u Mailberka roku 1082 získala moravsko-rakouská hranice (Východní marka) v dotčeném území svou konečnou podobu, kdy území jižně od Dyje připadlo Rakouskému markrabství (*Plaček 2003*, 211). Na strategických místech v blízkosti řeky byla budována opevněná sídla – správní centra, hrady a hradiska. Největšími byly břeclavský hrad, podivínský hrad (znám z písemných pramenů), dále hradisko u Dolních Věstonic (*Procházka 2009*, 130–134). O opevněném mladohradištním sídlišti je uvažováno také na zámeckém kopci v Mikulově (*Unger 1993*, 120; *Balcárová – Kalhous 2016*, 128). Mezníkem ve vývoji vrcholně středověkého osídlení a utváření společnosti je 13. století během kolonizace. Kromě zakládání nových sídlišť a změn struktury osídlení přichází inovace v zemědělství a řemeslné výrobě, mění se také organizace společnosti a pozemková transformace na lánovou soustavu (*Unger 1993*, 122; *Plaček 2003*, 214, *Klápště 2012*, 217–248). Během 13. století s příchodem nového obyvatelstva vzniká na dříve pustých územích velké množství osad (obr. 29). Základem hospodářství je zemědělství a k tomu přizpůsobená lánová soustava a emfyteutický systém pronájmu pozemků. Zásadním písemným pramenem pro osídlení Valticka a okolí je lichtenštejnský urbář z roku 1414. Z něj vyplývá, že vsi se

skládaly ze čtrnácti až sedmdesáti usedlostí, povětšinou však mezi dvaceti až padesáti. Na vesnicích, skládající se z těchto poddanských usedlostí, stávaly často také feudální sídla, dvory a sakrální stavby (Unger 1993, 124–125). Pod vlivem rakouské nobility vznikají na jižní Moravě specifická sídla nižší šlechty – tvrze typu motte (Aloch), která jsou známá z rakouského prostředí (Plaček 2003, 219). Ve 13. století vznikají v regionu také kamenné hrady v Mikulově, Valticích, Břeclavi a podle písemných pramenů i v Podivíně (Unger 1993, 128). Dominantou studované oblasti byl v době existence osad, rozprostírajících se na jižním okraji masivu Raistenberg, hrad, jenž byl založen ve 12. století. Původně byl zřejmě dřevo-hliněné konstrukce a na počátku 13. století byl již opatřen pevnou obvodovou hradbou. V první polovině 13. století již měla osada pod hradem městský charakter s dlouhým náměstím. Roku 1286 je před hradbami u západní městské brány zmiňován klášter řádu minoritů. Kulturní zajímavostí tohoto období jsou roky 1227 a 1240, kdy Valtice navštívil štýrský minnesänger Ulrich z Liechtensteinu při příležitosti rytířských her, kterých se zúčastnilo více než 200 rytířů (Kos 2018, 67–68). Od 12. do 15. století hrad prodělal velké množství stavebních úprav a v 16. století byl přestavěn na zámek (Kos 2018, 73).

Valtické panství včetně hradu přechází v letech 1387–1395 do držení Liechtensteinů (Kos 2018, 69). Výše zmíněný lichtenštejnský urbář z roku 1414 se stal oporou pro poznání stavu osídlení regionu 14. století. V rámci písemných pramenů, následného zpracování v různých místopisných pracích, a také z pramenů archeologických jsou pro Valticko uváděny následující zaniklé osady: Aloch, Hamad, Kelcín, Königsbrunn, Pottendorf a Reibensdorf. Osada **Hamad** je uváděna v místopisných pracích (Zemek 1970, 45; Kuča 2011, 77). V rakouské literatuře je osada lokalizována pod názvem „Heumad“, v prostoru dnešního zemědělského areálu Hemathof u vodoteče Hematbach, jižně od obce Katzelsdorf v Dolním Rakousku (Klein 1977, 41; Stratjel 2007, 54). Z výčtu zaniklých vsí je čistě na základě dědičných smluv, urbářů aj. bez dalšího podpůrného archeologického nebo toponomastického materiálu v literatuře zmíněna osada Reibensdorf. Ves **Reibensdorf** se připomíná jako pustá v lenní listině z roku 1259 (Nekuda 1961, 46; Zemek 1970, 42; Hosák 2004, 1000; Kuča 2011, 82). V rámci vymezeného území lze zmínit také tvrz **Brandeck** (Prendek). Tato tvrz, blíže nelokalizovaná v prostoru Bořího lesa mezi Valticemi a Poštornou u Břeclavi, což je východní hraniční prostor zkoumaného území, je zmiňována od konce 12. století, naposledy je zmíněna v listině z roku 1439. V lenních listinách z druhé poloviny 15. století o ní již psáno není (Geršic 2019, 10–11). Lokalizaci tvrze pomocí lidarových snímků v prostoru Bořího lesa znesnadňuje fakt, že část lesa byla upravena barokně, část stavebně ve 20. století jako areál muničního skladu

a část plochy lesa byla zničena během bombardování Břeclavi během druhé světové války. Případné reliktů tvrze tak mohly být již zničeny.

Na základě většího množství písemných pramenů jsou níže uvedené osady Aloch, Kelčín, Königsbrunn a Pottendorf z historiografického hlediska probádány podrobněji. Existence a případná lokalizace těchto osad je podložena přímo či nepřímo také archeologicky. Historickému vývoji a písemným pramenům nejen těchto osad se dlouhodobě věnuje M. Geršic, regionální historik a pedagog. Povrchové sběry keramiky v prostoru osad prováděl již v 50. a 60. letech 20. století místní učitel J. Hromada se svým žákovským vlastivědným kroužkem z Valtic. Archeologickým výzkumům ZSO se věnoval od přelomu 60. a 70. let 20. století archeolog J. Unger, sídlící v RMM. V posledních desetiletích 20. století se výzkum osad zúžil spíše na ZAV při stavebních a drenážních pracích. Cílené povrchové prospekce nyní provádí F. Trampota z RMM.

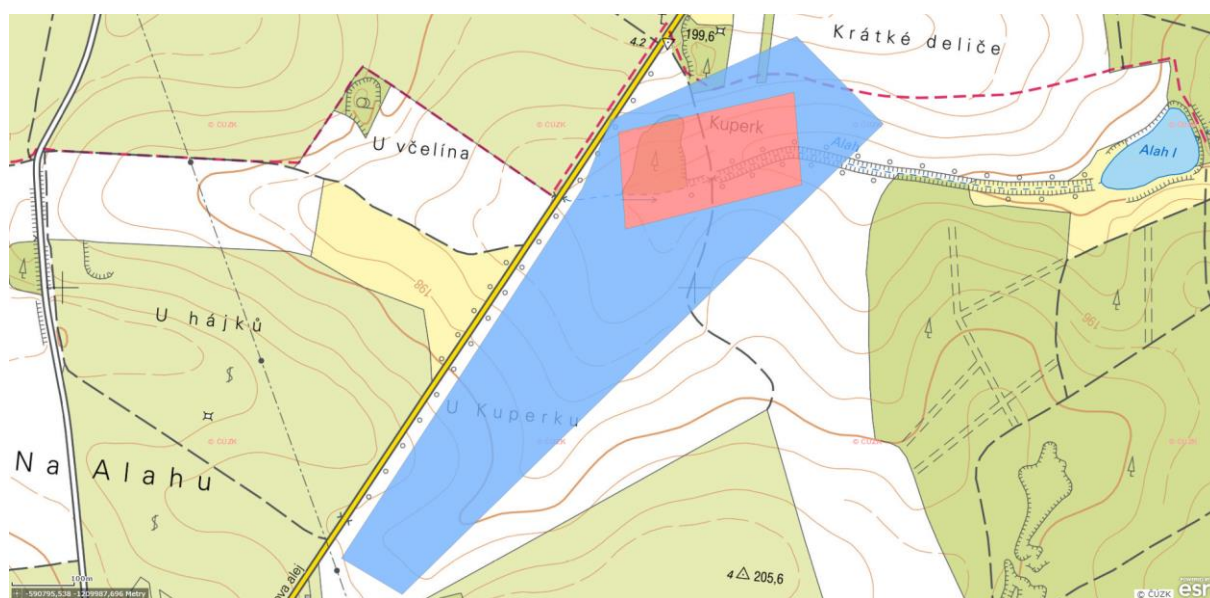
5.1 Aloch

Ves Aloch (*Allach, Goldberg, Kuhberg, Kuperk*) se nacházela 2 km SV od města Valtice na trati „Kuperk“ (obr. 1). Na západním okraji vsi stála tvrz typu motte (opevněné sídlo na uměle navršeném kopečku, opatřeném po obvodu příkopy), po které je dnes v terénu patrný 4 m vysoký kopeček ve tvaru komolého jehlanu o základně 22 x 22 m a temeni 13 x 11 m (obr. 33, 43). V blízkosti tvrze se nacházelo prameniště, které se zřejmě vlévalo do potoku Allah. Tento potok protéká směrem na východ přes prostor vsi a dále do rybníku Allach, nacházejícího se přibližně 200 m východně. Dnes je plocha vsi pole a prostor tvrze je lokálně zalesněn (obr. 32–33). Okolními pomístními názvy tratí jsou dále „Allahovo pole“ („Allach Feld“), „Na Alochu“ a „U Kuperku“. GPS poloha tvrze je 48°45'48.474"N, 16°46'33.261"E, ves se rozkládá východně v prostoru 48°45'49.643"N, 16°46'43.895"E.

Nejstarší písemná zmínka o vsi pochází z roku 1377, dále se uvádí např. rok 1410, 1414, 1452 a 1470. Podle urbáře z roku 1414 měla 27 celolánských usedlostí (48 celkově, 17 neobdělávaných a 4 malé pusté), 3 pololániky, 1 lán byl pustý. V dědické smlouvě z roku 1504 se Aloch neuvádí a roku 1543 a 1570 je uváděn jako pustý (*Nekuda 1961*, 88; *Unger 1970b*, 28–29; *Hosák 2004*, 999; *Plaček 2007*, 85; *Geršic 2008*, 208–209; *Kuča 2011*, 82; *Geršic 2018*, 184). Zánik osady přisuzuje M. Geršic vleklým válečným aktivitám v regionu a bojům v roce 1468 mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem (*Geršic 2018*, 184). Naproti tomu J. Unger předpokládá postupné vysídlování vsi a přesun obyvatel do Valtic a okolí (*Unger 1968a*, 85).

I díky přítomnosti reliktu tvrže (nazývaného Kuperk nebo Goldberk) se lokalita těšila zájmu archeologů již na počátku 20. století, kdy zde výzkum provedl vídeňský archeolog M. Much a H. Freising. V roce 1966 na ploše tvrziště provedl J. Hromada s žakovským kroužkem zjišťovací sondu, která odhalila dvě vrstvy, horní s mocností 40 cm a dolní 30 cm. V dolní vrstvě se nacházela keramika, mazanice, železné hřeby a šipka plochého průřezu s trnem (obr. 40:1–4). V roce 1967 byla při drenážních pracích zjištěna přítomnost středověké keramiky, kterou potvrdily i další sběry J. Ungera (obr. 40:5–11). Na základě nálezů keramiky s příměsí grafitu ve hmotě bylo osídlení chronologicky posunuto již od 12. století a trvalo až do 15. století. Existence samotné tvrže je stanovena na období 13. až 14. století, patrně šlo o dřevěnou věžovou budovu (Unger 1968a, 85–7). V dalších letech byly pouze publikovány výsledky výzkumů tvrže v odborných pracích věnujících se středověkým sídlům (např. Unger 1970a; Nekuda – Unger 1981; Nekuda 1981). Až v roce 1991 byl proveden J. Ungrem (pod RMM) povrchový sběr na ploše vsi, při kterém bylo nalezen soubor na 40 kusů středověké keramiky (obr. 44). V roce 2018 pak v rámci soukromé badatelské činnosti provedl na ploše vsi z obou stran potoka povrchové sběry keramiky B. Gruna (obr. 45–56). V roce 2020 jsem provedl čtyři detektorové prospekce (včetně sběru keramiky) v prostoru tvrziště a v pole po obou stranách potoka (obr. 57–64). Již při první terénní prospekci byla zjištěna aktivita tzv. detektorářů jak na poli, tak v prostoru tvrže.

V systému SAS je ves Aloch vedena na trati „Kuperk“ jako UAN I pod ID SAS 31630, poř. č. SAS 34-23-12/1. Dále je trať „U Kuperku“ jako UAN II ID SAS 34697 (obr. 1) na základě porostových příznaků zaznamenaných při leteckém průzkumu (zdroj SAS).

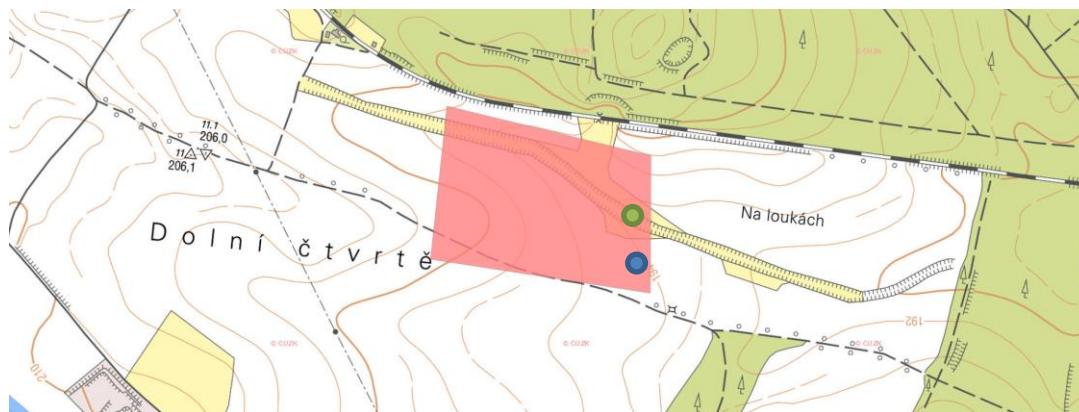
Obr. 1. Mapa s vyznačenou plochou vsi Aloch podle archeologických nálezů UAN I – ID SAS 31630 a UAN II – ID SAS 34697 (zdroj <https://geoportál.npu.cz/ISAD/>).

5.2 Kelčín

Ves Kelčín (*Goldschein, Geldschink, Genža, Jelčín Kelčín, Kelčičky*.) se rozkládala přibližně 1 km V od dnešní hranice města Valtice na tratích „Dolní čtvrtě“ a „Na loukách“ (obr. 2), starý pomístní název tratě je „Geldschingen“. Ze severu a z východu lokalitu uzavírá Boří les. Od západu k východu lokalitu protíná bezejmenná vodoteč, během roku spíše vyschlá. Většina plochy vsi je dnes pole, část je zatravněná a zalesněná, přímo v této lokalitě byl vybudován mokřad (obr. 34–35). Středová GPS poloha vsi je 48°44'25.251"N, 16°47'21.804"E.

Ves je doložena v letech 1322, 1410, 1414, 1424 a 1449. V urbáři z roku 1414 je uvedeno 31 usedlostí – dvoulánový dvůr, 2 pololánici, 28 celoláníků. V dalším pramenech je popsáno 16 celolánů, 6 půllánů, 5 držitelů mělo půl dvora, jeden celý dvůr, ves je brána jako jedna z velkých. Roku 1504 je obydlena jen částečně, v roce 1543 a 1570 je uváděna pustá (*Nekuda 1961, 93; Hosák 2004, 1000; Kuča 2011, 82; Geršic 2018, 182–183*). Dle rakouských pramenů byl Kelčín pustý již v roce 1529 – „*Gelltsching ist öd*“ (*Zelesnik 1976, 479*).

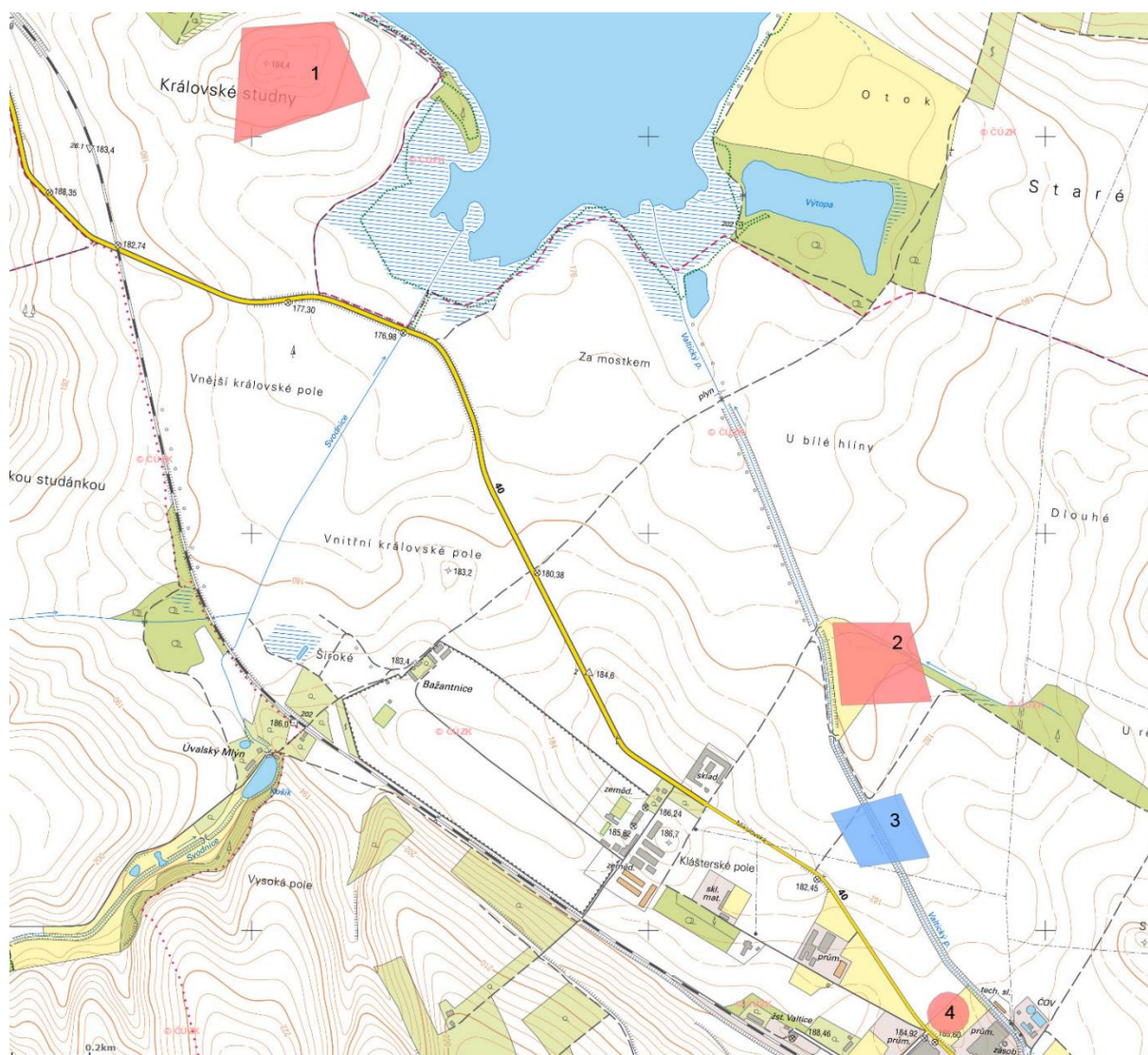
V systému SAS je ves Kelčín vedena jako UAN I pod ID SAS: 31685, poř. č. SAS: 34-23-17/3 (obr. 2). Doklad středověkého osídlení je doložen jak povrchovými sběry keramiky F. Trampoty z RMM (obr. 71–73), tak výzkumem narušeného objektu výkopem plynovodu v roce 1994 (obr. 66–69). Také valtičtí badatelé (L. Rakovská, M. Geršic) provedli několik sběrů keramiky. V letech 2018–2020 provedl sběry keramiky na lokalitě B. Gruna, v roce 2020 jsme provedli společný povrchový sběr včetně detektorové prospekce. Tato polykulturní lokalita je intenzivně navštěvována tzv. detektoráři. Součástí soukromých sběrů B. Gruny a F. Trampoty z RMM je keramika z doby bronzové, mladší doby železné a doby římská – v depozitáři RMM se nachází také kovové nálezy odevzdané hledači, např. germánská kolínkovitá spona.

Obr. 2. Mapa s vyznačenou plochou vsi Kelčín podle archeologického naleziště UAN I – ID SAS 31685. Modrý bod vyznačuje pozici objektu, který zkoumala E. Klanicová v roce 1994, zelený bod je prostor dnešního mokřadu (zdroj <https://geoportal.npu.cz/ISAD/>).

5.3 Königsbrunn

Zaniklá ves Königsbrunn se nacházela na prozatím nepřesně lokalizovaném místě 1,5 až 2 km SZ od Valtic pravděpodobně při Valtickém potoku, který se v blízkosti vlévá do rybníka Nesyt (obr. 2). K lokalizaci vsi nejvíce napomáhají staré pomístní názvy „Königsbrunner Feld“, „Inneres Königsbrunner Feld“ (dnes „Vnitřní královské pole“), „Auseres Königsbrunner Feld“ (dnes „Vnější královské pole“) a ještě dále 500 m SZ se nachází trať na nízkém pahorku „Královské studny“ – v překladu Königsbrunn (obr. 12). Ves se nacházela někde v prostoru níže uvedené mapy, dnes je celé území ornici (obr. 36). Přibližná GPS poloha vsi je 48°45'34.062"N, 16°43'54.645"E.

Obr. 3. Mapa širokého prostoru nelokalizované vsi Königsbrunn SV od Valtic s tratěmi „Vnější královské pole“, „Vnitřní královské pole“ a „Královské studny“ včetně vyznačených archeologických nalezišť podle SAS: 1 – ID SAS 31629; 2 – ID SAS 31631; 3 – ID SAS 31632; 4 – ID SAS 31683 (zdroj <https://geoportal.npu.cz/ISAD/>).

Písemné zmínky připomínají ves Königsbrunn v letech 1338 a 1358, v urbáři z roku 1414 není uvedena, dědická smlouva mezi Lichtenštejny z 11. dubna 1451 uvádí Königsbrunn jako obydlený. Jako pustý je uváděn v letech 1504 a 1570. Důvodem zániku vsi jsou nepříznivé zemědělské podmínky a válečné konflikty, definitivní zánik je důsledkem česko-uherských válek roku 1468 (*Nekuda 1961*, 98; *Unger 1970*, 30; *Hosák 2004*, 1000; *Kuča 2011*, 82; *Geršic 2018*, 179).

V systému SAS jsou v potenciálním prostoru vsi Königsbrunn čtyři archeologická naleziště (obr. 12). Pod ID SAS 31629, poř. č. SAS 34-23-11/3 je to trať „Královské studny“, kde je však veden pouze výskyt blíže nespecifikované keramiky. Dále ID SAS 31631, poř. č. 34-23-12/2 je uveden jako „ZSV Königsbrunn“, opírající se o nedochovaný sběr žakovského kroužku J. Hromady na pravobřeží Valtického potoka. ID SAS 31632, poř. č. 34-23-12/2 je archeologicky nezkoumaná plocha s výskytem dvou pravoúhlých linií s nárožím, objevených leteckou prospekci u břehu Valtického potoka. Do tohoto výčtu byl pro úplnost zařazen také ID SAS 31683, poř. č. 34-23-17/13, který se nachází již v blízkosti intravilánu Valtic na levobřeží Valtického potoka (obr. 3). V roce 2000 zde byl zachycen středověký objekt (*zdroj SAS*). V letech 2019–2020 jsem provedl zjišťovací detektorové a keramické sběry na tratích „Královské studny“, „Vnitřní královské pole“, „Za mostem“, „U bílé hlíny“ a „U remízu“. Také zde byla zjištěna předešlá aktivita hledačů s detektory kovů.

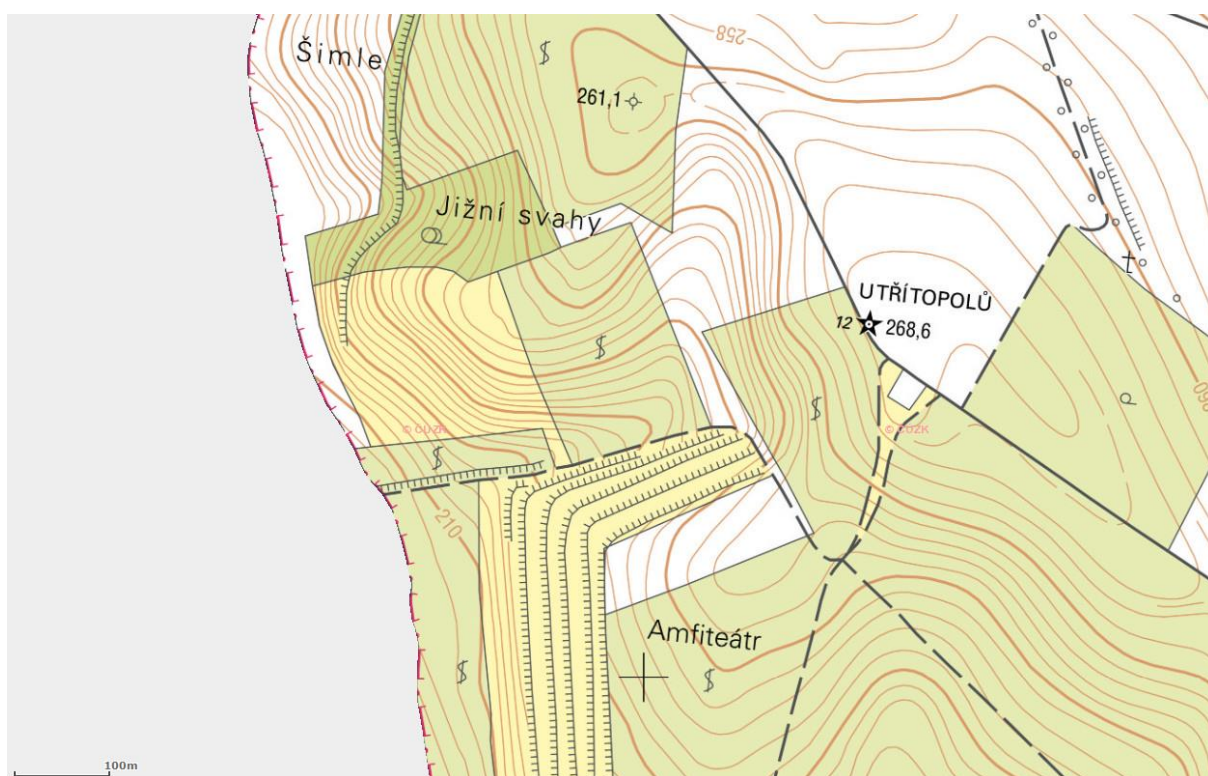
5.4 Potendorf

V případě zaniklé vsi Potendorf (Pottendorf, Pottensberge) bude popis rozdělen na dvě samostatné části. Potendorf je totiž mezi českými badateli (L. Hosák, J. Unger, M. Geršic) lokalizován v České republice jižním směrem od Valtic nedaleko česko-rakouské hranice, kdežto rakouští badatelé zaniklou ves Potendorf lokalizují v Rakousku do prostoru přibližně 1,5km od česko-rakouských hranic mezi obcemi Schrattenberg a Katzelsdorf (K. Klein, R. Zelesnik, T. Kühntreiber, F. Stratjel). Čeští i rakouští badatelé se přitom opírají o pomístní názvy tratí.

Čeští badatelé vychází ze starých pomístních názvu tratí „Pottenbergen“ a „Pottenberg Sandhübel“ (dnes „Jižní svahy“) a „Obere Pottenbergen“ (dnes „Amfiteátr“). Tyto tratě se nachází přibližně 1,5km J od Valtic v kopcovitém terénu, posázeném vinohrady a z části je polem, trať „Amfiteátr“ byla terasovitě upravena (obr. 37). Potencionální poloha vsi je na GPS 48°43'44.053"N, 16°45'16.480"E.

Potendorf měl stávat za valtickým zámeckým parkem, kde je trať stejného jména. Ves se připomíná v letech 1347 (prodej části obce a tvrze pánům z Potendorfu), 1359, 1374, 1391, 1411, 1414, 1418 a 1445. Z urbáře z roku 1414 plyne, že v Potendorfu bylo 10 domkařů, 12 pololáníků a 13 celoláníků. Zřejmě nájezd Viléma Tetoura z Tetova s několika sty vojáky na Pottendorf a Valtice v roce 1468 stály za postupným zánikem vsi a tvrze. V roce 1504 byla ves z části obydlena, roku 1570 byla zmiňována již jako pustá (*Nekuda 1961, 45; Unger 1970, 30; Hosák 2004, 1000; Kuča 2011, 82; Geršic 2018, 181*).

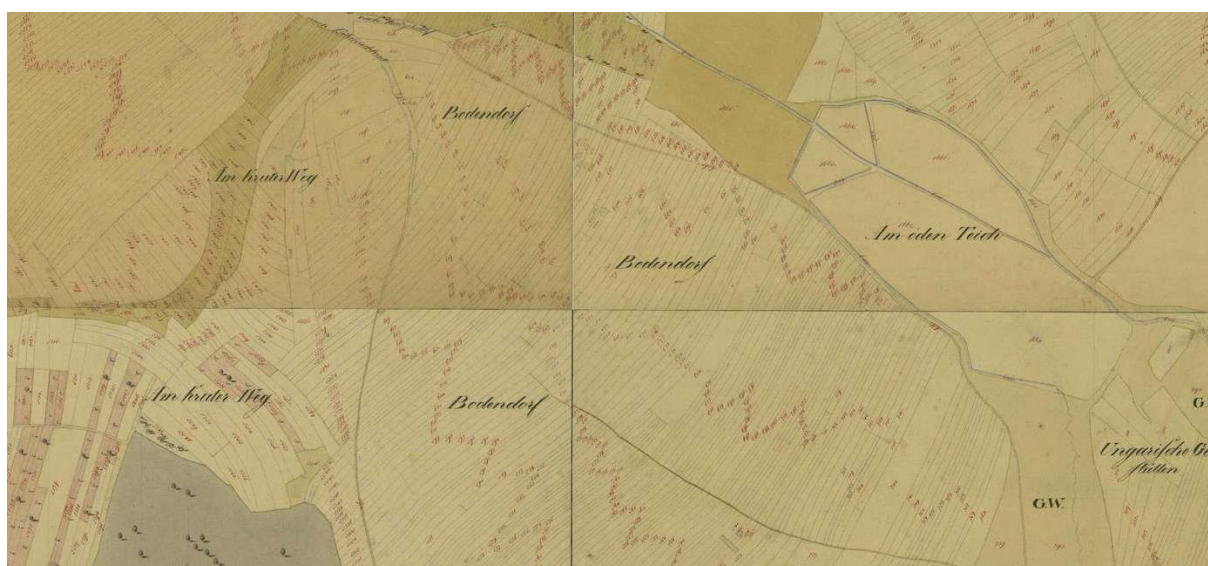
Zřejmě z důvodů existence „železné opony“ nebyly v tomto hraničním prostoru provedeny ve 20. století žádné sběry. V letech 2019–2020 jsem provedl na tratích „Jižní svahy“ a „Amfiteátr“ zjišťovací sběry keramiky.

Obr. 4. Mapa s tratěmi „Jižní svahy“ a „Amfiteátr“, původní trať „Pottenbergen“ a „Obere Pottenbergen“ – potenciální místo ZSO Potendorf (zdroj <https://geoportal.npu.cz/ISAD/>).

V rakouské literatuře je ves Pottendorf lokalizována jihovýchodně od Schrattenbergu, západně Katzelsdorfu. Jde o údolí, kterým protéká potok Mühlbach, celá oblast je z části pole a z části osázena vinohrady. Zde existovaly názvy tratí „Mittleres Bodendorf“, „Bodendorf“ a „Bodendorf Wald“ (obr. 16). Dále na západ je lesní trať „Bodendorfer Wald“ (Bodendorfský les). Další možnou lokalizací je poloha jižně od rybníka „Wolfsteich“ (zde také trať „Am oden Teich“ – „Na zaniklém rybníce“, pozn. autora), zde byly u cesty „Kruter Weg“ nalezeny střepy

nádob, které však budou novověkého původu (*Zelesnik 1968, 392; Zelesnik 1976, 476–8; Klein 1977, 42*). V rámci ověření lokalizace Potendorfu v Rakousku skrze archeologický materiál byl osloven W. Breibert z *Zentrum für Museale Sammlungswissenschaften Donau-Universität Krems*, který ve svém emailu ze dne 15. 9. 2020 oznámil, že v zemských sbírkách Dolního Rakouska (*Landessammlungen Niederösterreich*) nejsou evidovány žádné nálezy ze zmíněného Potendorfu. Taktéž T. Kühtreiber z *Institut für Realienkunde des Mittelalters und der frühen Neuzeit Universität Salzburg/Krems* ve svém emailu ze dne 11. 11. 2020 uvedl, že Potendorf je veden jako nelokalizovaný, přisuzovaný pomístnímu názvu tratě „Bodendorf“ přibližně při parcele č. 1324/18 mezi obcemi Schratzenberg a Katzelsdorf.

Obr. 5. Františkovský stabilní katastr s pomístními názvy tratí „Bodendorf“ a „Am oden Teich“, indikující podle rakouských badatelů zaniklou ves Potenberg mezi obcemi Schratzenbergem a Katzelsdorfem v Rakousku (*zdroj <https://mapire.eu/>*).

6. Archeologické prameny

V následujícím oddílu jsou sepsány dostupné archeologické prameny zaniklých osad. Jde o archeologickou dokumentaci uloženou v archívech, keramický materiál nashromážděný během výzkumů v RMM, další nekovový materiál (stavební keramika apod.) a keramický a kovový materiál, získaný během detektorových prospekcií.

Pro katastr Valtic ve spojitosti s dotčenými ZSO jsou v archívech ARÚB a RMM uloženy následující dokumenty:

Č. j. 743 ze dne 8. 10. 1945: Valtice – „V poli u zemanské tvrze „Goldberg“ zjistil H. Freising slovanské střepy“ (*Archív ARÚB*).

Nálezová zpráva J. Ungra ze dne 15. 3. 1968: Valtice, trať „Aloch“, na podzim roku 1967 provedli členové žakovského vlastivědného kroužku povrchový sběr. Nalezeno bylo 18 keramických střepů – okraje nádob (keramika šedá, s příměsí slídy a jemně plavená), okraje zvoncovité poklice, misky, zásobnicové nádoby, výdutě a ucho nádoby. Uloženo u vedoucího J. Hromady (*Archív RMM*).

Č. j. 2638 ze dne 4. 12. 1969: Nálezová zpráva J. Ungera ze dne 29. 9. 1967, Valtice, trať „Allah, Goldbründel“. Při průzkumu DSO Goldberk byly při drenáži polí na levobřeží potoka narušeny středověké vrstvy. Získaný materiál je uložen pod inv. č. A 853–866 (obr. 21). Jedná se o část ucha nádoby, okraj z poklice, okraje nádob – plavená a tuhová hmota (*Archív ARÚB, Archív RMM*). Uložení RMM.

Č. j. 188 ze dne 7. 3. 1996: Nálezová zpráva E. Klanicové Valtice, trať „Dolní čtvrtě“, středověký sídlištní objekt, výzkum květen 1994. Dne 20. 5. 1994 byl zjištěn ve výkopu pro potrubí narušený středověký objekt. V profilu byla patrna souvislá vrstva mazanice. Odkryta byla plocha 4 x 2 m, ve které se podařil zachytit zásyp pravoúhlého objektu, zahloubeného minimálně 40 cm. Délka objektu byla minimálně 3 m, šířka 90 cm. V hlinitojílovitém zásypu, obsahujícím popel a uhlíky (obr. 68–69), byl získán keramický materiál. Ten je v RMM uložen pod inv. č. A 14 975 – 14 993 (obr. 66–67). Jedná se o okraje hrncovitých nádob a poklic, výdutě, mazanice a vzorek kamene ze zásypu. Ve zprávě se uvádí, že již v letech 1961 a 1962 byla na polích nedaleko železniční tratě nalezeno množství střepů, přisuzovaných vsi (*Archív ARÚB, Archív RMM*). Tento výzkum byl také krátce publikován, objekt byl datován do 14. – 15. století (*Klanicová 1997, 259*).

Nálezová zpráva Z. Čižmáře: Během archeologického dohledu při stavbě výrobní hale byl zdokumentován keramický a osteologický materiál z kulturní vrstvy datované do 16. století. Archeologická situace byla interpretována jako samostatně stojící usedlost mimo původní intravilán města (Čižmář 2000). Lokalita byla do SAS zanesena pod ID SAS 31683 a je popsána výše v popisu vsi Königsbrunn.

V archívu RMM se nachází terénní dokumentace tvrze při vsi Aloch s názvem „Tvrziště Kuperk“ v měřítku 1:100 (obr. 104). Zaměřeny jsou zde sondáže, provedené přímo na ploše

centrálního uměle navršeného kopce. Dále byly zakresleny příkopy a prameniště na severní straně areálu (*Archív RMM*).

6.1 Keramika

Keramický materiál, pochází ze tří zdrojů, tj. depozitář mikulovského muzea, sběry soukromého badatele B. Gruny a keramický materiál, získaný při mých detektorových prospekcích. V souborech se nachází také keramické střepy pravěkého a protohistorického původu (souhrnně doba bronzová, mladší doba železná a doba římská). Tento materiál nebyl do databáze zařazen. Pro účely uložení veškerých informací o keramickém materiálu a pro následné analýzy byla vytvořena accessová databáze v programu MS Access 2016 (obr. 38–39). Zpracování a rozdělení materiálu bylo provedeno podle následujícího deskripčního systému. Ta obsahuje přesných 1700 položek / keramických střepů.

Deskripční systém

Základem pro rozdělení a zpracování materiálu bylo sjednocení samotných názvů lokalit a tratí. Zaniklá osada Aloch na trati Kuperk byla archeologicky zkoumána a publikována jako Kuperk, Goldberg, Aloch anebo Allach. Stejně tak pro ves Kelčín bylo použito několik názvů, a to Goldschein, Kelčín a Kelčičky. Pro účely zápisu v databázi bylo stejně jako v celé této práci použito jednotné označení lokalit Aloch a Kelčín, doplněno dalším popisem podle tratí a umístění vůči vodotečím, které lokality protínají. Je tak zkombinováno a zároveň respektováno rozdílné označování lokalit dosavadními badateli. U osady Aloch jsou použity názvy „ZSO Aloch – Kuperk – levobřeží“ (hlavní plocha) a „ZSO Aloch – Kuperk – pravobřeží“ (u B. Gruny „Lokalita B“). U osady Kelčín jsou to „ZSO Kelčín – Dolní čtvrtě – pravobřeží“, „ZSO Kelčín – Na loukách – pravobřeží“, „ZSO Kelčín – Na loukách – levobřeží“ a „ZSO Kelčín – Mokřad“. V případě uložení v RMM jsou zapsána inventární čísla, u ostatních sběrů je vepsán popis jednotlivých krabic a sáčků tak, aby byly zpětně dohledatelné. K samotné deskripci keramického materiálu byla hlavně využita práce R. Procházky a M. Pešky, týkající se brněnské keramiky 12. – 13./14. století (*Procházka – Peška 2007*). Týká se to jak slovního popisu a zařazení druhu nádoby a výzdoby, tak konkrétní varianty nádob podle systému „skupina/typ-varianta“. U glazovaných nádob je přiřazena barva polevy. Stanovení přítomnosti engoby je nejednoznačné a nejisté. Je to dáno jednak ze samotné povahy zkoumaného materiálu, kde keramické střepy z ornice jsou velmi fragmentární a z většiny po celé ploše střepu abrazované postdepozičními procesy. Tuto neurčitelnost potvrzuje také fakt, že exaktní

určení přítomnosti pravé engoby je problematické i pro makroskopickou analýzu, prokazatelně ji může určit pouze analýza nábrusu (Čapek et al. 2018, 125). Proto byla v databázi engoba zapsána jen u vizuálně nejjistějších případů. Abraze byla vyčleněna na tři stupně, od malé s ostrými hranami (v podstatě odpovídající čerstvému lomu), střední a velkou se zcela omletými lomy. Technologické stopy na dnech nádob, resp. oddělení dna od pokladu, definovaných v práci R. Procházky a M. Pešky (Procházka – Peška 2007, 245) a v práci L. Čapka (Čapek et al. 2018, 115–116) uvádí varianty podsýpky (písek nebo popel), odříznutí strunou (lasturovitý zářez) a odříznutí nožem (souběžné zářezy). U rozměry keramického materiálu byly hodnoty *Šířka stěny min.* a *Šířka stěny max.* využity podle druhu, resp. části nádoby. U okrajů nádob (hrnce, džbány, poháry) je měřena většinou pouze minimální šířka stěny, jelikož malé rozměry střepů, dosahujících maximálně k podhrdlí, nejsou více vypovídající (k fragmentárnosti střepů viz oddíl Vyhodnocení archeologického materiálu). Při měření poklic byla *Šířka stěny min.* využita pro rozměr výšky okraje poklice a *Šířka stěny max.* pro šířku stěny. U ucha byla *Šířka stěny min.* využita pro rozměr šířky samotného profilu ucha a *Šířka stěny max.* pro výšku profilu ucha. U dna byla *Šířka stěny min.* použita pro šířku stěny nádoby a *Šířka stěny max.* pro výšku stěny dna. Z naměřeného průměru nádoby (okraje a dna nádob, okraje poklic) byla stanovena i procentuální zachovalost. Pro účely dalšího dělení keramiky byly vyčleněny keramické třídy.

Keramické třídy

Základní dělení vychází z chronologického a technologického vývoje keramiky. Členění a označení uvedených keramických skupin a tříd bylo inspirováno již aplikovanými charakteristikami, platnými pro střední Moravu. Tyto jsou na základě některých rysů, zejména na úrovni skupin tříd, do jisté míry příbuzné a v modifikované podobě je lze aplikovat. Skupina A, označovaná jako „keramika hradištních tradic“, navazuje na mladohradištní keramiku s typickou příměsí grafitu ve hmotě. Skupina B a C je označována jako „kolonizační“. Skupina B je charakteristická šedá, redukčně vypálená keramika. Skupinu C charakterizuje bíložlutá barva a oxidační výpal s krupičkovitým povrchem. Skupina D je specifickou skupinou (proto)loštické keramiky (Šlézar 2008, 176). V souborech keramiky se objevuje také materiál, který odpovídá třídám skupin B a C, ale objevuje se v nich jemná příměs slídy. V takových případech nebyla vytvořena další keramická třída, ale podtřída byla zapsána s indexem „s“. V databázi se tak kromě základních tříd objevují podtřídy B1s, B4s, B5s a B6s. Přidána byla také podtřída B1c, která se od třídy B1 liší pouze barvou keramiky a lomu, je celkově černá, těstem a povrchem je totožná (obr. 6).

Třída	Barva keramiky	Příměs / ostřívo	Další popis
A2	hnědá až černošedá, lom šedohnědý	vysoký podíl grafitu, písek se zrny > 2mm, zrna slídy v lomu	hrubá tuhová keramika používaná na zásobnice
A3	šedá až šedočerná, lom šedý	grafit, písek se zrny < 2 mm, jemnější zrna slídy v lomu a na povrchu	jemnější tuhová keramika používaná na zásobnice a zásobnicové hrnce
A4	šedá až šedočerná na povrchu i v lomu	menší zrna písku < 1 mm, jemně slída	slída jemně na povrchu
A5	šedá až šedočerná na povrchu i v lomu	menší zrna písku, větší zrna slídy do 3 mm	slída výrazně na povrchu
A6	šedá až šedočerná, v lomu světlejší	menší zrna písku < 1 mm	písečná keramika
A8	šedočerná až černá na povrchu i v lomu	zrna písku < 3mm	písečná keramika
A9	světlejší odstíny šedé na povrchu i v lomu	zrna písku < 3mm, zrna spíše menší, malá zrna slídy na povrchu kolem 1 mm	slída jemně na povrchu
B1	šedá až šedočerná na povrchu, v lomu světlejší	jemně plavený materiál, jemná zrna písku sporadicky	hladký povrch
B2	šedá až šedočerná na povrchu, v lomu světlejší	jemně plavený materiál, jemná zrna písku sporadicky	leštěný povrch
B4	šedé až šedočerná na povrchu, v lomu světlejší	zrna písku < 3 mm	zrna písku vystupují na povrchu, výrazný krupičkový povrch
B5	šedé až šedohnědá na povrchu i v lomu	jemně plavený materiál, malá zrna písku < 1 mm	
B6	tmavší šedá, lom světlejší	jemně plavený materiál, ale s výskytem zrn písku < 4 mm	hrubší povrch
C1	žlutá, žlutobílá, šedožlutá na povrchu i v lomu	zrna písku < 3 mm, častěji 1 mm	zrna písku vystupují na povrchu, výrazný krupičkový povrch
C2	odstíny červené na povrchu i v lomu	zrna písku < 3 mm, častěji 1 mm,	zrna písku vystupují na povrchu, výrazný krupičkový povrch
C3	žlutá, žlutobílá, šedožlutá na povrchu i v lomu	zrna písku, častěji 1 mm	písečná keramika
D2	tmavě červenohnědá	slinutá hmota	bradavičnaté puchýře na povrchu, polokamenina
nB1	světle červená až cihlová na povrchu i v lomu	jemně plavený materiál, jemná zrna písku sporadicky	keramika opatřovaná glazurou

B1c	černá na povrchu i v lomu	jemně plavený materiál, jemná zrna písku sporadicky	hladký povrch
B1s	šedá až šedočerná na povrchu, v lomu světlejší	jemně plavený materiál, jemná zrna písku sporadicky, jemně slída	hladký povrch
B4s	šedé až šedočerná na povrchu, v lomu světlejší	zrna písku < 3 mm, jemně slída	zrna písku vystupují na povrchu, výrazný krupičkovitý povrch
B6s	tmavší šedá, lom světlejší	jemně plavený materiál, ale s výskytem zrn písku < 4 mm, jemně slída	hrubší povrch

Obr. 6. Tabulka definovaných keramických tříd a podtříd.

Níže následuje základní přehled studovaného keramického materiálu podle jednotlivých souborů nálezů. Podrobné zpracování materiálu (třídy, profily okrajů, výzdoba apod.), rozdělené podle osad, je uvedeno v oddílu Vyhodnocení archeologického materiálu.

Depozitář RMM

Celkem bylo zpracováno 165 keramických střepů, 56 kusů z Alochu a 109 kusů z Kelčina. K osadě Aloch jsou v depozitáři RMM uloženy následující soubory keramiky:

- soubor keramiky ze sběrů J. Ungera z roku 1969 pod inv. č. A853–866. Soubor obsahuje ucho nádoby, okraj zvoncovité poklice a 12 kusů okrajů hrnců (obr. 40–42). Soubor obsahuje také tři neinventarizované kusy keramiky – výduť zásobnice, okraj hrnce a ucho nádoby.
- soubor keramiky ze sběrů J. Ungera z roku 1991 pod inv. č. A15612–15651 (obr. 44). Soubor obsahuje čtyři výdutě nádob, z toho dvě s rytou výzdobou, dále 25 okrajů hrnců, dva okraje mis, jeden okraj ploché a jeden okraj zvoncovité poklice a pět uch nádob.

Nepodařilo se zjistit, kde se nachází materiál, který v roce 1966 získal J. Hromada s žakovským kroužkem během zjišťovací sondy na tvrzi (obr. 40).

K osadě Kelčín jsou v depozitáři RMM uloženy následující soubory keramiky:

- soubor keramiky E. Klanicové z roku 1994 pod inv. č. A14975–14992 (obr. 66–67). Soubor obsahuje tři okraje hrnců, jeden okraj mísy, tři okraje nálevky (fragmenty jedné nádoby), jeden okraj ploché a jeden okraj zvoncovité poklice a osm výdutí z nádob.

- soubor keramiky ze sběrů F. Trampoty z roku 2015 pod inv. č. A85165–85190, A85191–85208, A85304–85335 (obr. 71–72). Soubor obsahuje 32 okrajů hrnců, jeden okraj poháru, okraj a tělo mísy, osm uch nádob, tři okraje plochých poklic, čtyři okraje zvoncovitých poklic, jednu nožku trojnohé pánve, jednu výlevku konvice, 14 výdutí, jedno hrdlo nádoby a pět den nádob. Jeden okraj hrnce (inv. č. A85165) je opatřen keramickou značkou v podobě kruhu, děleného mřížkovane na devět polí (obr. 72:1).
- soubor keramiky ze sběrů F. Trampoty z roku 2019 pod přírůstkovým číslem 72/2019 (obr. 73) obsahuje 7 okrajů hrnců, jeden okraj pánve a džbánu, jedna výduť zásobnice a jedna výduť jiné nádoby, tři ucha nádob, jeden okraj zvoncovité poklice a jedno dno nádoby.

Povrchové sběry – B. Gruna

Celkem bylo zpracováno 1226 keramických střepů (obr. 7), 342 kusů z Alochu (obr. 45–53) a 884 kusů z Kelčina (obr. 74–86), včetně 161 kusů z prostoru mokřadu (obr. 85–86).

	Okraj hrnce	Okraj džbánu	Okraj poháru	Okraj mísy	Okraj pánve	Ucho nádoby	Výduť nádoby	Dno nádoby	Okraj zásobnice	Dno zásobnice	Nožka trojnohé pánve	Okraj kahanu
Aloch	159	5	1	14	0	34	27	44	3	2	0	2
Kelčín	335	12	7	44	6	69	168	136	6	1	3	1

	Úchytka naběračky	Okraj zvoncovité poklice	Úchytka zvoncovité poklice	Okraj ploché poklice	Úchytka ploché poklice	Okraj kónické poklice
Aloch	2	13	2	18	2	0
Kelčín	4	36	1	18	1	2

	Glazura (vyjma trojnohé pánve)	Ložtická keramika
Aloch	0	0
Kelčín	43	3

Obr. 7. Tabulka zastoupení základních typů nádob a jejich fragmentů ze souboru B. Gruny.

Povrchové sběry – Z. Omelka

Celkem bylo zpracováno 309 keramických střepů (obr. 8), 109 kusů z Alochu (obr. 57) a 200 kusů z Kelčina (obr. 87). Keramika ze sběrů z dalších dvou lokalit nebyla zpracována.

	Okraj hrnce	Okraj džbánu	Okraj poháru	Okraj mísy	Okraj pánve	Ucho nádoby	Výdut' nádoby	Dno nádoby	Okraj zásobnice	Dno zásobnice	Nožka trojnohé pánve	Okraj kahanu
Aloch	31	0	0	1	0	14	32	9	4	0	1	0
Kelčín	82	2	0	9	2	14	40	29	1	1	0	0

	Úchytka naběračky	Okraj zvoncovité poklice	Úchytka zvoncovité poklice	Okraj ploché poklice	Úchytka ploché poklice	Okraj kónické poklice	Glazura (vyjma trojnohé pánve)	Loštická keramika	
Aloch	0	0	0	6	0	0	Aloch	3	0
Kelčín	0	7	1	3	0	0	Kelčín	10	0

Obr. 8. Tabulka zastoupení základních typů nádob a jejich fragmentů ze souboru B. Gruny.

6.2 Ostatní nekovový archeologický materiál

V nálezových souborech se kromě fragmentů keramických nádob a kovových předmětů nachází další materiál, který lze spojit se zaniklými osadami – užitkové sklo, stavební materiál, brousky a struska. Nejpočetnější je soubor získaný B. Grunou (obr. 9).

	sklo	kámen	cihle	kachle	mazanice	brousek	struska	plastika
Aloch	0	0	1	0	0	0	0	1
Kelčín	1	2 (pískovec) 1 (vápenec)	2	15	2 (mokřad)	2	1 (mokřad)	0

Obr. 9. Tabulka materiálu vyjma keramických nádob v souboru B. Gruny.

Skleněné střepy, pravděpodobně hrdla nádoby, byly na Kelčíně nalezeny dva (obr. 83). Oba jsou žlutozelené barvy o rozměrech 30 x 15 x 4,5 mm a 32 x 18 x 4,1 mm, mají na povrchu silnější vrstvu koroze, proto bylo usouzeno, že nejde o recentní materiál. Duté a okenní sklo se na středověkých vsích vyskytuje např. v Koválově (Unger 1994, obr. 15:5) nebo v Konůvkách (Černá 1977, 162). Ke stavebnímu materiálu patří **kámen**, např. vápenec s inv. č. A14994 od E. Klanicové, uložený v RMM. Dokladem existence kachlových kamen je menší soubor

fragmentů **kachlů** z Kelčina (obr. 10, 84) a dva fragmenty glazovaných kachlí (obr. 82:19,20). Za pozornost stojí fragment kachle s vyobrazení orlí hlavy (obr. 84:1). Gotickým kachlům včetně vyobrazení orla/orlice se věnuje v knize o středověkém kamnářství R. Krajíc (2005, 119–122). Na Kelčíně bylo nalezeno při výzkumu E. Klanicové v narušeném objektu celkem 12 kusů **mazanice** (obr. 70) o celkové váze 1390 g, který je uložena v RMM pod inv. č. A14993. V některých kusech mazanice jsou patrné negativy kulatin. Přítomnost mazanice se obecně pojí se zánikovými horizonty objektů. Zemědělskou činnost dokládají **brousky**, používané na ostření čepelí žacích nástrojů. Na Kelčíně byly nalezeny čtyři kusy z pískovce a břidlice – dva ze souboru B. Gruny a dva z mého souboru (obr. 87). Jelikož je však brousek univerzálním nástrojem v podstatě po celou dobu existence žňových nástrojů až po novověk, jejich chronologické zařazení nejisté. Řemeslnou činnost naznačuje přítomnost **strusky**. Na Alochu našel J. Unger jeden kus (inv. č. A15651), od B. Gruny a z mé prospekce pochází dva kusy z Kelčina.

	Rozměry (mm)	Váha (g)	Profil
fragment kachle s orlí hlavou	54 x 44 x 5,3	19	rovný
kachel s liniovou výzdobou	35 x 27 x 7	9,6	prohnutý
fragment kachle	74 x 51 x 8,3	41,8	prohnutý
fragment kachle	58 x 26 x 10	15	prohnutý
fragment kachle	36 x 28 x 7,8	7,8	prohnutý
fragment kachle	43 x 55 x 8,2	30	prohnutý s okrajem
fragment kachle	36 x 42 x 10,4	20	rovný okraj
fragment kachle	62 x 35 x 9	20,1	prohnutý
fragment kachle	38 x 32 x 11	17,3	prohnutý
fragment kachle	21 x 22 x 12	5,2	rovný okraj

Obr. 10. Soubor fragmentů kachlí B. Gruny z Kelčina.

6.3 Detektorové povrchové sběry

Níže uvedený katalog kovových předmětů obsahuje soubor nálezů z detektorových prospekci na lokalitách Aloch a Kelčín. Nálezy ze zjišťovací detektorové prospekce v širším prostoru vsi Königsbrunn nebyly pro účely této práce vypovídající, a proto byly ponechány na místě. Do katalogu nálezů nebyly také zařazeny tři stříbrné mince z lokality Aloch, které jsou datačně prokazatelně mladé a v kontextu existence středověké vsi již nemají význam. Jde

o grešli Christiana Ulricha (rok 1697), grešli Leopolda I. (rok 1704) a tříkrejcar Maxmiliana II. Emanuela (rok 1725).

Nálezový soubor je rozdělen do skupin, podle již tradičního třídění (např. *Měchurová 1997*, *Belcredi 2006*): předměty denní potřeby, mobiliář usedlosti, stavební kování, zemědělské nástroje, řemeslné nástroje, výbava koně a vozu, militária a nezařazené. Poté následují mincovní nálezy. U všech předmětů jsou v katalogu uvedeny jejich hlavní rozměry délka x šířka, váha a GPS lokalizace, doplňující rozměry jsou v popisu. K morfologickému popisu většiny artefaktů byly využity práce R. Krajíce, která vychází z nálezového souboru ze středověkého města Sezimovo Ústí (*Krajíc 1991; 2003*). U technického názvosloví zemědělské techniky se odkazuje R. Krajíc také na dřívější práce M. Beranové (*Beranová 1957; 1980*). Terminologie kovových předmětů přispívá také práce L. Belcrediho (*Belcredi 1989*). Pro některé skupiny předmětů byly již vypracovány na základě dostatečného množství souborů v nálezových celcích typologické řady. Pro analýzu podkov ze Sezimova Ústí aplikoval R. Krajíc (*Krajíc 2003a*) práce např. J. Kaźmierczyka (*Kaźmierczyk 1978*), M. Beranové (*Beranová 1970*) nebo D. Šaurové (*Šaurová 1979*). V novějším článku P. Drnovského a L. Guricové, věnující se podkovám ze starých sbírek Muzea východních Čech, byly aplikovány všechny výše uvedené práce (*Drnovský – Guricová, 2016*). Podobně je tomu u hřebíků, jimž se věnoval R. Krajíc (*Krajíc 1991; 2003a; 2003b*), také D. Šaurová pro Konůvky (*Šaurová 1978*) a V. Nekuda pro Mstěnice (*Nekuda 1985*). Pro určení zbraní a jejich součástí ve skupině „Militária“ byly primárně využity práce P. Žákovského, který se zabývá středověkými chladnými zbraněmi (např. *Žákovský 2011a; 2011b*). Nálezy, kterým nebylo možno přiřadit jednoznačnou funkci nebo účel, jsou uvedeny ve skupině „Nezařazené“. Numismatický popis mincí odpovídá standardu časopisu *Numismatický sborník*. Ke katalogovému určení mincí byl přednostně využit numismatický katalog *Corpus nummorum austriacorum* (dále jen CNA).

Předměty denní potřeby

Prsten

Lokalita: Aloch

GPS: 48°45'48.0528"N, 16°46'49.0115"E

Rozměry: 22 x 17 x 8 mm

Váha: 1,5 g

Materiál: mosaz

ID PAS: M-202101688-N00002

Nůž NA2

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'50.569"N, 16°46'43.385"E

Rozměry: 84 x 23 x 1,6 mm Váha: 13,4 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00006

Popis: celoželezný nůž s řapem s rozšířeným krčkem (obr. 58:2). Hřbet o délce 64 mm je rovný a bez odsazení přechází v trn o délce 20 mm. Krček trnu má tloušťku 7 mm.

Literatura: Krajíc 2003a, 204–206; Krajíc 2003b, tab. 156–160.

Nůž NK1

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'24.648"N, 16°47'21.7247"E

Rozměry: 104 x 20 mm Váha: 24,4 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00004

Popis: speciálně kovaný železný nůž s trnovitým řapem, oboustranně odsazeným, hřbet je obloukovitě klenutý a příkřeji klesajícím k hrotu (obr. 55:3). Délka čepele 86 mm, výška 20 mm a tloušťka hřbetu je 6 mm, délka řapu je 17 mm. Čepel je vyhotovena s dvěma zdobnými pásy s vlnkovitými (zoubkovanými) svary (obr. 21). Tímto zpracováním se řadí mezi nože honosné (Boháčová – Hošek 2009, 379). Morfologicky a technologicky stejné nože jsou v nálezovém souboru ze Staré Boleslavy zastoupeny již od středohradištního období až do vrcholného středověku (Boháčová – Hošek 2009, tab. 6).

Literatura: Richter 1982; Pleiner 1982; Boháčová – Hošek 2009 Krajíc 2003a, 204–206, Krajíc 2003b, tab. 156–160.

Lžice

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'49.703"N, 16°46'40.025"E

Rozměry: 27 x 27 x 2 mm Váha: 7,2 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00009

Popis: železný fragment tvoří hraněný trn s lomem (část rukojeti), rozbíhající se do plochy (těla), také zlomené (obr. 58:3). Fragment lze interpretovat jako část lžice, pro porovnání byly využity kresby lžic z Mstěnic (Nekuda 1985, obr.214), z Konůvek (Měchurová 1997, Tab.LXI:8) a Sezimova Ústí (Krajíc 2003b, tab. 155).

Literatura: Krajíc 2003a, 203–204.

Mobiliář usedlosti

Klíč

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'49.774"N, 16°46'31.912"E

Rozměry: 44 x 43 mm Váha: 18,1 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00010

Popis: z otočného klíče se zachovala pouze hraněná oválná hlavice, sbíhající se k profilovanému krčku (obr. 58:11). Fragmentární stav klíče nedovoluje typologické ani chronologické zařazení.

Literatura: Belcredi 1988, 464–466; Krajíc 2003a, 87–99.

Závěsný třmenový zámek

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'23.9208"N, 16°47'27.3839"E

Rozměry: 44 x 31 x 15 mm Váha: 53,1 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00006

Popis: třmenový zámek závorkový hranolovitého tvaru. Třmen je z většiny zlomen, vnitřní mechanismus (závorka, pružina) zámku z části zachována (obr. 55:2). Spoje stěn těla zámku jsou letovány. Podle typologie R. Krajíce jde o typ III (*Krajíc 2003a*, 83). Třmenové zámky této konstrukce byly používány kolem poloviny 15. století, uvažován je však širší časový rámec od poloviny 13. do poloviny 15. století (*Rasl 1987*, 154).

Literatura: Rasl 1987; Krajíc 1991, 228–232; Krajíc 2003a, 81–87.

Kování držadla vědra

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.9627"N, 16°47'18.1283"E

Rozměry: 60 x 28 mm Váha: 24 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00007

Popis: držadlo vědra v podobě plechu opatřeného na jednom konci masivnějším okem o vnitřním průměru 15 mm (obr. 56:14). Dle analogie ze Sezimova Ústí interpretováno jako závěsná část vědra (*Krajíc 2003b*, tab. 154).

Literatura: Krajíc 2003a, 200–201; Krajíc 2003b, tab. 154.

Stavební kování

Oko s trnem

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'49.4351"N, 16°46'38.7515"E

Rozměry: 85 x 32 mm Váha: 56,4 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00011

Popis: hraněné, kapkovitě tvarované uzavřené oko s venkovním průměrem 31 mm přechází v hraněnou tyčinku, která se zužuje (obr. 59:6).

Literatura: Krajíc 1991; 2003a; 2003b.

Oko s trnem

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'50.2308"N, 16°46'45.4224"E

Rozměry: 57 x 28 mm Váha: 8,3 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00012

Popis: hraněné kruhovitě zahnuté oko s venkovním průměrem 28 mm přechází v silně zkorodovaný trn, zřejmě kruhovitého průřezu (obr. 59:7).

Literatura: Krajíc 1991; 2003a; 2003b.

Skoba s okem

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'49.9644"N, 16°46'31.3284"E

Rozměry: 90 x 44 mm Váha: 76 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00013

Popis: dvouramenná skoba s rameny ve tvaru písmene „U“ je opatřena okem o rozměrech 31 x 35 mm s vnitřním průměrem oka 17,5 mm (obr. 59:8). K artefaktu nebyla nalezena analogie, funkčně lze dle oka uvažovat o závěsu pantu nebo oku petlice.

Literatura: obecně ke skobám Krajíc 1991; 2003a; 2003b.

Skoba

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.6087"N, 16°47'18.1253"E

Rozměry: 95 x 21 x 8 mm Váha: 33 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00008

Popis: zřejmě dvouramenná skoba z hraněné až oválné tyčinky. Spojovací rameno o délce 95 mm je mírně esovitě tvarované (obr. 57:12).

Literatura: Krajíc 2003a, 75–78; Krajíc 2003b, tab. 73–75.

Stavební kování / závora

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'46.0656"N, 16°46'31.6919"E

Rozměry: 140 x 38 mm Váha: 63,2 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00014

Popis: mírně konkávní plech je opatřen dvěma otvory – obdélníkový s rozměry 17 x 8 mm a kruhový s průměrem 5,2 mm, na širším konci plechu je opatřen válcovitým výstupkem (obr. 59:5). Obdélníkový otvor mohl sloužit na provlečení oka (petlice). Funkčně podobný předmět, byl nalezen na tvrzi v Konůvkách (*Měchurová 1997*, 111, tab. LXI:13).

Literatura: Krajíc 1991, Krajíc 2003b, 79 – 82.

Hřebík HA 1

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'50.2667"N, 16°46'49.4652"E

Rozměry: 12 x 33 mm Váha: 9 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00015

Popis: hřebík o celkové délce 12 mm, horizontální hlava o rozměrech 33 x 28 x 3 mm oválného tvaru s vypouklou čelní plochou je silně zkorodována (obr. 60:1). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn excentricky, zakončen je rovnou plochou, snad záměrně zkrácen. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HA 2

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'50.4216"N, 16°46'50.5055"E

Rozměry: 18 x 24 mm Váha: 4,5 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00016

Popis: hřebík o celkové délce 18 mm, horizontální hlava o rozměrech 24 x 15 x 2 mm obdélníkového tvaru s mírně vypouklou čelní plochou je silně zkorodována (obr. 60:2). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn excentricky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HA 3

Lokalita: Aloch GPS: 48°44'24.771"N, 16°47'26.370"E

Rozměry: 25 x 22 mm Váha: 6,8 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00017

Hřebík HA 10

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'49.5180"N, 16°46'39.3384"E

Rozměry: 41 x 10 mm Váha: 4,3 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00024

Popis: hřebík o celkové délce 41 mm, hlava o rozměrech 10 x 9 x 6 mm tvaru komolého čtyřbokého jehlanu (obr. 60:10). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu. Pata dříku je excentrická, lícuje s jednou stěnou hlavy. Hřebík přesně typologicky neodpovídá žádnému typu podle R. Krajíce, analogii lze nalézt v souboru ze Mstěnic (*Nekuda 1985*, obr. 205:f).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HA 11

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'50.1731"N, 16°46'41.8943"E

Rozměry: 63 x 7 mm Váha: 6,7 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00025

Popis: hřebík bez hlavy o celkové délce 63 mm, dřík se mírně zužuje z maximálního rozměru 7 x 5 mm. Dřík je hraněný obdélníkového průřezu (obr. 60:11). Hřebíky tohoto typu jsou označovány také jako „klínce“ (*Krajíc 2003a*, 67) Podle typologie R. Krajíce jde o typ VIIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HA 12

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'50.2055"N, 16°46'52.9284"E

Rozměry: 52 x 15 mm Váha: 9,2 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00026

Popis: hřebík o celkové délce 52 mm, horizontální hlava o rozměrech 15 x 14 x 5 mm oválného tvaru s vypouklou až hrotitou čelní plochou (obr. 60:12). Dřík je hraněný čtvercového průřezu, umístěn zřejmě centricky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 1

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'24.8316"N, 16°47'24.4644"E

Rozměry: 45 x 26 mm Váha: 19,4 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00009

Popis: hřebík o celkové délce 45 mm, horizontální hlava o rozměrech 26 x 21 x 6 mm obdélníkového tvaru má vypouklou čelní plochu (obr. 57:1). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn excentricky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).
Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 2

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'24.8351"N, 16°47'24.7776"E

Rozměry: 42 x 26 mm Váha: 24,5 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00010

Popis: hřebík o celkové délce 45 mm, horizontální hlava o rozměrech 26 x 26 x 7 mm čtvercového tvaru má vypouklou čelní plochu (obr. 57:2). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn excentricky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).
Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 3

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.1087"N, 16°47'26.9304"E

Rozměry: 38 x 31 mm Váha: 20,9 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00011

Popis: hřebík o celkové délce 38 mm, horizontální hlava o rozměrech 31 x 21 x 6 mm obdélníkového tvaru má vypouklou čelní plochu (obr. 57:3). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn excentricky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).
Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 4

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.1087"N, 16°47'24.7595"E

Rozměry: 27 x 28 mm Váha: 21,2 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00012

Popis: hřebík o celkové délce 27 mm, horizontální hlava o rozměrech 28 x 21 x 8 mm obdélníkového tvaru má vypouklou čelní plochu (obr. 57:4). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn excentricky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).
Rohy obdélníkové hlavy jsou patrně mechanicky roztemovány.
Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 5

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'26.365"N, 16°47'15.634"E

Rozměry: 32 x 26 mm Váha: 16,2 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00013

Popis: hřebík o celkové délce 32 mm, horizontální hlava o rozměrech 26 x 21 x 6 mm obdélníkového tvaru má vypouklou čelní plochu (obr. 57:5). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn excentricky. Spodní část dříku je ohnuta o 60°, celková délka dříku je 35 mm. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 6

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'23.5211"N, 16°47'28.6295"E

Rozměry: 20 x 25 mm Váha: 19,1 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00014

Popis: hřebík o celkové délce 20 mm, horizontální hlava o rozměrech 25 x 21 x 6 mm čtvercového tvaru má vypouklou čelní plochu (obr. 57:6). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn excentricky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 7

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.7532"N, 16°47'19.7736"E

Rozměry: 26 x 35 mm Váha: 14,7 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00015

Popis: hřebík o celkové délce 26 mm, horizontální hlava o rozměrech 35 x 24 x 4 mm obdélníkového tvaru má mírně vypouklou čelní plochu (obr. 57:7). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn centricky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 8

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.0367"N, 16°47'20.8716"E

Rozměry: 40 x 26 mm Váha: 10,8 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00016

Popis: hřebík o celkové délce 40 mm, horizontální hlava o rozměrech 26 x 19 x 4 mm obdélníkového tvaru má mírně vypouklou čelní plochu (obr. 57:8). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn excentricky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 9

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'23.0819"N, 16°47'28.1256"E

Rozměry: 27 x 23 mm Váha: 7 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00017

Popis: hřebík o celkové délce 27 mm, horizontální hlava o rozměrech 23 x 17 x 3 mm obdélníkového tvaru má mírně vypouklou čelní plochu (obr. 57:9). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn centricky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ IIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 10

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'24.0899"N, 16°47'25.5155"E

Rozměry: 29 x 9 mm Váha: 2,2 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00018

Popis: hřebík o celkové délce 29 mm, vertikální hlava o rozměrech 8 x 7 x 4 mm je obdélníkového dvojkónického tvaru (obr. 57:10). Dřík je hraněný obdélníkového průřezu, umístěn centricky, na špici zahnutý o 90°. Podle typologie R. Krajíce jde o typ VI (*Krajíc 2003a*, obr. 71). Tento typ hřebíku je pro své použití k přibíjení podkov nazýván jako „podkovák“ (Šaurová 1978, 297; *Krajíc 2003a*, 67).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Hřebík HK 11

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.8231"N, 16°47'16.1541"E

Rozměry: 34 x 6 mm Váha: 2,3 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00019

Popis: spirálovitě zdeformovaný fragment hřebíku bez hlavy, případně se hlava oddělila (obr. 57:11). Pokud jde o hřebík bez hlavy, pak podle typologie R. Krajíce jde o typ VIIIa (*Krajíc 2003a*, obr. 71).

Literatura: Šaurová 1978; Krajíc 2003a, 61–73.

Zemědělské nástroje

Rameno vidlí / zub z bran

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'49.4280"N, 16°46'39.2052"E

Rozměry: 174 x 19 mm Váha: 130 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00027

Popis: mírně zahnuté rameno vidlí o celkové délce 174 mm, pochází z dvou– nebo trojzubých celokovových vidlí se zřetelným lomen v horní části ramene (obr. 58:14). Kvadratický průřez ramene maximálně 14x13 mm se směrem k hrotu zužuje, analogicky v Sezimově Ústí (*Krajíc 2003b*, tab. 119). Kvůli přítomnosti záseku/lomu v horní třetině ramene/hřebu nelze vyloučit ani užití jako hřebu do brány (*Měchurová 1997*, 85), pokud se nejedná pouze o kaz/lom materiálu.

Literatura: Belcredi 1988, 471, obr. 6:A; Měchurová 1997, 84–85; Krajíc 2003a, 135–136, 143–144.

Zub z bran

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'49.5000"N, 16°46'44.8715"E

Rozměry: 195 x 21 mm Váha: 255 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00027

Popis: mírně zahnutý zub (hřeb) o celkové délce 195 mm kvadratického průřezu 16 x 16 mm (obr. 58:15). Horní plocha hřebu je roztemována, všechny čtyři hrany hřebu jsou v horní části opatřeny třemi záseky.

Literatura: Měchurová 1997, 84–85; Krajíc 2003a, 135–136.

Srp

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'26.1031"N, 16°47'19.3524"E

Rozměry: 144 x 41 mm Váha: 53 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00020

Popis: fragment srpů v podobě řapu o délce 45 mm a části čepele o délce 108 mm a šířce 18 mm v neušším místě u lomu (obr. 55:5). Čepel je vůči řapu odsazená/zalomená, maximální tloušťka čepele je 5 mm. Srp typologicky odpovídá typu II podle R. krajíce (*Krajíc 2003a*, 140) a typu d III podle M. Beranové (*Beranová 1957*, 104, obr. 2), Za patou čepele je srp opatřen značkou, znázorňující korunovaný erb (obr. 24:1).

Literatura: Beranová 1957; Krajíc 2003a, 139–141.

Fragment srpů

Lokalita: Kelčín

GPS: 48°44'24.8388"N, 16°47'26.3184"E

Rozměry: 40 x 16 x 3 mm

Váha: 7,1 g

Materiál: železo

ID PAS: M-202101690-N00021

Popis: fragment čepele srpů o délce 40 mm, šířce čepele 16 mm (obr. 55:6). Maximální tloušťka čepele je 5 mm. Fragment nedovoluje bližší určení.

Literatura: Beranová 1957; Krajíc 2003a, 139–141.

Řemeslné nástroje

Dlátko

Lokalita: Aloch – tvrz

GPS: 48°45'47.664"N, 16°46'32.8296"E

Rozměry: 92 x 16 mm

Váha: 9,1 g

Materiál: železo

ID PAS: M-202101688-N00029

Popis: pracovní strana nástroje je skutá do plošky o šířce 16 mm, dále přechází do řapu (obr. 58:10). Analogie lze spatřovat v dlátu s inv. č. HA 141940 ve sbírkách MZM s popisem „vějířovitě rozšířený předmět – dlátko“, zde datováno rámcově do vrcholného středověku.

Literatura: Elektronický katalog Moravského zemského muzea v Brně (<http://www.citem.cz/archeostredovek/index.php>).

Sekera + tulej

Lokalita: Aloch

GPS: 48°45'49.6908"N, 16°46'47.9712"E (sekera);
48°45'50.2488"N, 16°46'48.3996"E (tulej)

Rozměry: 157 x 99 mm

Váha: 405 g (sekera)

80 x 46 mm

75 g (tulej)

Materiál: železo

ID PAS: M-202101688-N00030 (sekera)
M-202101688-N00031 (tulej)

Popis: sekera s prodlouženým tělem a prodlouženou tulejí. Tulej v horní části bez odsazení přechází v tělo, v dolní části je tělo vějířovitě rozšířené (obr. 58:10; obr. 99). Ostří je obloukovité o výšce 99 mm, se špičatou bradou. Týl dosahuje délky 81 mm. Podle typologie R. Krajíce jde o typ III (*Krajíc 2003a*, 166). Tyto sekery lze rámcově zařadit do 13.–16. století (*Žákovský 2011a*, 156).

Literatura: Nekuda 1985, 167–171, obr. 117–118, *Žákovský 2011a*, *Krajíc 2003a*, 165–166.

Průbojník / šídlo

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'50.0796"N, 16°46'43.7122"E

Rozměry: 92 x 9 mm Váha: 27,2 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00032

Popis: podlouhlý nástroj čtvercového průřezu je ve středové části rozšířen, směrem ke krajům se zužují, přičemž kratší strana končí ploškou, delší strana se zužuje do oválné špice (obr. 58:9). Analogie lze nalézt v souboru z Konůvek (*Měchurová 1997*, Tab. LIV:1). Zachovalost nástroje a hrotu nedovoluje stanovit, zda delší strana nástroje dále pokračovala do špice, pak by se mohlo jednat spíše o šídlo.

Literatura: Měchurová 1997, Krajíc 2003a, 151–153.

Nebozez

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'24.6372"N, 16°47'22.4699"E

Rozměry: 46 x 13 mm Váha: 13,5 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00022

Popis: fragment pravotočivého nebozezu v podobě vřetenovitě utvářeného ostří (obr. 55:9). Z nástroje se zachovala pouze pracovní část, což nedovoluje bližší určení nástroje.

Literatura: Krajíc 2003a, 151–153; Krajíc 2003b, tab. 125–126.

Kladivo

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.368"N, 16°47'20.9111"E

Rozměry: 51 x 26 mm Váha: 75,9 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00023

Popis: fragment kladiva v podobě klenutého nosu o šířce 26 mm s výrazným ostřím (obr. 55:8).

Literatura: Krajíc 2003a, 163–165; Krajíc 2003b, tab. 132–133.

Přeslen

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.098"N, 16°47'21.669"E

Rozměry: 19 x 14 mm Váha: 10,5 g

Materiál: olovo ID PAS: M-202101690-N00024

Popis: přeslen kónického tvaru, venkovní průměr maximálně 19 mm, výška 14 mm, průměr otvoru 4,5 mm (obr. 55:10). Olovo je ve stádiu degradace s hlubokými prasklinami.

Literatura: Bláha, R. – Hejhal, P. - Skala, J. 2013.

Výbava koně a vozu

Podkova PA1

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'49.7807"N, 16°46'47.5500"E

Rozměry: 112 x 33 x 26 mm Váha: 120 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00033

Popis: pravé rameno podkovy o délce 112 mm se dvěma čtyřbokými otvory pro podkováky, bez rýhy (obr. 59:1). Rameno se rozšiřuje do maximální šířky 33 mm. Ozub je příčně podélný o výšce 22 mm, zúžený, šikmo odsazený od okraje. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 6d (*Krajíc 2003a*, obr. 95), v typologii J. Kaźmierczyka typ VI/1 (*Kaźmierczyk 1978*, ryc. 46–47). Chronologicky lze zařadit do počátku 14. – počátku 15. století (*Krajíc 2003a*, 105).

Literatura: Šaurová 1979; Krajíc 2003a, 100–109; Drnovský – Guricová 2016.

Podkova PA2

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'49.9752"N, 16°46'41.9268"E

Rozměry: 87 x 24 mm Váha: 31 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00034

Popis: pravé rameno podkovy o délce 87 mm se dvěma čtyřbokými otvory pro podkováky, bez rýhy (obr. 59:2). Rameno se pozvolna rozšiřuje do maximální šířky 24 mm. Ozub je nízký kvadratický o výšce 7 mm, šířka ozubu je stejná jako šířka okraje ramene, z vnitřní strany silně zkorodován. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 5c (*Krajíc 2003a*, obr. 95), v typologii J. Kaźmierczyka typ III/1 (*Kaźmierczyk 1978*, ryc. 46–47). Chronologicky lze podkovu zařadit do 13. století až počátku 15. století, resp. do roku 1420 (*Krajíc 2003a*, 104–105).

Literatura: Šaurová 1979; Krajíc 2003a, 100–109; Drnovský – Guricová 2016.

Podkova PA3

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'49.7879"N, 16°46'40.7783"E

Rozměry: 97 x 22 mm Váha: 60 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00035

Popis: levé rameno podkovy o délce 97 mm s třemi oválnými otvory pro podkováky (obr. 59:3). Mezi dvěma otvory je patrná rýha. Rameno je po vnějším okraji zvlněné, nerozšiřuje se, po celé délce dosahuje šíře maximálně 24 mm. Čtyřhranný ozub je kvadratický 11 x 12 mm, kolmo na zadní okraj, dosahuje výšky 17 mm. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 1b (*Krajíc 2003a*, obr.

95), v typologii J. Kaźmierczyka typ II/2 (*Kaźmierczyk 1978*, ryc. 46–47). Chronologicky je řazena maximálně do 13. století (*Krajíc 2003a*, 102). Tento typ je kladen do rozmezí 11.–12. století až do první třetiny 13. století. (*Nekuda 1985*, 28).

Literatura: Šaurová 1979; Krajíc 2003a, 100–109; Drnovský – Guricová 2016.

Podkova PK1

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.4363"N, 16°47'20.85"E

Rozměry: 125 x 107 mm Váha: 200 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00025

Popis: kompletní podkova o obvodu 325 mm se šesti čtyřbokými otvory pro podkováky (obr. 56:1). Rýha je odsazena od ozubů a v přední části je přerušena. Pod přerušením rýhy je podkova opatřena značkou v podobě dvou čtverců a pod nimi obdélník (obr. 24:2). Ozuby jsou vodorovně obdélníkové, šikmo odsazené od kraje o výškách 12 a 13 mm a zhotovením se v podstatě neliší. Ve čtyřech otvorech jsou stále zaraženy podkováky. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 4c (*Krajíc 2003a*, obr. 95), v typologii J. Kaźmierczyka typ VI/3 (*Kaźmierczyk 1978*, ryc. 46–47). Chronologicky lze podkovu zařadit od počátku 14. století do počátku 15. století, resp. do roku 1420 (*Krajíc 2003a*, 104–105).

Literatura: Šaurová 1979; Krajíc 2003a, 100–109; Drnovský – Guricová 2016.

Podkova PK2

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'21.7307"N, 16°47'29.7703"E

Rozměry: 125 x 115 mm Váha: 200 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00026

Popis: kompletní podkova o obvodu 320 mm se šesti čtyřbokými otvory pro podkováky (obr. 56:2). Rýha je mírně odsazena od ozubů a v přední části je přerušena. Pod přerušením rýhy je podkova opatřena značkou v podobě štítu děleného na pět polí (obr. 24:3). Ozuby jsou tvarově odlišné, jeden je hrotitý o výšce 18 mm (značně zkorodovaný) a druhý je kvadratický o výšce 10 mm, jeho deformací lze uvažovat o kovářské úpravě. Oba jsou přibližně kolmo na zadní okraj. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 4b (*Krajíc 2003a*, obr. 95), ovšem ozuby jsou oproti sobě rozdílné. V typologii J. Kaźmierczyka jde o typ VI/4 (*Kaźmierczyk 1978*, ryc. 46–47). Chronologicky lze podkovu zařadit od počátku 14. století do počátku 15. století, resp. do roku 1420 (*Krajíc 2003a*, 104–105).

Literatura: Šaurová 1979; Krajíc 2003a, 100–109; Drnovský – Guricová 2016.

Podkova PK3

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.3715"N, 16°47'20.9328"E

Rozměry: 135 x 43 mm Váha: 150 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00027

Popis: pravé rameno podkovy o délce 135 mm se čtyřmi čtyřbokými otvory pro podkováky (obr. 56:3). Rýha je mírně odsazena od ozubu a v přední části je přerušena. Ozub je vodorovně obdélný o výšce 10 mm, kolmo na zadní okraj o stejné šíři. Část ozubu je zřejmě kovářsky mechanicky upravena. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 4a (*Krajíc 2003a*, obr. 95), v typologii J. Kaźmierczyka typ VI/4 (*Kaźmierczyk 1978*, ryc. 46–47). Chronologicky lze podkovu zařadit od počátku 14. století do počátku 15. století, resp. do roku 1420 (*Krajíc 2003a*, 104–105).

Literatura: Šaurová 1979; Krajíc 2003a, 100–109; Drnovský – Guricová 2016.

Podkova PK4

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'23.9963"N, 16°47'27.0851"E

Rozměry: 125 x 50 mm Váha: 150 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00028

Popis: pravé rameno podkovy o délce 125 mm se čtyřmi čtyřbokými otvory pro podkováky (obr. 56:4). Rýha je odsazena od ozubu a v přední části je přerušena. Ozub je vodorovně obdélný o výšce 9 mm, zúžený, šikmo odsazený od zadního okraje. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 4d (*Krajíc 2003a*, obr. 95), v typologii J. Kaźmierczyka typ VI/4 (*Kaźmierczyk 1978*, ryc. 46–47). Chronologicky lze podkovu zařadit od počátku 14. století do počátku 15. století, resp. do roku 1420 (*Krajíc 2003a*, 104–105).

Literatura: Šaurová 1979; Krajíc 2003a, 100–109; Drnovský – Guricová 2016.

Podkova PK5

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'23.5211"N, 16°47'28.6295"E

Rozměry: 110 x 33 mm Váha: 82 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00029

Popis: pravé rameno podkovy o délce 110 mm se třemi čtyřbokými otvory pro podkováky (obr. 56:5). Rýha je odsazena od ozubu, přerušení v přední části nelze určit. Ozub je vodorovně obdélný o výšce 10 mm, kolmo na zadní okraj o stejné šíři. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 4a (*Krajíc 2003a*, obr. 95), v typologii J. Kaźmierczyka typ VI/3 (*Kaźmierczyk 1978*, ryc. 46–

47). Chronologicky lze podkovu zařadit od počátku 14. století do počátku 15. století, resp. do roku 1420 (*Krajíc 2003a*, 104–105).

Literatura: Šaurová 1979; Krajíc 2003a, 100–109; Drnovský – Guricová 2016.

Podkova PK6

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'22.3150"N, 16°47'27.8781"E

Rozměry: 59 x 20 mm Váha: 26,4 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00030

Popis: část pravého ramene podkovy o délce 59 mm s jedním čtyřbokým otvorem pro podkovák (obr. 56:6). Rýha je propojena s ozubem. Ozub je vodorovně obdélníkový o výšce 7 mm, zúžený, šikmo odsazený od kraje. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 4d (*Krajíc 2003a*, obr. 95), v typologii J. Kaźmierczyka typ VI/2 (*Kaźmierczyk 1978*, ryc. 46–47). Chronologicky lze podkovu zařadit od počátku 14. století do počátku 15. století, resp. do roku 1420 (*Krajíc 2003a*, 104–105).

Literatura: Šaurová 1979; Krajíc 2003a, 100–109; Drnovský – Guricová 2016.

Podkova PK7

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'25.2455"N, 16°47'17.1981"E

Rozměry: 64 x 21 mm Váha: 21,4 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00031

Popis: část levého ramene podkovy o délce 59 mm s jedním čtyřbokým otvorem pro podkovák, bez rýhy (obr. 56:7). Ozub je svisle obdélníkový o výšce 16 mm, kolmo na zadní kraj. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 6c (*Krajíc 2003a*, obr. 95), v typologii J. Kaźmierczyka typ VI/2 (*Kaźmierczyk 1978*, ryc. 46–47). Chronologicky lze podkovu zařadit od počátku 14. století do počátku 15. století, resp. do roku 1420 (*Krajíc 2003a*, 105).

Literatura: Šaurová 1979; Krajíc 2003a, 100–109; Drnovský – Guricová 2016.

Podkova PK8

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'23.9077"N, 16°47'26.700"E

Rozměry: 57 x 23 mm Váha: 33,8 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00032

Popis: část levého ramene podkovy o délce 57 mm s jedním patrně oválným otvorem pro podkovák (obr. 56:8). Rýha je propojena s ozubem. Ozub tvoří prostě uhnutý zadní okraj o výšce 12 mm. Podle typologie R. Krajíce jde o typ 4d (*Krajíc 2003a*, obr. 95),

Popis: plech o max. tloušťce 1,8mm se dvěma čtyřhrannými otvory, v polovině ohnutý (obr. 59:9). Obdobný plech je zařazen v souboru ze Sezimova Ústí jako „Nezařazené výrobky ze železa“ (*Krajíc 2003b*, tab. 161).

Literatura: -

Kotouč

Lokalita: Aloch GPS: 48°45'50.7203"N, 16°46'35.9975"E

Rozměry: 43 x 15 mm Váha: 120 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101688-N00039

Popis: kotouč o průměru 43 mm, výšce 15 mm a vnitřním průměrem 17 mm (obr. 59:10). Bez bližší analogie.

Literatura: -

Objímka/kroužek

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'26.4614"N, 16°47'17.0442"E

Rozměry: 27 x 23 mm Váha: 10,8 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N00036

Popis: objímka o průměru 27 mm a výšce 23 mm se silně zkorodovanými okraji, šířka plechu dosahuje 1,8 mm (obr. 56:14). V prostředku stěny se nachází otvor o průměru 2,5 mm, není patrné, zda jde o výsledek koroze nebo záměrný otvor. Analogicky stejný bez bližšího určení nalezen na tvrzi v Mstěnicích (*Nekuda 1985*, 216:g).

Literatura: -

Kolík se stoupáním

Lokalita: Kelčín GPS: 48°44'21.1953"N, 16°47'30.9296"E

Rozměry: 239 x 24 mm Váha: 700 g

Materiál: železo ID PAS: M-202101690-N000037

Popis: železný kolík o celkové délce 239 mm čtvercového profilu. Dvě protilehlé podélné hrany jsou sražené (obr. 56:11). Špice o délce 85 mm je opatřena na jedné ploše 7 schodky, každý o délce 11 mm a stoupání 1 mm. Bez bližší analogie.

Literatura: -

Mincovní nálezy

Při detektorové prospekci na vsi Aloch byla nalezena přímo na jižním okraji tvrze jedna drobná stříbrná mince M1 (obr. 95, 1). Jde o jednostranný fenik Ferdinanda I. (1521–1564) z roku 1535. Na averzu je pod rokem 1535 vyobrazen erb Korutan. Mince byla nalezena v hloubce 10 cm a při odkryvu byl v přímé blízkosti mince nalezen železný hřebík HA7 (obr. 60:7) a keramický střep – výduť.

Na ploše vsi Kelčín byly nalezeny 3 drobné stříbrné mince – jednostranné vídeňské feniky M2–4 (obr. 95, 2–4). Vídeňské feniky (čtvrtekrejcarey) byly raženy od 13. do 16. století, převážně byly raženy ve Vídni. Ve vrcholném středověku představovaly hlavní stříbrnou minci v oběživu podunajského prostoru s přesahem do peněžního oběhu českého a moravského. Nejprve byly raženy různorodé motivy, na sklonku 14. století se jejich motiv ustálil na vyobrazení trojlístku s oblými okvětními lístky, tzv. „trojpás“, doplněný erbem vydavatele a kolem písmena či značky vydavatele (Vorel 2011, 17–18). Vývoj vídeňských feniků je popsán v článku Reforma vídeňských feniků Maxmiliána I. na počátku 16. století a její vliv na měnový systém českých zemí (Vorel 2011). Nalezené mince jsou opatřeny čtyřrázem, vzniklým roztepaním čtvercového střížku do kruhového tvaru (více k mincím se čtyřrázem Hána 2004). Všechny mince pochází z pravobřeží zaniklé vodoteče na trati „Dolní čtvrtě“. Mince M2 byla ražena Albrechtem I. Habsburským (1411–1439) s vyobrazením hornorakouského erbu. Mince M3 je zachována ve fragmentárním stavu 3/4 střížku, ražena byla Fridrichem I. Sličným (1314–1330), na minci jsou patrné tři čtyřlístky spojené stonky uprostřed trojlístku, mince je opatřena čtyřrázem. Mince M4 byla ražena za vlády Ladislava Pohrobka (1452–1457) s korunovaným rakouským štítu v trojpásu, mince je opatřena čtyřrázem.

RAKOUSKO, Ferdinand I. Habsburský (1521–1564)

mincovna: St. Veit, AR fenik jednostranný, rok 1535

Av.: **1535** nad korutanským erbem

Rv.: -

Lit.: Schulten 4018

M1. 0,27 g; 14,1/14,4 mm; Obr. 95:1

Lokalita: Aloch, jižní stěna tvrze

GPS: 48°45'47.8880"N, 16°46'33.2040"E

ID PAS: M-202101688-N00001

RAKOUSKO, Albrecht V. Habsburský (1411–1439)

mincovna: Vídeň, AR fenik jednostranný, bez roku

Av.: **AL – B – T** kolem hornorakouského erbu

Rv.: -

fenik rozlomený na dvě části, slepený

Lit.: CNA Fa5

M2. 0,63 g (slepený); 17,6/17 mm; Obr. 95:2

Lokalita: Kelčín, pravobřeží

GPS: 48°44'23.4924"N 16°47'28.1039"E

ID PAS: 202101690-N00001

RAKOUSKO, Fridrich I. Sličný (1314–1330)

mincovna: Vídeň, AR fenik jednostranný, bez roku

Av.: tři čtyřlístky spojené stonky uprostřed trojlístku, čtyřřáz

Rv.: -

fragment feniku

Lit.: Koch 214, CNA B219

M3. 0,34 g; 14,2/12,2 mm; Obr. 95:3

Lokalita: Kelčín, pravobřeží

GPS: 48°44'25.3788"N 16°47'16.0404"E

ID PAS: M-202101690-N00002

RAKOUSKO, Ladislav Pohrobek (1452–1457)

mincovna: Vídeň, AR fenik jednostranný, bez roku

Av.: **L – R** kolem korunovaného rakouského štítu, vše v trojpásu, čtyřřáz

Rv.: -

Lit.: CNA Fa9

M4. 0,52 g; 15/15,2 mm; Obr. 95:4

Lokalita: Kelčín, pravobřeží

GPS: 48°44'26.2319"N 16°47'17.0303"E

ID PAS: M-202101690-N00003

6.4 Letecká archeologie a dálkový průzkum

V prostoru katastru Valtic byly prováděny J. Kovárníkem a M. Bálkem pravidelné letecké průzkumy. Během let bylo díky porostovým příznakům odhaleno mnoho objektů také v prostoru zaniklých vsí. V systému SAS je podle porostových příznaků z roku 1995 asi 100 až 1200 m SSV od Valtic (*Kovárník 1999a*, 512) vytyčen prostor Alochu viz UAN II ID SAS 34697 (obr. 1). V širším prostoru vsi Königsbrunn odhalil J. Kovárník dvě pravoúhlé linie s nárožím asi 1 km SZ od okraje města při břehu Valtického potoka (*Kovárník 1997*, 321). S dostupností archivních ortofotosnímků na Geoportálu ČÚZK lze dnes volně vyhledávat v aktuálních i starších snímcích, zpětně až do roku 1938. Na leteckých snímcích z roku 2012 našel autor práce porostové příznaky, připomínající půdorysy domů. Následně J. Kovárník ve svém e-mailu ze dne 10. listopadu 2020 tyto příznaky interpretoval jako dlouhé půdorysy staveb po obou stranách strouhy. Jejich šířku odhaduje kolem 4 až 5 m a délka asi 20 až 30 (až 40?) m. Na leteckých snímcích se více než 22 usedlostí, vždy s třídou konstrukcí (obr. 11, 99:2, 100). Nachází se po obou stranách vodoteče v délce 600 m.

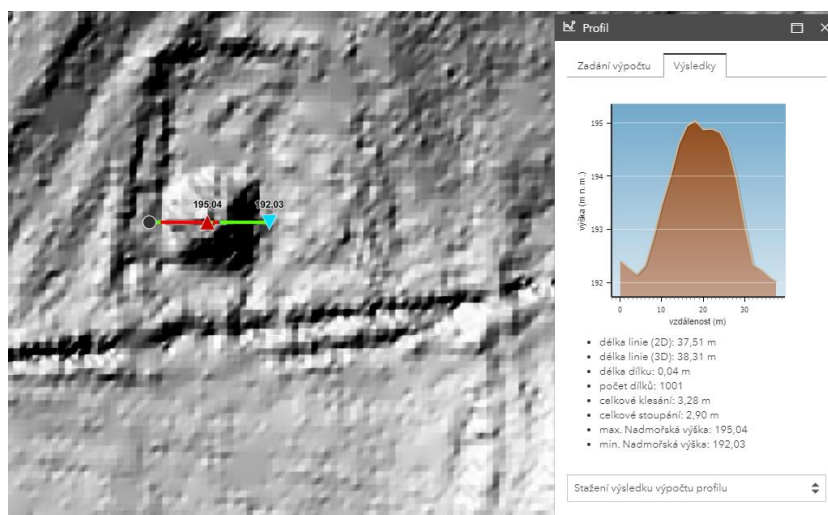
Obr. 11. Detail leteckého snímku západní části lokality Kelčín s porostovými příznaky

(© ČÚZK, <https://ags.cuzk.cz/archiv/>).

Novější snímky z let 2015 odhalily porostové příznaky v okolí mokřadu, kde jsou patrné, jak menší bodové objekty v liniovém uspořádání, tak půdorysy zahloubených objektů větších budov / chat. Severní část okolí mokřadu však představuje polykulturní lokalitu a zde patrné objekty budou též z pravěkého a protohistorického období (na základě výskytu keramiky).

Naopak nejstarší ortofotosnímky mohou říct více k dřívějším rozložení parcel zemědělských ploch, než je pohltil velkoplošný zemědělský systém pěstování monokultur, který intenzivním hospodářstvím a prováděním hluboké orby mnoho reliktvů v nechráněné krajině zcela vyhladil (*Kuna – Tomášek 2004, 257*), nemluvě o ničení podpovrchových archeologických situací. Při sledování snímků na ploše vsi Königsbrunn je na snímku z roku 1938 patrné nápadné rozložení parcel a cest. Za předpokladu, že tyto parcely a cesty respektují historicky původní lány, lze na tomto místě kolem Valtického potoka v blízkosti rybníka Nesyt uvažovat o původní osadě (obr. 103).

Dalším pramenem, který nejen v archeologii slouží k rozpoznávání terénu a interpretaci krajiny jsou lidarové snímky. Metodiku k identifikaci v terénu, zahrnující zpracování lidarových snímků, vydal např. Národní památkový ústav (*Sokol et al. 2017*). Na lidarovém snímku vesnice Aloch a okolí jsou patrné již zaniklé cesty nebo liniové relikty, které by mohly být přisuzovány plužinám (obr. 101). Významu plužin a jejich návaznosti na vsi je věnována pozornost již od 80. let (*Černý 1973*). Jelikož lidarové snímky nejsou pouze obrazovým záznamem, ale obsahují veškerá data o terénním profilu, je dnes v případě potřeby možno využít těchto dat k měření a vizualizaci profilů reliktvů v krajině, viz tvrže Aloch (obr. 12).

Obr. 12. Aloch, lidarový snímek tvrže s možností měření reliéfu a následným exportem dat. Zobrazený reliéf je pouze náhledové okno, neodpovídající poměru jednotek šířky a výšky – pozn. autora (© ČÚZK, <https://ags.cuzk.cz/av/>).

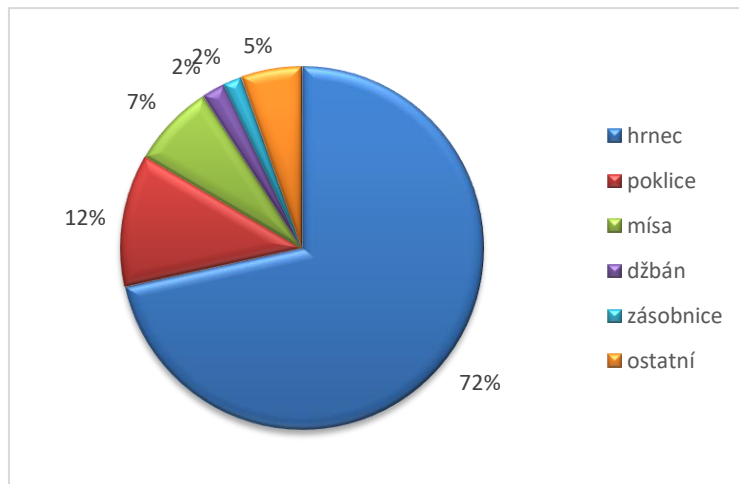
Lidarové snímky byly využity také k možné lokalizaci výše zmíněné tvrže Brandeck, která se měla nacházet v prostoru Bořího lesa. Z analýzy výškopisu je však patrné, že v prostoru celého lesa byly prováděny terénní úpravy, spojené jak s lesním hospodářstvím, tak s budováním průmyslových areálů.

6.5 Vyhodnocení archeologického materiálu

Keramika

Základními parametry pro vyhodnocení keramických nádob a jejich chronologické zařazení jsou typů okrajů, výzdoba a keramické třídy. U té části souboru, kde nebylo možno určit přesný druh nádoby, bylo do databáze zapsáno „nádob“. Tak je tomu např. u den, výdutí a uch, kde v drtivé většině případů nelze určit, zda jde o ucho ze džbánu, hrnce s uchem nebo konvice. Necelé tři čtvrtě všech okrajů jsou hrnce, druhou největší skupinou jsou poklice (obr. 13). Pro statistické účely byla do databáze zaznamenána přítomnost rýhy z vnitřní strany okraje (obr. 74:24), v poznámce je vedena jako „drážka na poklici“. Ze 687 okrajů hrnců byla tato drážka přítomna 24krát. Z 230 den byla u 23 kusů rozpoznána technika oddělení od podložky nožem nebo strunou, podsýpka byla rozeznána 32krát. Některá dna nesla viditelné stopy pracovní činnosti (obr. 98). U žádného dna nebyla identifikována značka. Ucha nádob jsou v souboru zastoupeny 150 kusy, z toho 2 s kolkovou výzdobou, 2 s rytou/liniovou výzdobou. Z 62 uch s vpichy/vseky byla nejpočetnější skupina vseků šikmých v řadě pod sebou (obr. 78:9–14). Hlavními typy okrajů zásobnic jsou na obou lokalitách kyjovitě zesílené, rozšířené směrem nahoru anebo šikmo protažené. Tyto nádoby jsou doloženy na obou lokalitách (obr. 47–48, 80).

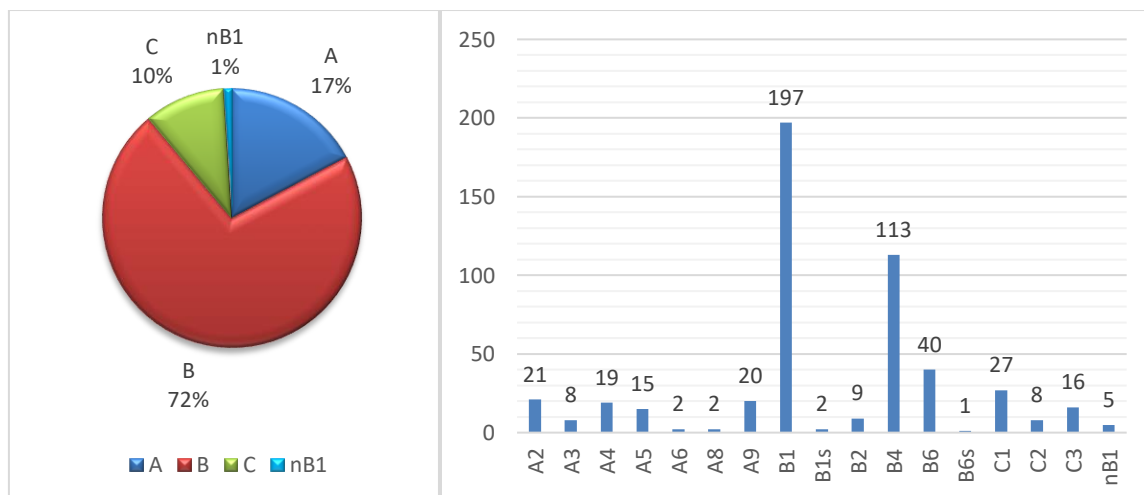
Nejrozšířenějšími okraji hrnců pro Aloch (obr. 40–42, 44–46) i Kelčín (obr. 74) jsou střečovité – svisle až kuželovitě seříznuté, výrazně podříznuté až podžlabené okraje. Tato skupina okrajů č. 10 podle R. Procházky a M. Pešky patří spolu se skupinami č. 8 – 15 do období vrcholného středověku (*Procházka – Peška 2007*, 245). Na obou lokalitách patří tyto skupiny mezi nejrozšířenější (obr. 15, 17). Z výzkumu mikulovského zámku z roku 2012 je zaznamenána intaktní vrstva obsahující zejména střečovité okraje, zařazených do 2. třetiny 13. až 14. století (*Balcárová – Kalhous 2016*, 139, obr.12:1–8). Tomuto odpovídá také vysoké procentuální zastoupení vrcholně středověké kolonizační keramiky třídy B u Alochu a Kelčina (obr. 14, 16). Keramická třídy A2 a A3 představuje tuhovou keramiku, z většiny v podobě zásobnic. Celá skupina A se vyznačuje přítomností slídy. Datačními oporami pro středověkou keramiku na jižní Moravě jsou práce R. Procházky a M. Pešky (2007) z brněnského prostředí, dále článek J. Ungra o horizontech keramiky 12. – 15. století na základě dosavadních výzkumů v regionu již od Brna (*Unger 1984*) a analýza raně středověkého materiálu ze sond v mikulovském zámku (*Balcárová – Kalhous 2016*). Poslední zmínění v práci zohledňují také materiál z rakouského příhraničí (*Balcárová – Kalhous 2016*, 050 – 166).

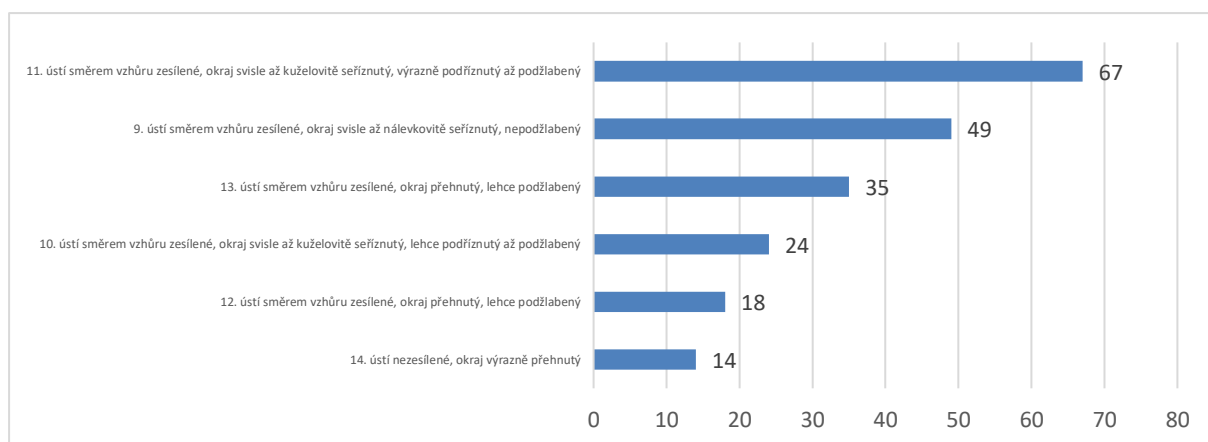
Obr. 13. Graf celkového zastoupení okrajů nádob ve všech souborech.

Aloch

Z počtu 383 fragmentů okrajů, hrdel, podhrdlí a výdutí byla výzdoba přítomna u 45 střepů, z toho 29 s rytou liniovou výzdobu, 9 s lištou, 5 s kolcem a 2 se vpichy/vrpy (výdutě viz obr. 54). Mezi keramickými třídami jsou zde zastoupena všechny skupiny, včetně podskupin s jemnou příměsí slídy, pouze loštická keramika nebyla zastoupena. Celkem bylo popsáno 21 částí zvoncovitých poklic, 27 poklic plochých a 2 poklice kónické (obr. 53).

Obr. 14. Graf zastoupení keramických skupin a jednotlivých tříd, Aloch.

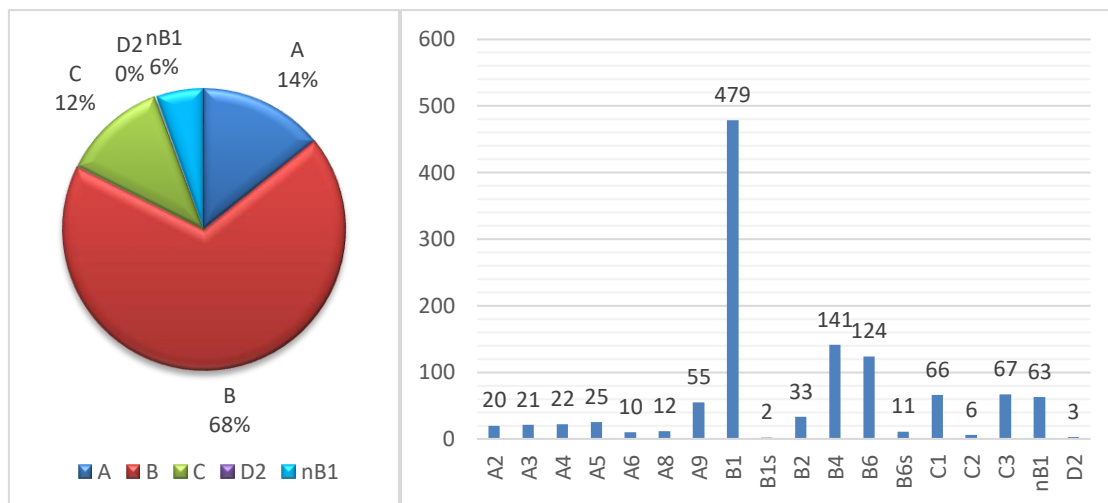

Obr. 15. Graf zastoupení nejčastějších okrajů hrnců, Aloch.

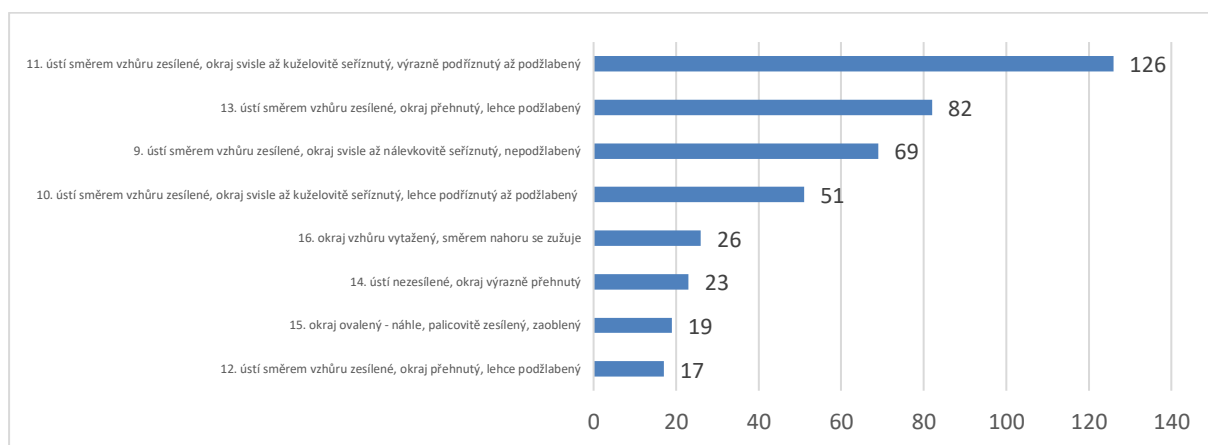
Nejstarším fragmentem nádoby je výduť, zdobená kombinací vlnice a vodorovných linií (obr. 44:11), řadí se k mladohradištní keramice. Tato byla zachycena také při výzkumu mikulovského zámku v mladohradištním kontextu (*Balcárová – Kalhous 2016*, 128, obr.9:24, 28). Tento nálezy by snad bylo možno spojit s výše zmíněnou zprávou o H. Freisingovi z roku 1945, který zde zaznamenal výskyt slovanských střepů. Ze nestandardních nádob byl nalezen fragment okraje cucurbity, což je spodní část (varná mísa) destilační nádoby (obr. 51:3). Podobný fragment byl nalezen např. na hradě v Lelekovicích (*Unger 1990*, obr. 4:12). K uchu pekáče (obr. 50) se nepodařilo najít analogii. Hrnčířský značka na okraji zásobnice je kruhového tvaru s hvězdicí a prohlubní uprostřed (obr. 47:3). Hvězdicovité značky jsou známy např. ze Mstěnic (*Nekuda – Reichertová 1968*, obr. 32; *Nekuda 1985*, 119 – 124, obr. 181:10). Okraj zásobnice označený tímto kolkem pochází z Pfaffenschlagu (*Nekuda 1975*, obr. 121). Přibližně tři čtvrtiny keramických nádob lze datovat do rozmezí 13.–15. století a starší, zbytek patří do horizontu raného novověku. Což dokládá existenci osady i podle písmenných pramenů.

Kelčín

Z 383 fragmentů okrajů, hrdel, podhrdlí a výduť byla výzdoba přítomna u 191 střepů, z toho 139 s rytou liniíovou výzdobu, 22 s lištou, 14 s kolkem a 12 se vpichy/vrpy (výduť viz obr. 81). Celkem bylo zaznamenáno 54 částí zvoncovitých poklic, 25 poklic plochých a 2 poklice kónické (obr. 79). V narušeném objektu v prostoru mokřadu objevil B. Gruna kumulaci 3 fragmentů poklice ploché a 4 částí poklice zvoncovité. Hrnčířský značka na vývalku okraje hrnce je kruhového tvaru, rozdělena je mřížkovane na devět polí (obr. 47:3). Obdobná značka, ovšem o více polích, je známa např. ze Mstěnic (*Nekuda – Reichertová 1968*, obr. 32; *Nekuda 1985*, 119 – 124, obr. 181:16a,b).

Obr. 16. Graf zastoupení keramických skupin a jednotlivých keramických tříd, Kelčín.

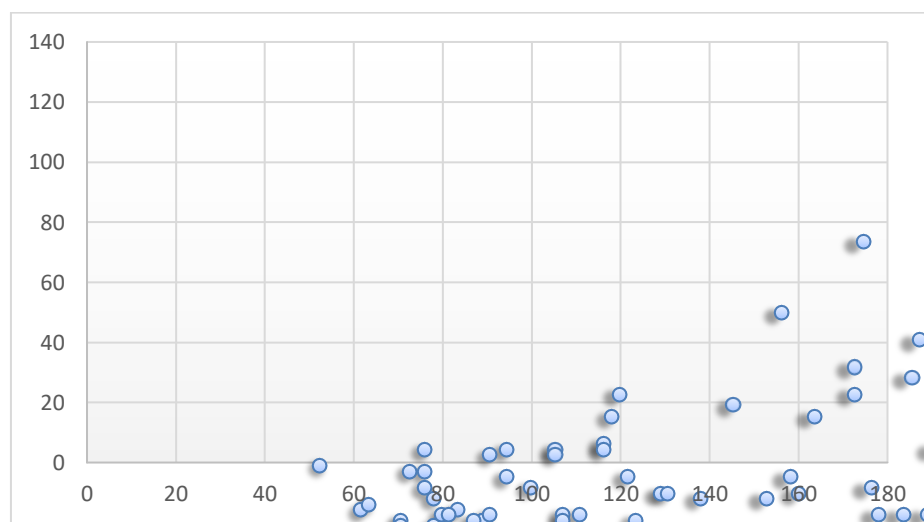
Obr. 17. Graf zastoupení nejčastějších okrajů hrnců, Kelčín.

Kromě vrcholně středověké keramiky se zde nachází nádoby s okraji vzhůru vytaženými, směrem nahoru se zužující, keramické skupiny A (obr. 74:8–10), která spadá do 11. až 13. století a „radélková“ keramika (obr. 77:1–4) z 1. poloviny 13. století (Nekuda – Reichertová 1968, obr. 43, Unger 1984, 289–290; Procházka – Peška 2007, 171). Přibližně tři čtvrtiny keramických nádob lze datovat do rozmezí 13.–15. století a starší, zbytek patří do horizontu raného novověku. Z pohledu sociální stratifikace obyvatel vesnice je důležitý nález tří zlomků loštické keramiky. Ta je obecně ve venkovském prostředí považována za výjimečnou (Kypta – Laval – Neústupný et al. 2020, 644). Zde je zastoupena dvěma okraji pohárů ve formě okruží a jednou výdutí. Všechny jsou opatřeny vodorovnými žlábkami (obr. 82:4–5, 17). Stěny dosahují šířky 3,8–4,2 mm. Tenkostěnné poháry lze rámcově datovat do 2. poloviny 15. století (Měřínský 1977, 286). Tyto nejmladší nalezené zlomky keramiky odpovídají době zániku vesnice známé z písemných pramenů. Nálezy loštické keramiky pochází např. z Konůvek (Měchurová 1997,

70) nebo Mstěnic (*Nekuda – Nekuda 1997, 86*). Nádobami se tedy dokládá celý známý průběh existence osady.

Obecně ke zpracovaným keramickým nádobám

Poměr zvoncovitých poklic vůči plochým je u Alochu 1:1 a u Kelčina 2:1. Ploché poklice jsou chronologicky starší a zvoncovité na ně navazují (*Unger 1984, 294*). Přestože hrnčířské značky z dvou okrajů nemají přesnou analogii, jejich vyobrazení lze považovat za paralely k nálezům ze Mstěnic a Pfaffenschlagu. Za tohoto předpokladu je při zániku Mstěnic před rokem 1468 možno tuto keramiku datovat před polovinu 15. století, jak předpokládá V. Nekuda a D. Reichertová (*1968, 98*). Stanovisko, že větší koncentrace loštické keramiky se nachází na střední části vsi a starší radélková keramika ve východní části (obr. 100), je v této práci určeno na základě menšího vzorku (3 kusy loštické a 8 kusy radélkové keramiky). Zde uvádím, že ve zpracovaném souboru B. Gruny nejsou zařazeny nejnovější sběry, které byly provedeny až po zapůjčení materiálu. Novější materiál prostorovou distribuci zmíněné keramiky potvrzují (*osobní sdělení B. Gruny*). Získaná data nám také napovídají, jaké fragmentárnosti dosahují keramické střepy v ornici (obr. 18). Z grafu vyplývá, že nejvíce se v souboru vyskytují střepy o šířce 20 až 50 mm a výšce 20 až 40 mm. Nejhůře tyto parametry postihují okraje nádob, kde kromě samotného tvaru okraje lze jen omezeně hodnotit i profil hrdla a podhrdlí, viz čtyři na výšku nejzachovalejší okraje z Alochu (obr. 46). Nejzachovalejší nádobou v celém zkoumaném materiálu je plochá poklice z výzkumu E. Klanicové, inv. č. A14983, která byla slepena z pěti střepů (obr. 67). Obvodová zachovalost, uváděná v databázi v procentech, dosahuje průměrné hodnoty 7,7 %. Je nutno podotknout, že při měření průměru větších nádob a při zachovalosti střepu do 5% již bylo stanovení přesného průměru obtížnější.

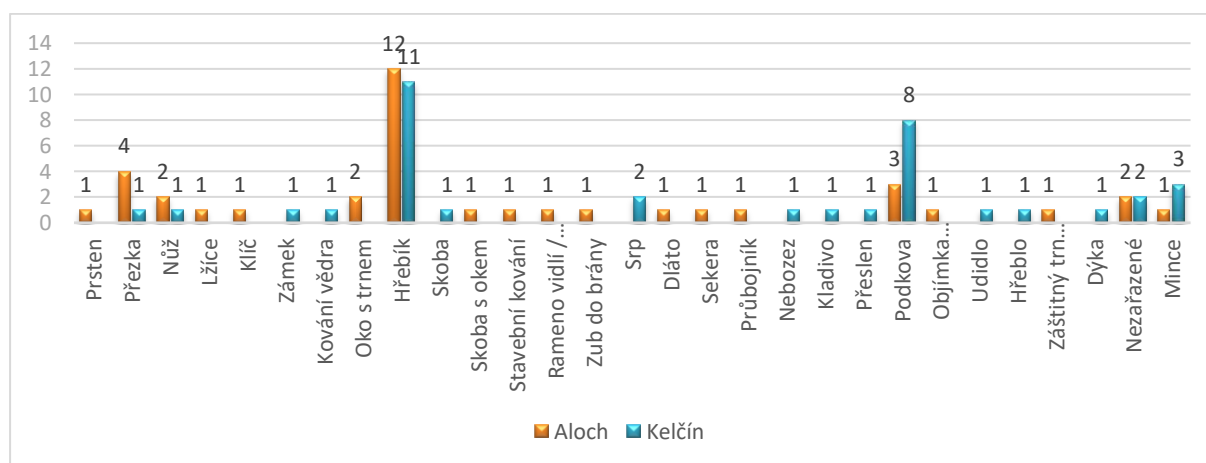

Obr. 18. Graf dosažených rozměrů (mm) keramických střepů z ornice na Alochu a Kelčíně.

Organické zbytky, připálené na vnitřních stěnách nádob po tepelné přípravě potravin, označuje L. Čapek jako stopy po používání nádob (Čapek et al. 2018, 135, obr. 93). Na čtyřech střepech z lokalit Aloch a Kelčín ze sběrů B. Gruny byly identifikovány takovéto připáleniny. Zde jsou tyto rezidua ovšem buď z obou stran nebo z venkovní strany nádoby, ve dvou třech případech okraj hrnce a jedna zvoncovitá poklice (obr. 97).

Kovový materiál

Během detektorových prospekci na lokalitách Aloch a Kelčín bylo získáno celkem 76 kovových předmětů, které byly použity pro tuto práci. Z jednotlivých osad je to 39 předmětů na lokalitě Aloch a 37 předmětů na lokalitě Kelčín (obr. 19–20). Zastoupeny jsou předměty dokazující dlouhodobé osídlení vsí, tedy předměty denní potřeby (přezky, nože, lžíce), mobiliář a stavební součásti usedlosti (klíč, třmenový zámek, součást vědra, oka s trnem, hřebíky, skoby a další stavební kování) a také mince. S obživou a prací obyvatel osady jsou spojené nálezy zemědělské a řemeslné činnosti (vidle, resp. zuby do bran, srpy, dlátka, sekera, průbojník, kladivo) a s tím spojené vybavení koně a vozu (podkovy, udidlo, snad také hřeblo). Militária jsou zastoupena jen fragmentárně v podobě záštitného trnu a řapu dýky s částí čepele. Mezi datačně neprůkazné předměty patří mosazný prsten, který byl do souboru zařazen, i když jeho analogie zasahuje až do počátku 18. století. Jeho spojitost se vsí momentálně nelze potvrdit ani vyvrátit. Stejně tak olovený přeslen, který byl obecně užíván i v dřívějších obdobích lidských dějin. Na polykulturních lokalitách, jakými Aloch i Kelčín jsou, není u olovených přeslenů bez speciálních analýz materiálu nebo bez jednoznačného nálezového kontextu možné určit stáří, své analogie ve středověkém osídlení však mají. Stejně tak u některých železných nástrojů, které jsou beze změny tvaru používány jak ve středověku, tak v (raném) novověku, také nelze bez přesných morfologických analogií vyloučit novověký původ.

Obr. 19. Graf zastoupení jednotlivých kovových nálezů na zaniklých vsích.

	Aloch	Aloch – tvrz	Kelčín
Předměty denní potřeby			
Prsten	1		
Přezka	4		1
Nůž	2		1
Lžice	1		
Mobiliář usedlosti			
Klíč	1		
Zámek			1
Kování držadla vědra			1
Stavební kování			
Oko s trnem	2		
Hřebík	10	2	11
Skoba			1
Skoba s okem	1		
Stavební kování	1		
Zemědělské nástroje a náčiní			
Rameno vidlí / zub do brány	1		
Zub do brány	1		
Srp			2
Řemeslné nástroje			
Dláto		1	
Sekera	1		
Průbojník	1		
Nebozez			1
Kladívko			1
Přeslen			1
Výbava koně a povoz			
Podkova	3		8
Objímka náboje kola	1		
Udidlo			1
Hřeblo			1
Militária			
Záštitný trn tesáku	1		
Dýka			1
Nezařazené		2	2
Mince		1	3

Obr. 20. Tabulka kovových nálezů zastoupených na zaniklých vsích.

Předměty denní potřeby

Na lokalitě Aloch byly nalezeny dvě bronzové a dvě (?) železné přezky (obr. 58:4–7). Oválná bronzová přezka s profilovanými trnovými žeběrky na oblouku rámečku představuje rozšířený, ale chronologicky citlivější druh nálezů, a lze ji řadit do 13. století (Mazáčová 2012, 90). Totožná přezka pochází např. z Bystřece (Belcredi 2006, tab. XLII:4). Železné přezky jsou považovány za méně chronologicky citlivé (Měchurová 1997, 109), pokud se neobjevily v nálezové celku, který datování dovoluje. Železná přezka č. 1 z Alochu má analogii v Mstěnicích, kde je datována do první poloviny 15. století (Nekuda 1985, 164). Oválná železná

přezka č. 3 ve tvaru písmene „D“ se zachovalým trnem z Kelčina (obr. 66:1) spadá do 15. století (Mazáčová 2012, 92).

Nože patří k železným předmětům, které jsou v nálezových souborech při archeologických výzkumech středověkých lokalit jedny z nejpočetnějších. Je tomu tak jak v Bystřeci, kde bylo nalezeno i 10 nožů na jednu usedlost (Belcredi 2006, 363), tak v Konůvkách, kde na jednu usedlost připadlo až 32 nožů (Měchurová 1997, 125). Ve vesnickém prostředí jsou nacházeny hlavně standardní celoželezné nože s trnovitým řapem, s plochým nýtovaným řapem, bez řapu nebo s celokovovou rukojetí (např. Nekuda 1985, 160–161; Belcredi 2006, 363–365). Dva celokovové nože (jeden s trnem a druhý patrně s řapem) pochází ze souboru na lokalitě Aloch – nože NA1 a NA2. Celoželezné nože s trnem se vyskytují běžně od 9. do 14. století (Boháčová – Hošek 2009, 368). Při rozboru nožů ze Sezimova Ústí uvažuje R. Krajíc nad ustáleným tvrzením, že nože s trnem jsou chronologicky starším, než nože s plochým řapem (Krajíc 2003a, 205). Pro raný a vrcholný středověk se v nálezových souborech nachází také luxusní nože s konstrukčně svařovanou čepelí, opatřeny jsou jednoduchými středovými zdobnými pásky, s vlnkovitými (zoubkovanými) svary nebo s vložkami s damaskem (Boháčová – Hošek 2009, tab. 4). Na lokalitě Kelčín byl nalezen nůž NK1 s vlnkovitými svary a trnovitým řapem (obr. 21). Honosné nože se nacházejí např. ve velkých souborech nožů ze Staré Boleslavi a Hradištku u Davle. Z raně středověkého hradu v intravilánu Staré Boleslavi byly zjištěny tři nože s vlnkovitými svary, v časovém rozpětí raného až počátku vrcholného středověku (Boháčová – Hošek 2009, 384; tab. 6). Mezi honosnými noži z Hradištku u Davle je také jeden s vlnkovitým svarem (Richter 1982, 375). Honosný nůž se svary s damaskem byl objeven na hradě Orlík (Vích – Žákovský 2016, 324, obr. 43). Tyto luxusní nože se tedy nachází spíše v městském prostředí a na šlechtických sídlech. K předmětům denní potřeby na vsi Aloch patří i fragment železné lžíce ve značně fragmentárním stavu (obr. 58:3).

Obr. 21. Kelčín, detail zpracování honosného nože s vlnkovitými svary (foto Z. Omelka).

Mobiliář usedlosti

Mezi základní komponenty usedlosti patří její zabezpečení a uzamykací zařízení. Na Alochu byl nalezen jeden fragment klíče v podobě oválné hraněné hlavice bez dříku a na vsi Kelčín byl nalezen jeden závěsný třmenový zámek. U klasického oválného tvaru hlavice lze stanovit pouze fakt, že jde o otočný klíč a nikoliv zásuvný. Zařazení v rámci široké variability brad a dříků tak nelze provést. Při archeologických odkryvech ZSO bylo nalezeno i několik klíčů na jednu usedlost, v Bystřeci celkem 26 klíčů na 13 usedlostí (*Belcredi 2006*, 345), visací zámky byly objeveny dva (*Belcredi 2006*, 376). Naopak chudý soubor klíčů a zámků pochází z Pfaffenschlagu, odkud jsou známi dva klíče a dva zámky (*Nekuda 1985*, 136). Visací zámek hranolovitého tvaru původně s obloukovitým třmenem byl odemýkán otočným klíčem. Tento typ je považován spíše za mladší formu zámků z poloviny 15. století (*Krajíc 2003a*, 83). Původně nezařazený předmět v podobě oválného oka přecházejícího v plechovou pásovinu z Alochu se podařilo nalézt v souboru ze Sezimova Ústí, kde je několik těchto předmětů uvedeno jako závěsná část vědra (*Krajíc 2003b*, tab. 154).

Stavební kování

Oka s trnem stejně jako skoby patří k univerzálním prvkům stavebnímu kování, které se nalézají běžně na usedlostech. V osadě Aloch byly nalezeny dva kusy ok s trnem a jedna dvouramenná skoba s okem, z Kelčina pochází jedna skoba. Nejpočetnějšími předměty v souboru jsou hřebíky (obr. 19–20). Převažují hřebíky s masivní vypouklou hlavou (obr. 22, 60, 90). Hřebíky jsou obecně nejpočetněji vyskytujícím se předmětem na zkoumaných vsích (*Nekuda 1975*, 136, *Měchurová 1997*, 118). Např. v Bystřeci tvořily hřebíky takřka polovinu určitelných předmětů (*Belcredi 2006*, 345). Tyto masivní hřebíky sloužily k uchycení stavebních kování. Ty reprezentuje kování závory z blízkosti tvrze Aloch, opatřené válcovitým výstupkem a obdélníkovým otvorem.

Hřebíky	Aloch	Aloch tvrz	Kelčín
Hřebík s rovnou hlavou Ia	3	1	
Hřebík s rovnou hlavou Ib		1	
Hřebík s vypouklou hlavou IIa	5		9
Hřebík „podkovák“ VI			1
Hřebík bez hlavy „klíнец“ VIIIa	1		1
Hřebík nezařazený	1		

Obr. 22 Tabulka typologického zastoupení hřebíků na zaniklých vsích.

Zemědělské nástroje a náčiní

Zuby do bran jsou dokladem zemědělské činnosti na polích. Jsou známy z mnoha zkoumaných lokalit – Mstěnice, Pfaffenschlag, Bystřec a další (*Krajíc 2003*, 135). Na lokalitě Aloch byly nalezeny dva (?) zuby do bran. Jeden typický – mírně zahnutý, kvadratického průřezu, opatřen dohromady 12 záseky pro upevnění do dřevěných bran. Interpretace druhého předmětu je ztížena. Jedná se sice spíše o odlomené rameno vidlí, ale na dřívku je patrný jeden zásek, resp. lom kovu, který může být také funkční pro upevnění v bráně, jak to vyplývá z popisu Z. Měchurové (*Měchurová 1997*, 85). Může se také jednat o druhotné využití předmětu jako zubu do brány. Zemědělské aktivity jsou doloženy také dvěma fragmenty srpů z lokality Kelčín. V jednom případě jde o krátkou část čepele, v druhém případě o řap s částí odsazené čepele. Srpy patří jako zástupce zemědělských nástrojů k široce rozšířeným napříč středověkem, podle L. Belcrediho jsou dokonce nejrozšířenějším zemědělským nástrojem středověku (*Belcredi 2006*, 3 354). Nález srpů z Kelčina je významnější díky kovářské značce, kterou je korunový štít, umístěný u paty čepele. Kovářské značky jsou detailněji popsány níže.

Řemeslné nástroje

Soubor řemeslných nástrojů je v poměru celkového počtu nálezů pestrý. Z vesnice Aloch je to sekera, průbojník a přímo z temene tvrže dláto s vějířovitým ostřím. Sekera s prodlouženým týlem a prodlouženým tělem s obloukovitým ostřím je rozšířeným typem seker 13. až 16. století (*Žákovský 2011a*, 156). Zajímavostí sekery je, že během prospekce byla prvně nalezena část tuleje a samotná sekera byla nalezena při prospekci pozdější. Podle GPS pozic byly sekera a tulej od sebe vzdáleny 20 m. Kelčín je zastoupen částí ostří nebozazu a fragmentem kladiva, ze kterého se zachoval nos. U kladiva je nutno podotknout, že jde o část, který může pocházet i z jiného klínovitého nástroje.

Výbava koně a povoz

Nálezy podkov jsou na vesnicích tradičně spojovány s využitím tažné síly koně (*Krajíc 2003*, 101). Aloch poskytl soubor tří ramen podkov (PA1–3), na Kelčíně bylo nalezeno osm podkov (PK1–8). Celkově soubor nabídl širší škálu tvarů ozubů, podle kterých jsou podkovy také děleny v typologií, viz výše. Nejstarší podkovou je podkova PA3 s nerozšiřujícími se rameny a vlnitým okrajem ze 13. století (*Krajíc 2003a*, 102).

Jediné dvě kompletní podkovy (PK1 a PK2) nepřesahují svým obvodem 330 mm, jsou tedy brány jako malé (Šaurová 1979, 296; Krajíc 2003a, 101). Obě celé podkovy mají rozdílné tvary ozubů, v případě PA1 jen částečně v rámci stejného typu ozubu, podkova PK2 má zuby zcela rozdílné. Nejde o ojedinělý jev, lze se s nimi setkat běžně (Šaurová 1979, 296; Drnovský – Guricová, 2016, 57). V podkově PK1 zůstaly zaklíněny čtyři hřebíky, tzv. „podkováky“. Podkova PK4 vykazuje ze spodní strany na přední části podkovy známky mechanického opotřebení, což může indikovat tzv. ploužení, kdy kůň kvůli vadné chůzi vleče přední část kopyta po zemi (Šaurová 1979, 297). V souboru se nevyskytují žádné podkovy s hmatcem, které se objevují v průběhu vrcholného a pozdního středověku (Krajíc 2003a, 102). Více jak polovina podkov patří do typologické skupiny 4 podle R. Krajíce s různě tvarovanými ozuby vodorovně podélného tvaru, rýhami byla opatřeno 8 z 11 podkov. Tloušťka podkov se pohybuje mezi 3 a 7 mm.

Podkovy	Zachovalost	Typ podle R. Krajíce	Počet otvorů	Rýha	Tloušťka železa (mm)
PA1	pravé rameno	6d	2		5
PA2	pravé rameno	5c	2		3–4
PA3	levé rameno	Ib	3	x	5–6
PK1	celá	4c	6	x	5
PK2	celá	4b	6	x	5–6
PK3	pravé rameno	4a	4	x	5–6
PK4	pravé rameno	4d	4	x	6–7
PK5	pravé rameno	4a	3	x	5
PK6	pravé rameno	4d	1	x	4–5
PK7	levé rameno	6c	1		3–4
PK8	levé rameno	3	1	x	4

Obr. 23. Tabulka podkov z lokalit Aloch (PAx) a z Kelčína (PKx).

V souboru nálezů je zastoupeno i udidlo. Jde o část dvoudílného lomeného udítka s kruhem, na něj je připojeno plným oválným zachycovačem celokovové udítko (trn) kvadratického průřezu zužující se k vnitřnímu oku. Udidla s plným trnem čtvercového průřezu byla nalezena v Konůvkách (Měchurová 1997, Tab. LVIII:5) nebo v Bystřeci (Belcredi 2006, Tab. XLVI:5). Udidla s plnými trny jsou užívána v celém období vrcholného středověku (Krajíc 2003a, 114), v Sezimově Ústí je zastoupeno v 2. polovině 14. století (Krajíc 2003a, obr. 100).

Fragment kruhového kování opatřený hřebíkem lze interpretovat jako objímku náboje kola. V souboru se nachází také hřeblo, které svým zpracováním nemá ve středověkých vesnicích analogii, zpracováním je spíše mladšího charakteru.

Militária

Zbraně nejsou na zkoumaných lokalitách výrazně zastoupeny. Jde o záštitný trn tesáku ve tvaru mušle a řapí dýky s částí dvouhrané čepel. Záštitné trny tohoto provedení jsou rozšířené (Žákovský 2014, 429–430), ale v nálezových souborech osad se vyskytují méně – Sezimovo Ústí (Krajíc 2003b, tab. 139) a Bystřec (Belcredi 2006, tab. XLVIII:11).

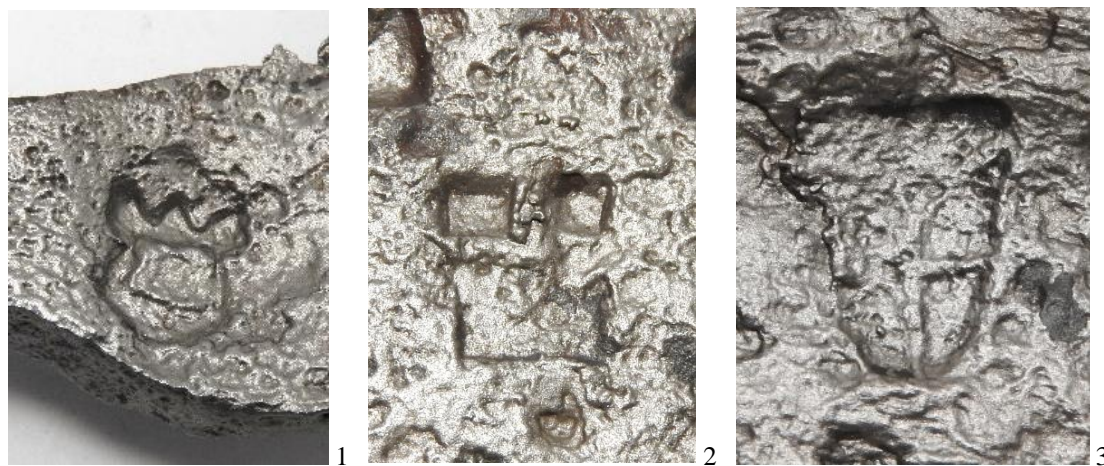
Nezařazené

Čtyři předměty se nepodařilo zařadit do žádné skupiny nálezů. Na Alochu je to z temene tvrže tenčí plech s obdélníkovými otvory (pravděpodobně otvory pro hřebíky) a z prostoru vsi jeden železný robustní kotouč, zde není vyloučen recentní původ ze zemědělské techniky. Z Kelčina pochází železná objímka, obecně snad z náradí či nástroje a jeden masivní železný čtyřhranný kolík, který je na své špici na jedné stěně opatřen sedmi schodky. Zda jde o stavební prvek nebo část zemědělského nástroje se nepodařilo zjistit.

Kovářské značky

V poměru celkového počtu 75 získaných artefaktů k počtu tří předmětů opatřených značkou je soubor z Alochu a Kelčina relativně bohatý (obr. 24). Značka na srpku z Kelčina je stylizována jako korunovaný erb. Označené srpy se vyskytují v Konůvkách (Měchurová 1997, Tab. LII:8, 9), v Bystřeci bylo několik srpů opatřeno značkami v podobě čtvrceného kruhu nebo kruhu děleného na šest polí (Belcredi 1988, 470–471; 2006, 354). Z 25 srpů ze Mstěnic byly takto označeny dva, v jednom případě soustřednou kružnicí a v druhé erb ve tvaru lilie (Nekuda 1985, 126, obr. 182:g–h). Značky na podkovách z Kelčina mají podobu dvou čtverců a pod nimi obdélník a druhá znázorňuje štít dělený na pět polí. Ani k těm nebyla nalezena analogie – pro Bystřec, Konůvky, Mstěnice ani Pfaffenschlag nejsou zmiňovány. Jeden z mála soupisů značek vytvořil R. Krajíc pro Sezimovo Ústí, kde se vyskytovaly značky v podobě jednoduchých geometrických tvarů – ovály, čtverce, obdélníky, ze složitějších tvarů čtvrcený kruh nebo v kruhu ležící písmeno „C“ (Krajíc 108, obr. 96).

Morfologii, typologii či distribuci kovářských značek doposud nebyla věnována intenzivnější pozornost, z okolí blízkého zkoumaného regionu lze zmínit článek J. Ungera o značkách na kopí z mikulovského muzea (*Unger 1968b*) a nověji článek o značkách na železných artefaktech z Ježova hradu u Stínavy a z důlního díla v Repešském žlebu na Prostějovsku (*Šlézar – Moš 2014*). V článku J. Ungera z roku 1968 autor apeluje na zpracovávání kovářských značek alespoň tak, jak je věnována pozornost kolkům na keramice (*Unger 1968b, 267*).

Obr. 24. Detaily kovářských značek na železných předmětech: 1 – srp, 2–3 – podkova (foto Z. Omelka).

Mince

Na temeni tvrze při Alochu byl nalezen v hloubce cca 10 cm jednostranný stříbrný fenik Ferdinanda I. Habsburského (1521–1564) z roku 1535. Mince se tedy na lokalitu dostala až po zániku tvrze a podle písemných pramenů po zpuštění samotné vsi. Dokládá tedy lidské aktivity na opuštěném reliktu tvrze. U mince byly v bezprostřední blízkosti nalezeny také železný hřebík a keramická nezdobná výduť. Lokalita Kelčín poskytla soubor tří mincí, stříbrných jednostranných feniků v časovém rozmezí 14. – 15. století: fenik Fridricha I. Sličného (1314–1330), fenik Albrechta V. Habsburského (1411–1439) a fenik Ladislava Pohrobka (1452–1457). Všechny tři mince spadají o doby existence osady.

Mincovní nálezy mají největší vypovídající datační hodnotu v uzavřeném nálezovém celku. Nicméně nálezy v ornici na plochách ZSO dokládají s dalším kovovým a keramickým materiálem hodnotné informace, jak je parné i podle výše zmíněného souboru feniků z Kelčina.

Zvýšená koncentrace mincí vrcholného a pozdního středověku (denárová měna, grošová měna nebo vídeňské feniky) na ploše zaniklých osad může dokazovat existenci zaniklé vsi. Zatím se však oficiální detektorové sběry na zaniklých vsích spíše neprovádí, ani se

nezpracovávají nálezy od amatérských archeologů (s výjimkou např. hromadných nálezů). Ku příkladu mezi léty 2013 a 2014 byly za pomoci detektoru kovů objeveny v blízkosti předpokládané zaniklé vsi Johannesdorf v katastru obce Šanov, okr. Znojmo, dva mincovní depoty v lesním prostoru. První nález obsahoval celkem jedenáct mincí (feniky, parvy a pražské groše) z let 1276–1340, šest metrů severně pak bylo na ploše asi 1 m² nalezeno jedenáct mincí (feniků) z období let 1365–1493. U druhého nálezu byly tři kusy slepené k sobě. Při nálezu mincí byl také získán železný a keramický materiál, dokládající středověké osídlení (Černohorský 2016, 276). Z plošných výzkumů zaniklých vsí bylo získáno několik souborů mincí obsahující feniky. Při výzkumu Mstěnic bylo na tvrzi nalezeno 14 mincí včetně rakouských feniků. Z druhé poloviny 14. století je to fenik Albrechta III., z 20.–30. let 15. století fenik Albrechta V., na dvoře bylo nalezeno 5 mincí, z ražeb po roce 1460 jsou dva feniky (Nekuda 1985, 168–169, obr. 225). Při výzkumu Konůvek bylo nalezeno 7 mincí, zde obsažené nominály byly parvy, haléře, a čtyřhranné peníze, datačně nepřesahují 30. léta 15. století (Měchurová 1997, 140–142).

Prostorová distribuce

Pro uskutečnění detektorových sběrů byly vybrány místa s očekávatelným výskytem artefaktů, souvisejících s existencí zaniklých vesnic. Tato místa byla vybrána na základě výskytu keramických střepů z dřívějších sběrů a odpovídají také vymezenému prostoru, jak je zaznamenán v systému SAS. Při vyznačení GPS bodů jednotlivých nálezů do snímků lokalit (za použití programu QGis) se promítla distribuce nálezů v celé očekávané ploše. V případě Alochu (obr. 61) se díky nálezům stavebního kování (převážně hřebíky) podařilo zachytit doklady stavební činnosti více k východu tratě Kuperk. Délka vsi od úpatí tvrže směrem na východ by tak činila minimálně 350 m. To také dokazuje přítomnost keramických střepů. Na samotné tvrzi bylo v hloubce do 10 cm nalezeno dláto a hřebíky. Překvapivý byl nález stříbrného feniku z roku 1535 ve stejné hloubce jako hřebík a jeden nezdobný střep výdutě. Jelikož na temeni tvrže byla provedena sonda, je možné přisuzovat přítomnost mince spíše postdepozičními procesům, kdy se mince na tvrz dostala až po zániku nejen tvrže, ale i celé vsi. Detektorová prospekce na Kelčíně (obr. 91) přinesla nálezy po celé zkoumané ploše a je očekávatelné, že v obou směrech, na východ i na západ, budou nálezy pokračovat. Na celé zkoumané ploše bylo přítomno stavební kování (opět hlavně hřebíky) a keramické střepy. V souboru nálezů z Kelčina je také výrazně více podkov – Aloch 3 kusů, Kelčín 8 kusů (obr.

20). Ve světle objevení porostových příznaků půdorysů usedlostí na Kelčíně probíhal detektorový průzkum v prostoru usedlostí č. 8 až 13 (obr. 100). Na východní ploše s výskytem keramiky s radélkem byl detektorový průzkum pouze orientační a nepřinesl žádný kovový materiál.

V nálezovém souboru jsou obsaženy artefakty, které dovolují jejich bližší datování (obr. 25). Ostatní předměty buď přesnější dataci (alespoň na staletí) nedovolují nebo jsou využívány po celý vrcholný až pozdní středověk. O neměnnosti inventáře statků a hospodaření celkově mezi 14. až 16. století uvažuje také L. Belcredi (*Belcredi 1988*, 481). Počátky existence osady Aloch dokládá oválná přezka s profilovanými žebírky na rámečku a podkova se zvlněným okrajem ze 13. století.

Aloch	13. století	14. století	15. století	16. století
přezka	x		x	
podkova	x	x	x	
záštita		x	x	x
mince				x

Kelčín	13. století	14. století	15. století	16. století
přezka			x	
zámek			x	
podkova		x	x	
mince		x	x	

Obr. 25. Tabulka chronologicky zařaditelných vybraných nálezů.

Pokud se lze vyjádřit k tomu, jaké skupiny předmětů byly při detektorových prospekcích očekávány, ale jejich přítomnost nebyla potvrzena, tak jde hlavně o větší koncentraci militárií, hlavně železných šipek, hrotů šípů. V některých vsích bylo objeveno velké množství těchto artefaktů, např. v Konůvkách bylo objeveno 34 kusů (*Měchurová 1997*, 126). Jsou však i lokality s minimálním výskytem šipek – 3 kusy v Pfaffenschlagu (*Nekuda 1975*, 136) nebo 7 kusů v Bystřeci (*Belcredi 2006*, 377). V „hojném počtu“ bylo získáno železných šipek s tulejí na usedlostech v Mstěnicích (*Nekuda – Nekuda 1997*, 89), na zdejší tvrzi, dvoře a předsunutém opevnění bylo nalezeno 68 železných šipek (*Nekuda 1985*, 142). Z chronologicky citlivých předmětů, které by mohly vypovědět více o chronologii vsí, nebyla nalezena např. žádná ostruha.

Podoba vesnic

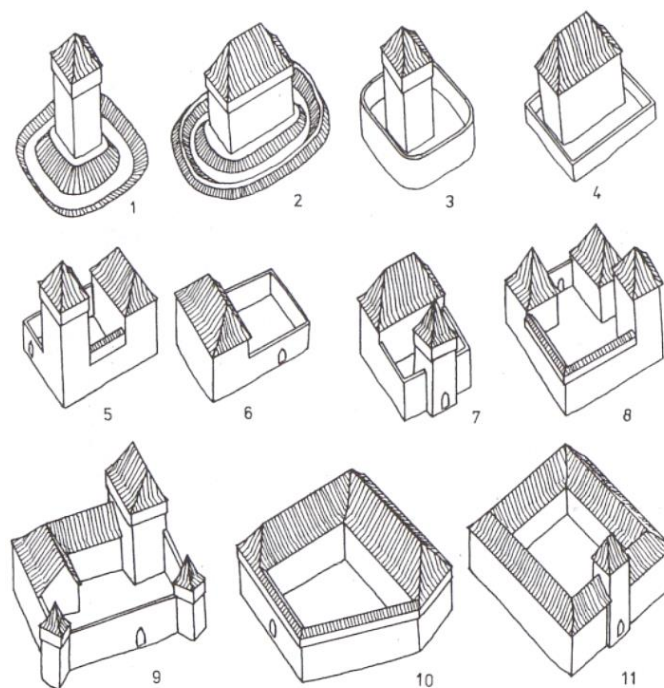
Pokud nyní pomíneme interpretaci u Potendorfu, který je samostatně rozebrán níže, jsou všechny tři osady Aloch, Kelčín a nejistě lokalizovaný Königsbrunn vázány k vodním tokům. Území **Königsbrunn** je kromě tratě „Královské studny“ zcela rovinná plocha. Atypicky uspořádané lány, jak je zachytily letecké snímky z roku 1938 (obr. 103), evokují ve spojení s křižovatkou cest uspořádání plužin nazývaných jako traťové (Šitnerová – Beneš – Kottová *et al.* 2020, obr. 2). Ovšem pouze za předpokladu, že takto uspořádané tratě respektují prapůvodní vymezení lánů. Pokud je možné ves umístit na toto místo, pak by křižovatka cest znamenala, že vesnice měla návesní charakter. Aloch a Kelčín se nachází v mírném potočném údolí a v obou případech je přítomno prameniště. Stejně tomu tak je např. u ZSO Libice a Rohoteř, okr. Znojmo (Kovárník 2018, 16–18). Vysoká koncentrace stavebního kování, nalezená pouze na levobřeží u osady **Aloch** (obr. 61), nabízí interpretaci půdorysného uspořádání jako jednořadé silniční vsi podle definice E. Černého (Černý 1973, 58). Ves **Kelčín** je rozložením usedlostí z leteckých snímků charakterizována buď jako silniční ves, tzv. silnicovka (obr. 30) nebo jako ves s řádkovým půdorysem (Černý 1973, 58–59). Domy jsou k cestě, resp. k vodoteči otočeny užší stranou (obr. 100) a navazují na sebe v řadě s odstupem přibližně 30 m. Dvě řady domů jsou od sebe vzdáleny přibližně 40 až 50 metrů. Lze také předpokládat, že silnice, procházející Kelčínem, dále pokračovala Bořím lesem do Břeclavi.

O charakteru usedlostí a jejich stavebních konstrukcích lze blíže říct pouze u Kelčina, a to díky porostovým příznakům. Otázkou je, jaká je podstata těchto příznaků. Zda jde o projev zachovalých částí základových konstrukcí, nebo naopak o druhotnou výplň objektů (Kuna 2004, obr.X:A). Některé porostové příznaky mají liniový charakter jako stavební žlábků a zřetelný je zde i kruhový objekt, připomínající studnu. Šlo by tedy spíše o projev snížené kvality růstu vegetace, pozůstatků stavebních základů. Interpretace stavebních konstrukcí je obšírné téma a v této práci nebude detailně rozebráno. Stavební konstrukce a uspořádání domů není v rámci vrcholného středověku uniformní. Různorodost vsí a variabilitu uspořádání a konstrukcí domů zmiňuje také J. Klápště (Klápště 2012, 274). Nahlášené či zkoumané propady půdy, které by naznačovaly přítomnost lochů nebo sklepů nebyly pro katastr Valtic v archívech RMM a ARÚB zaznamenány. Jako příklad počítačové vizualizace středověké vsi s použitím lidarových snímků a leteckých snímků uvádím článek V. Dvořáka, který se zabývá podobou Pfaffenschlagu (Dvořák 2018).

Při výzkumech ZSO musí být počítáno také se sakrálními stavbami a hřbitovy, které bývaly nedílnou součástí osídlení. Ve většině případů se však zatím s pohřebišti, resp. kostely a hřbitovy neseťkáváme. Výjimkami jsou Koválov a Konůvky. Při výzkumu kostela v Koválově byly odkryty hroby uvnitř a v blízkém okolí kostela, celkem bylo odkryto 64 hrobů, odhaleno bylo také starší pohřebiště v superpozici s kostelními zdmi (*Měřínský – Unger 1983*, 127). Kostel se hřbitovem se nacházel přibližně 65 m východně od tvrze (*Měřínský – Unger 1983*, 119). V Konůvkách byl kostelík se hřbitovem odhalen 200 m jihovýchodně od tvrze motte (*Měchurová 1997*, 40). V Bystřeci nebyla nalezena žádná lidská kost (*Belcredi 2006*, 281), plošný odkryv ve Mstěnicích hřbitov také neodhalil. Je však potřeba brát na zřetel, že středověké osady mohly spadat do větších farních sítí, kdy byla sakrální stavba i v několika kilometrech vzdálené vesnici (*Klápště 2012*, 192–193).

Aloch a tvrz

Stejně jako u vsí Konůvky, Mstěnice nebo Koválov stálo u osady Aloch opevněné sídlo nižší šlechty – tvrz. Zde, stejně jako u Koválově nebo Konůvek, jde o tvrz typu motte – uměle nasypaný pahorek tvaru komolého jehlanu. Horní plošinkou 10,5x 13 m. Keramikou je datována do 13. a 14. století, zanikla tedy dříve než samotná ves (*Unger 1968a*, 85–7). Tvrze typu motte se vyskytují také v rovinaté oblasti rakouského Weinviertlu a povodí Litavy (*Plaček 2003*, 219). Ve 13. století se stávají často stavěným typem sídla šlechty, v 15. století jsou budována jako vojenská zařízení (*Unger 1994*, 49). Umístění tvrzí v rámci osad bylo zpravidla na okraji při hlavní cestě – ve Mstěnicích (*Nekuda – Nekuda 1997*, obr. 124) a Konůvkách, zde jedna tvrz stála mezi dvěma příjezdovými cestami a druhá, typu motte, stála u cesty uprostřed vsi (*Měchurová 1997*, tab. II). Dá se tedy i tím předpokládat, že vstupní cesta do osady Aloch vedla v ose s nynějším potokem. Co se stavební konstrukce týče, jak již bylo zmíněno, šlo zřejmě o dřevěnou věžovou budovu (*Unger 1968a*, 87). Při proporcích horní plošiny by se jednalo pravděpodobně o základní podobu tvrze tak, jak je vyobrazena v typologii P. Chotěbora jako typ 1 (obr. 26). V obrazové příloze se nachází dva nákresy nynějšího reliktu tvrze podle J. Ungera (obr. 43, 104). Zříceniny opevněných sídel a zbytky uměle navršených kopečků jsou v zájmu nejen odborné, ale také laické veřejnosti. Dokladem jsou také pověsti, které se k objektu vztahují. Jedna pověst mluví o Kuperku jako o mohyle, kde je uložen tatarský vojevůdce se zlatým pokladem. Druhá praví o vzniku kopečku za pomoci pruského vojska, které kopeček navršilo čepicemi (*Unger 1971*, 346).

Obr. 26. Základní typy stavebních utváření tvrzí podle P. Chotěbora a L. Svobody (Plaček 2007, obr. 126).

Potendorf

Autor práce se přiklání k variantě, že se Potendorf, který bývá lokalizován do okolí tratě „Jižní svahy“ na české straně česko-rakouských hranic, nacházel v Rakousku mezi obcemi Schratzenberg a Katzelsdorf. A to hlavně z důvodů kvalitně zpracovaných písemných pramenů a pomístních názvů a jejich interpretace rakouskými historiky. Geograficky nasvědčuje umístění na dané místo přítomnost potoka a dnes již zaniklý rybník. Také možnost využití rovinných zemědělských ploch v celém okolí vsi je jistě výhodnější a obvyklejší, než kopcovitý a terasovitý terén tratě „Jižní svahy“. V neposlední řadě staré pomístní názvy tratí „Potenberg“ a „Potenbergen“ na dnešní trati „Jižní svahy“ mohou vycházet pouze z příslušnosti ke vsi Potendorf, stejně jako je dnes mezi Valticemi a Úvaly trať „Na Úvalsku“. Povrchové sběry keramiky na trati „Jižní svahy“ potvrdily intenzivnější lidské aktivity v tomto prostoru. Jelikož první písemná zmínka je z poloviny 14. století, je očekávatelné, že případný keramický materiál měl chronologicky zapadat minimálně do tohoto období, což se však v souboru získané keramiky neprokázalo.

Za zmínku stojí, že pokud je lokalizace Potendorfu rakouskými historiky správná, nachází se Potendorf od Valtic jen o jeden kilometr dál než Aloch. Z dnešního pohledu se nenachází v katastru obce Valtice, v historické kontextu je však zaniklou vsí na Valticku.

Zánik středověké vsi

Příčinám zániku středověkých vsí se důkladněji věnovalo několik autorů (např. *Nekuda 1961*; *Měřinský 1982*; nověji *Klír 2020*). Konkrétními interpretacemi se věnovali také autoři výzkumů ZSO. Poslední dny Bystřece na počátku 15. století popsal L. Belcredi velmi barvitě (*Belcredi 2006*, 280–282), zánik Mstěnic je shrnut jedním odstavcem o nálezy mincí, nepřesahujících rok 1468 a četném výskytu chladných a planých zbraní, které autoři spojují s česko-uherskými válkami (*Nekuda 1985*, 170; *Nekuda – Nekuda 1997*, 86–89), o válečných aktivitách, spojených se Mstěnicemi, píše J. Unger (*2012*). Konůvky zpracovala Z. Měchurová (*1997*, 12–15). Ta se plně opírá soubor mincí a jejich dataci (*Měchurová 1997*, 142). Stejně jako Konůvky zanikl i Pfaffenschlag ve 20. – 30. letech 15. století v důsledku husitských válek (*Nekuda 1975*, 156). Důsledně a plnohodnotně může o zániku vsi vypovědět archeologicky pouze terénní odkryv. Ten může odhalit např. destrukce zdí nebo militária a mince v zánikovém horizontu objektu. Bohužel z povrchových sběrů nelze plně ověřit např. názor Z. Měchurové, že dokladem násilného způsobu destrukce usedlostí je přítomnost předmětů denní potřeby v destrukci domů (*Měchurová 1997*, 149). Přesto i v ornici lze získat soubor militárií nebo mincí, které by svou přítomností nebo datováním k případnému válečnému konfliktu nebo době zpustnutí vsi napověděly. Z nálezu tří mincí na Kelčíně lze potvrdit *post quem*, že lokalita byla ještě za vlády Ladislava Pohrobka osídlena. U polních sběrů je však nutno počítat s rizikem mladších intruzí. Destrukce jednotlivých obydlí požárem dokazují nálezy mazanice, která se při požáru vypálí. Nalezena byla na Alochu i na Kelčíně. Na Kelčíně byla mazanice získána dokonce během ZAS, kdy byl zachycen středověký objekt. Zdokumentována byla i vrstva uhlíků v objektu. Zda může být dokladem požáru usedlosti také nalezená keramika, na které je připálený organický materiál nejen zevnitř, ale také z venkovní stěny nádoby, je diskutabilní. Stejně jako nejistá je interpretace nálezu sekery i části tuleje během detektorových prospekcií. V úvahu přichází postdepoziční procesy, během níž se mohla část tuleje odlomit během orby. K ulomení mohlo dojít ale i během doby užívání sekery. Pak je otázkou, zda ke zlomení sekery došlo při násilném aktu anebo při řemeslné práci. Za normálních okolností by byla sekera zřejmě druhotně použita.

Násilné události jsou však jen jednou v mnoha příčin pustnutí vsí. Může jít o ekonomicko-hospodářské změny – migrace obyvatel, výstavba měst, zakládání rybníků, dále demografické nebo environmentální příčiny – vysychání vodních zdrojů nebo naopak záplavy atd. (*Nekuda 1961*, 163–176).

7. Závěr

Práce s keramický a kovovým materiálem přinesla řadu nových poznatků o podobě, fungování, existenci a zániku zaniklých osad na Valticku, konkrétně o Alochu a Kelčíně. Mladohradištní fragment nádoby a písemné zmínky v archívu ARÚB předpokládají v prostoru Alochu lidské aktivity snad již v 10. až 11. století. Keramika a nejstarší nalezená podkova dokládají existenci této vsi od počátku 13. století, což je minimálně o 150 let dříve, než se o osadě zmiňují písemné prameny. Příčiny zániku Alochu nejsou žádným způsobem doložitelné. Přítomnost předmětů denní potřeby snad může naznačovat náhlé opuštění usedlostí. Keramický materiál u Kelčina posouvá jeho vznik do 11. až 13. století. Díky kumulaci těchto starších střepů na východní straně lokality a díky nálezů většího množství loštické keramiky z 15. století na střední části, lze pro tuto ves uvažovat o více stavebních fázích. Dřívější existenci usedlostí dokládají zbytky stavebního materiálu (kamen, kachle, mazanice) v ornici. Větší koncentrace strusky zase značí přítomnost vesnického kováře, na obou vsích byla struska nalezena, i když pouze počtem tří kusů. Königsbrunn ani Potendorf se nepodařilo za pomoci povrchových sběrů lokalizovat ani řádně doložit.

Jak dokazují provedené detektorové prospekce na lokalitách Aloch a Kelčín, doplněním kovových artefaktů ke klasickým sběrům keramiky se výrazně rozšíří informační hodnota sběrů obecně. Stejně jako keramika i sběr kovových artefaktů doplňuje datační informace, a to nejen mincemi, ale dalšími chronologicky citlivými artefakty, jako jsou podkovy, přezky, případně ostruhy. Průzkum na vybraných plochách obou vsí v plné míře potvrdil koncentraci vrcholně středověkých artefaktů, a tedy doklad intenzivního lidského osídlení. V souboru nálezů se nachází jak výbava usedlosti a předměty denní potřeby, tak zemědělské a řemeslné nástroje, výbava koně a stavební kovy. Válečné aktivity nebyly nijak výrazně doloženy. Mezi nejpočetnější nálezy patří hřebíky, podkovy, přezky a nože. Kovářské značky na železných předmětech a hrnčířské značky/kolky na keramice jsou významným informačním zdrojem o distribuci a technologii řemesla a obchodu s tímto zbožím ve středověku. Ke kovářským značkám však chybí dostatek odborné literatury. Snad s rozvojem řádných detektorových sběrů na zaniklých vsích dojde k získání větší pramenné základny pro následné zpracování a interpretace. Soubor kovových nálezů, získaný prospekce, je pestrostí nálezů podobný výsledkům výzkumů za pomoci plošných odkryvů, ne však samozřejmě kvantitativně. Potvrdilo se, že ornice obsahuje množství středověkých artefaktů, které bez destruktivních

metod výzkumu dokážou zaniklé vesnice nejen lokalizovat, ale nastínit také život jejich obyvatel. Nutno poznamenat, že v průběhu dalších let, pokud hledání s detektorem kovů nebude jako veřejná volnočasová aktivita vedeno odborníky k zodpovědnému nakládání s nálezy, budou z prostoru zaniklých vsí mizet předměty z barevných kovů, jako jsou mince, přezky či šperky. Na tomto místě bych chtěl ještě poděkovat Mgr. Františkovi Trampotovi, Ph.D. za spolupráci v Regionálním muzeu v Mikulově a za rychlé vytvoření projektů v systému AMČR PAS tak, aby mohly nálezy mít své identifikační čísla. Tento nový systém pro spolupráci tzv. detektorářů a archeologických institucí byl oficiálně představen jen několik dní před dokončením této práce.

Velkým přínosem provedeného výzkumu zaniklých vsí v katastru obce Valtice je objevení porostových příznaků v prostoru Kelčina, které odhalily půdorysnou strukturu osady do takové míry, že bylo možno určit rozměry a umístění jednotlivých usedlostí. Bude samozřejmě na budoucím bádání, do jaké míry porostové příznaky v této lokalitě mohou objasnit typy stavebních konstrukcí domů. I tak se podařilo vykreslit uspořádání vsi v maximální možné míře. Stavební vývoj vesnice pomáhá interpretovat také lokální výskyt chronologicky citlivého keramického materiálu.

Výzkumy ZSO jsou důležité pro poznání osídlení regionu a také pro kalibraci chronologických dat písemných pramenů oproti faktické hmotné náplni vsí, díky kterým lze stanovit a posouvat období vzniku vsí. Důležitým tématem studia osad je interpretování jejich zániku. Některé výzkumy a povrchové sběry čekají na svém publikování řadu let, někdy i s odstupem 50 let, jak je tomu v případě článku Z. Měřínského † a J. Ungera k výsledkům povrchovým sběrům z roku 1971 na zaniklé vsi Purgmanice v okrese Břeclav, který byl publikován v roce 2019 (*Měřínský – Unger 2019*).

S politováním lze konstatovat, že nenahlášená výstavba mokřadu v samém středu Kelčina je velkou informační ztrátou nejen pro archeologii, ale pro poznání vesnického prostředí celkově. V souboru, který získal B. Gruna již na vybagrované zemině, je patrné, že byly narušené archeologické situace přímo z prostoru usedlostí. Svědčí o tom přítomnost velkého množství nádob a mazanice. Nejde než věřit, že veřejné povědomí o existenci středověkých vsí v regionu a potažmo o důležitosti archeologie se bude stále zlepšovat. Pomoci tomu může propagace v regionálním tisku a různé formy prezentací zaniklých středověkých osad, jako jsou např. informační tabule a moderní 3D vizualizace lokalit.

8. Použité zkratky

AH – Archaeologia Historica

AHN – Acta historica Neosoliensia

AMČR PAS – Archeologická mapa České republiky, Portál amatérských spolupracovníků

AR – Archeologické rozhledy

ARÚB – Archeologický ústav Akademie věd Brno

CNA – Corpus nummorum austriacorum

ČÚZK – Český úřad zeměměřičský a katastrální

č. j. – číslo jednací

DMR – Digitální model reliéfu

GPS – Global positioning systém

ID PAS – identifikační číslo v Portálu amatérského spolupracovníka

JM – Jižní Morava

LIDAR – Light detection and ranging

MUNI – Masarykova univerzita

n. m. – nad mořem

k. ú. – katastrální území

PA – Památky archeologické

Pravěk NŘ – Pravěk Nová řada

PV – Přehled výzkumů

RMM – Regionální muzeu v Mikulově

SAS ČR – Státní archeologický seznam České republiky

SbNM – Sborník Národního muzea

SPFFBU – Sborník prací Pedagogické fakulty brněnské univerzity

SPPFMU – Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity

UAN – území s archeologickými nálezy

VVM – Vlastivědný věstník moravský

ZAV – záchranný archeologický výzkum

ZSO – zaniklá středověké osada / zaniklé středověké osady

9. Literatura

- Balcárková, A. – Kalhous, D. 2016: Vývoj moravsko-rakouské hranice v raném středověku. Mikulov – vstupní brána na území Moravy, PA 107, 117–180.
- Bálek M. 2001: Výsledky leteckého snímkování na Moravě v roce 2000, PV 42, 271–279.
- Bálek, M. – Unger, J. 1996: Ohrazené středověké vesnice na jižní Moravě – Umfriedigte mittelalterliche Dörfer in Südmähren, AH 21, 429–442.
- Belcredi, L. 1987: Půdorysná a stavební podoba středověkého venkovského domu na střední Moravě, AH 12, 157–169.
- Belcredi, L. 1988: Užití kovu ve středověké osadě. Výsledky dosavadního archeologického výzkumu, AH 13, 459–485.
- Belcredi, L. 1989: Terminologie, třídění a kód středověkých kovových předmětů, AH 14, 437–472.
- Belcredi, L. 2006: Bystřec: O založení, životě a zániku středověké vsi – archeologický výzkum zaniklé středověké vsi na Dražanské vrchovině 1975-2005. Brno.
- Beranová, M. 1957: Slovanské žnové nástroje v 6. – 12. stol., PA 48, 99–117.
- Beranová, M. 1970: Nejstarší slovanské podkovy a počátek novodobého zápřahu koní, SbNM XXIV, 15–19.
- Beranová, M. 1980: Zemědělství starých Slovanů. Praha.
- Bláha, R. – Hejhal, P. – Skala, J. 2013: Raně středověké olověné artefakty z Roudnice (okr. Hradec Králové). In: P. Boroń (ed.): *Argenti fossores et alii. Znaczenie gospodarzce wschodnich częsci Górnegó Śląska i zachodnich krańców Małopolski w późnej fazie wczesnego średniowiecza (X–XII wiek)*. Katowice, 289-305.
- Boháčová, I. – Hošek, J. 2009: Raně středověké nože ze Staré Boleslavi, AH 34, 367–392.
- Breibert, W. *WG: Grüsse und Bitte – Pottendorf* [elektronická pošta]. Message to: zdenek.omelka@email.cz. 15. září 2020, 12:08 [cit. 2021-03-14]. Osobní komunikace.
- Čapek, L. 2020: Studium keramiky vrcholného a pozdního středověku v Čechách – témata, metody, přístupy, AH 45, 855–887.
- Čapek, L. – Těsnohlídková, K. – Slavíček, K. – Všianský, D – Pracný, P. 2018: Technologie výroby a archeometrické studium středověké keramiky. Brno.
- Černá, E. 1977: Středověké sklo z hrádku "Kulatý kopec" u zaniklé vsi Koválov, AH 2, 161–166.
- Černoňorský, O. 2016: Dva depoty středověkých mincí ze Šanova nad Jevišovkou (okr. Znojmo), Numismatický sborník 28/2, 276–284.
- Černý, E. 1973: Metodika průzkumu zaniklých středověkých osad a pluzin na Dražanské vrchovině. Zprávy čs. Společnosti archeologické při Čs. Akademii věd XV.

- Čižmář, Z. 2000: Valtice 2000, výstavba výrobní haly fy. CATIS + inženýrské sítě. [Nálezová zpráva, č. akce 52/00], Brno.
- Demek, J. (ed.) a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR – Hory a nížiny. Praha.
- Dresler, P. – Milo, P. – Tencer, T. – Vágner, M. – Dejmal, M. 2019: Nedestruktivní průzkum polních systémů a struktury zástavby zaniklé středověké vesnice Vojšice (okres Hodonín), AH 44, 269–287.
- Dresler, P. – Tencer, T. – Vágner, M. 2015: Prospekce zaniklé středověké vesnice Opatovice, k. ú. Hrušky, *Studia archaeologica Brunensia* E 20, 113–132.
- Drnovský, P. 2018: Hmotná kultura šlechtických sídel severovýchodních Čech: Každodennost ve středověku pohledem archeologie. Vydal Pavel Marvel.
- Drnovský, P. – Guricová, L. 2016: Podkovy z tzv. staré sbírky Muzea východních Čech v Hradci Králové. Poznámky k typologii středověkých a novověkých nálezů. *Živá archeologie* 18, 53–61.
- Drnovský, P. – Milo, P. – Tencer, T. 2020: Zaniklá středověká vesnice Habřinka u Hořiněvsi (okres Hradec Králové): analýza a interpretace povrchových sběrů a geofyzikálního měření, AH 45, 123–139.
- Dvořák, V. 2018: K podobě zaniklé středověké osady Pfaffenschlag u Slavonic a jeho okolí formou počítačové rekonstrukce. In: J. Kugl (ed.): *Člověk, stavba a územní plánování 11*, 282–293.
- Fanta, V. – Zouhar, J. – Beneš, J. – Bumerl, J. – Sklenička, P. 2020: How old are the towns and villages in Central Europe? Archaeological data reveal the size of bias in dating obtained from traditional historical sources. *Journal of Archaeological Science* 113.
- Geršic, M. 2008: Zaniklá ves Allach mezi Valticemi a Lednicí. JM 44, 208–209.
- Geršic, M. 2018: Zaniklé obce u Valtic. In.: Rakovská, L. a kol., *Valtice. Město mezi vinohrady*, Valtice, 179–185.
- Geršic, M. 2019: Zaniklá tvrz Brandeck v Bořím lese. *Malovaný kraj: národopisný a vlastivědný časopis Slovácka* Roč. 55, č. 2, 10–11.
- Háma, J. 2004: O zavedení a výrobě mincí se čtyřrázem, rozmnožený otisk přednášky z členské schůze ČNS, pob. v Domažlicích konané 15. 1. 2004.
- Hosák, L. 2004: Historický místopis země Moravskoslezské. Praha.
- Hylmarová, L. – Klír, T. – Černá, E. 2013: Železné předměty ze zaniklého Spindelbachu v Krušných horách K výpovědi detektorového průzkumu, AH 38, 569–609.
- Chotěbor, P. 1982: K situaci a stavební podobě vesnických feudálních sídel, AH 7, 357–366.
- Janovská, V. – Klír, T. 2020: Nedestruktivní výzkum zaniklé Havraně (okres Nymburk): příspěvek k podobě raně středověkých center nižšího řádu, AH 45, 67–91.
- Kaźmierczyk, J. 1978: Podkowy na Ślasku w X-XIV wieku, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.

- Klanicová E. 1997: Valtice (okr. Břeclav), PV 1993–1994.
- Klápště, J. 2012: Proměna českých zemí ve středověku. Praha.
- Klein, K. 1977: Siedlungswachstum und Häuserbestand Niederösterreichs im späten Mittelalter, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich 43, 1–63.
- Klír, T. 2020: Rolnictvo na pozdně středověkém Chebsku. Sociální mobilita, migrace a procesy pustnutí. Praha.
- Kos, P. 2005: K moravským lochům. In: *Forum urbes medii aevi II*. Brno, 166–183.
- Kos, P. 2008: Středověký loch v Kloboukách-Bohumilicích. In: *RegioM: sborník Regionálního muzea v Mikulově*. Mikulov, 53–61.
- Kos, P. 2018: Hrad Veldesberch. In.: Rakovská, L. a kol., Valtice. Město mezi vinohrady, Valtice, 67–73.
- Kovárník J. 1985: Dosavadní výsledky leteckého archeologického průzkumu na jižní Moravě (okr. Znojmo, Brno-město), PV 28, 102–105.
- Kovárník, J. 1997: 10 let letecké archeologie na Moravě (a v bývalém Československu) 1983–1993. PV 1993–1994, 311–331.
- Kovárník, J. 1999a: Výsledky letecké archeologie na Moravě v roce 1995, PV 39 (1995-1996), 505–516.
- Kovárník, J. 1999b: 15 let letecké archeologie na Moravě (a v bývalém Československu) 1983–1998, PV 40, 406–419.
- Kovárník, J. 2018: Objevy letecké prospekce zaniklých středověkých vesnic na jižní a jihozápadní Moravě. SPPFMU, řada společenských věd 32, 3–24.
- Kovárník, J. *Kelčín* [elektronická pošta]. Message to: zdenek.omelka@email.cz. 10. listopadu 2020, 23:08 [cit. 2021-03-14]. Osobní komunikace.
- Kuča, K. 2011: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku/ 8. díl V-Ž. Praha.
- Kuna, M. et al. 2004: Nedestruktivní archeologie. Teorie, metody a cíle. Praha.
- Kuna, M. – Tomášek, M. 2004: Povrchový výzkum reliéfních tvarů. In: M. Kuna a kol.: *Nedestruktivní archeologie*. Praha, 237–296.
- Kühntreiber, T. *Re: Abgekommene Ort Pottendorf/NÖ* [elektronická pošta]. Message to: zdenek.omelka@email.cz. 11. listopadu 2020, 9:37 [cit. 2021-03-14]. Osobní komunikace.
- Krajíc, R. 1991: Stavební železo a uzavírací mechanismy na vrcholně středověkých lokalitách Táborska, AH 16, 323–344.
- Krajíc, R. 2003: Sezimovo Ústí: archeologie středověkého poddanského města. 3., Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl 1. Tábor.
- Krajíc, R. 2003: Sezimovo Ústí - archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl 2. Praha.

- Krajíc, R. 2005: Středověké kamnářství: výzdobné motivy na gotických kachlích z Táborska. Ústí nad Labem.
- Kypta, J.– Laval, F. – Neústupný, Z. – Marešová, B. 2020: K stavebním proměnám venkovského domu v pozdním středověku a raném novověku: příklad ze Zbečna u Křivokláta, AR LXXII 607 - 648.
- Mazáčová, P. 2012: Opasek jako symbol a součást středověkého oděvu. Praha.
- Měchurová, Z. 1997: Konůvky – zaniklá středověká ves ve Ždánickém lese. Studie Archeologického ústavu AV ČR XVII/1. Brno.
- Měřínský, Z. 1977: Dva loštické poháry z bývalé sbírky Clary-Aldringen na teplickém zámku SPFFBU, řada E, 284–287.
- Měřínský, Z. 1982: Studium dějin osídlení na Moravě a ve Slezsku, AH 7, 113–156.
- Měřínský, Z. – Unger, J. 1983: Archeologický výzkum pozůstatků kostela na zaniklé vsi Koválov u Žabčic, JM 19, 119–135.
- Měřínský, Z. - Unger J. 2019: Svědectví archeologických nálezů o zaniklé vsi Purgmanice u Perné (okr. Břeclav). In: M. Dejmal – L. Jan – R. Procházka (ed.): *Na hradech a tvrzích, Miroslavu Plačkovi k 75. narozeninám jeho přátelů a žáci*. Praha, 317–322.
- Nekuda, R. 2002: Zemědělská usedlost ve středověké vesnici na Moravě. Brno.
- Nekuda, V. 1961: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu. Brno.
- Nekuda, V. 1975: Pfaffenschlag. Zaniklá středověká ves u Slavonic. Brno.
- Nekuda, V. 1981: K vývoji drobných středověkých opevnění na Moravě. AH 6, 293–306.
- Nekuda V. 1984: Vesnický středověký dům na Moravě, AH 9, 21–37.
- Nekuda, V. 1985: Mstěnice 1. Zaniklá středověká ves u Hrotovic. Svazek 1. Hrádek – tvrz – dvůr – předsunutá opevnění. Brno.
- Nekuda, R. – Nekuda, V. 1997: Mstěnice. Zaniklá středověká ves u Hrotovic. Svazek 2. Dům a dvůr ve středověké vesnici. Brno.
- Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968: Středověká keramika v Čechách a na Moravě – Mittelalterliche Keramik in Böhmen und Mähren – Medieval pottery in Bohemia and Moravia. Brno.
- Nekuda, V. – Unger, J. 1981: Hrádky a tvrze na Moravě. Brno.
- Omelka, M – Šlancarová, V. 2007: Soubor prstenů ze zaniklého hřbitova při kostelu sv. Jana v Oboře (Praha-Malá Strana), Archeologie ve středních Čechách 11, 671–709.
- Petráň, Z. 2019: Ilustrované encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky. Praha.
- Plaček, M. 2007: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha.
- Plaček, M. 2003: Kontaktní vztahy na hranici Moravy a Rakouska a jejich projevy, AH 28, 211–222.
- Pleiner, R. 1982: Techniky kovářské výroby. In: M. Richter: *Hradištko u Davle*. Praha, 268–300.

- Procházka, R. 2009: Vývoj opevňovací techniky na Moravě a v českém Slezsku v raném středověku. Brno.
- Procházka, R. – Peška, M. 2007: Základní rysy vývoje brněnské keramiky ve 12.-13./14. století, PV 48, 143–299.
- Rakovská, L. a kol. 2018: Valtice. Město mezi vinohrady. Valtice.
- Rasl, Z. 1987: K typologii a konstrukci středověkých závěsných zámků. In: *Zkoumání výrobních objektů a technologií archeologickými metodami 4*. Brno, 146–165.
- Richter, M. 1982: Hradištko u Davle. Městečko ostrovského kláštera. Praha.
- Smetánka, Z. 1988: Život středověké vesnice: zaniklá Svídna. Praha.
- Sokol, P. – Havlice, J. – Knechtová, A. – Kypta, J. – Laval, F. – Neustupný, Z. – Stránská, R. – Tišerová, R. – Tomášek, M. – Vitula, P. 2017: Metodika terénní prostorové identifikace, dokumentace a popisu nemovitých archeologických památek. Praha.
- Stratjel, F. 2007: Bernhardsthal und das nordöstliche Weinviertel in alten Landkarten. Bernhardsthal.
- Šaurová, D. 1978: Hřeby z výzkumu zaniklých Konůvek, AR XXX, 560–566.
- Šaurová, D. 1979: Středověké podkovy ze zaniklé středověké osady Konůvky. AH 4, 295–301.
- Šitnerová, I. – Beneš, J. – Kottová, B. – Bumerl, J. – Majerovičová, T. – Janečková, K. 2020: Archeologický výzkum plužin a zemědělských teras jako fenoménu historické krajiny České republiky, AH 45, 141–165.
- Šlězár, P. 2008: Archeologický výzkum v suterénu budovy Městského klubu v Litovli, Vlastivědný věstník moravský 60, 167–183.
- Šlězár, P. – Moš, P. 2006: Identické značky na železných artefaktech z Ježova hradu u Stínavy a z důlního díla v Repešském žlebu – Identische Zeichen auf eisernen Artefakten aus der Burg Ježův hrad bei Stínava und aus dem Bergwerk in Repešský žleb, Pravěk NŘ 14/2004, 421–432.
- Unger, J. 1968a: Tvrziště na zaniklé osadě Aloch u Valtic. JM 4, 85–89.
- Unger, J. 1968b: Zdobené a značkové kopí ze sbírek mikulovského muzea, Vlastivědný věstník moravský 20, 265–267.
- Unger, J., 1970a: Archeologický výzkum středověkých hrádků na jižní Moravě se zvláštním zřetelem na výsledky výzkumu v Popicích pod Pálavou, VVM XXII, 43–51.
- Unger, J. 1970b: Nejstarší dějiny valtického katastru ve světle archeologických nálezů. In: M. Zemek (ed.): *Valtice*. Brno, 24–31.
- Unger J. 1971: Moravská tvrziště v pověstech, VVM XXIII, 346–351.
- Unger, J. 1977: Archeologický výzkum hrádku „Kulatý kopec“ na zaniklé vsi Koválov u Žabčic, okres Brno-venkov, v letech 1973–1976, AH 2, 155–160.
- Unger, J. 1984: Základní horizonty keramiky 12.—15. stol. na soutoku Jihlavy a Svratky, okr. Břeclav, AR XXXVI, 288–296.

- Unger, J. 1987: Podzemní chodby v jihomoravské středověké a novověké vesnici, AH 12, 97–110.
- Unger, J. 1988: Počátky středověkých opevněných sídel typu "motte" na jihovýchodní Moravě. In: V. Frolec (red.): *Rodná země. Sborník k 100. výročí Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně a k 60. narozeninám PhDr. Vladimíra Nekudy, CSc.*, Brno, 207–221.
- Unger, J. 1990: Pět let soustavného archeologického výzkumu středověkého hradu v Lelekovicích, okr. Brno-venkov, *Vlastivědný věstník moravský* XLII, 145–156.
- Unger, J. 1993: Změny struktury osídlení ve 12. až 14. století na jižní Moravě, AH 18, 119–139.
- Unger, J. 1994: Koválov: šlechtické sídlo z 13. století na jižní Moravě. Brno.
- Unger, J. 2012: Mstěnice – válečná epizoda z druhé husitské války roku 1468, AHN 15, 176–191.
- Vařeka, P. 2004: Archeologie středověkého domu. Proměny vesnického obydlí v Evropě v průběhu staletí, 6.–15. století. Plzeň.
- Vařeka, P. – Holata, L. – Rožmberský, P. – Schejbalová, Z. 2011: Středověké osídlení Rokycanska a problematika zaniklých vsí, AH 36, 319–342.
- Vágner, M. – Škvrňák, J. – Dresler, P. 2020: Nové poznatky k ohrazeným středověkým vesnicím na jižní Moravě z pohledu dálkového průzkumu Země, AH 45, 93–121.
- Vích, D. – Žákovský, P. 2016: Vojenské vybavení bojové družiny před husitskou revolucí, soubor militárií z hradu Orlík u Brandýsa nad Orlicí ve východních Čechách, PA 107, 279–351.
- Vorel, P. 2011: Reforma vídeňských feniků Maxmiliána I. na počátku 16. století a její vliv na měnový systém českých zemí, *Theatrum historiae* 8, 17–42.
- Zelesnik, R. F. 1968: Das verschollene Pottendorf bei Schrattenberg In: *Heimat im Weinland vol. 19.* 392–395.
- Zelesnik, R. F. 1976: Heimatbuch der Marktgemeinde Bernhardsthal unter Einbeziehung der Schweterngemeinden Reinthal. Vídeň.
- Zemek, M. (ed.) 1970: Valtice. Brno.
- Zůbek, A. 2002: Středověké přezky v brněnských nálezech, SPFFBU, M7, 123–153.
- Žákovský, P. 2011a: Středověké a raně novověké chladné zbraně ze sbírek Městského muzea v Moravském Krumlově. In: Z. Měřínský: *Hrad jako technický problém. Technologie a formy výstavby středověkých opevněných sídel.* Brno, 127–188.
- Žákovský, P. 2011b: Zhodnocení kovových artefaktů z Nedakonic. Příspěvek k lokalizaci husitského Nového Tábora, AH 36, 485–521.
- Žákovský, P. 2014: Tesáky a problematika jednosečných zbraní středověku a raného novověku. Disertační práce, MUNI, Brno.

Seznam obrázků

- Obr. 1. Mapa s vyznačenou plochou vsi Aloch podle archeologických nalezišť UAN I – ID SAS 31630 a UAN II – ID SAS 34697. (v textu)
- Obr. 2. Mapa s vyznačenou plochou vsi Kelčín podle archeologického naleziště UAN I – ID SAS 31685. (v textu)
- Obr. 3. Mapa širokého prostoru nelokalizované vsi Königsbrunn SV od Valtic s tratěmi „Vnější královské pole“, „Vnitřní královské pole“ a „Královské studny“ včetně vyznačených archeologických nalezišť podle SAS: 1 – ID SAS 31629; 2 – ID SAS 31631; 3 – ID SAS 31632; 4 – ID SAS 31683. (v textu)
- Obr. 4. Mapa s tratěmi „Jižní svahy“ a „Amfiteátr“, původní tratě „Pottenbergen“ a „Obere Pottenbergen“ – potencionální místo ZSO Potendorf. (v textu)
- Obr. 5. Františkovský stabilní katastr s pomístními názvy tratí „Bodendorf“ a „Am oden Teich“, indikující podle rakouských badatelů zaniklou ves Potenberg mezi obcemi Schratzenbergem a Katzelsdorfem v Rakousku (v textu)
- Obr. 6. Tabulka definovaných keramických tříd a podtříd. (v textu)
- Obr. 7. Tabulka zastoupení základních nádob a jejich fragmentů ze souboru B. Gruny. (v textu)
- Obr. 8. Tabulka zastoupení základních nádob a jejich fragmentů ze souboru B. Gruny. (v textu)
- Obr. 9. Tabulka materiálu vyjma keramických nádob v souboru B. Gruny. (v textu)
- Obr. 10. Soubor fragmentů kachlí B. Gruny z Kelčina. (v textu)
- Obr. 11. Detail leteckého snímku západní části lokality Kelčín s porostovými příznaky. (v textu)
- Obr. 12. Aloch, lidarový snímek tvrže s možností měření reliéfu a následným exportem dat. (v textu)
- Obr. 13. Graf celkového zastoupení okrajů nádob ve všech souborech. (v textu)
- Obr. 14. Graf zastoupení keramických skupin a jednotlivých tříd, Aloch. (v textu)
- Obr. 15. Graf zastoupení nejčastějších okrajů hrnců, Aloch. (v textu)
- Obr. 16. Graf zastoupení keramických skupin a jednotlivých keramických tříd, Kelčín. (v textu)
- Obr. 17. Graf zastoupení nejčastějších okrajů hrnců, Kelčín. (v textu)
- Obr. 18. Graf dosažených rozměrů keramických střepů z ornice na Alochu a Kelčíně. (v textu)
- Obr. 19. Graf zastoupení kovových nálezů zastoupených na zaniklých vsích. (v textu)
- Obr. 20. Tabulka jednotlivých kovových nálezů na zaniklých vsích. (v textu)
- Obr. 21. Kelčín, detail zpracování honosného nože s vlkovitými svary. (v textu)
- Obr. 22. Tabulka typologického zastoupení hřebíků na zaniklých vsích. (v textu)
- Obr. 23. Tabulka podkov z lokalit Aloch (PAx) a z Kelčina (PKx). (v textu)
- Obr. 24. Detaily kovářských značek na železných předmětech: 1 – srp, 2–3 – podkova. (v textu)
- Obr. 25. Tabulka chronologicky zařaditelných vybraných nálezů. (v textu)
- Obr. 26. Základní typy stavebních utváření tvrzí podle P. Chotěbora a L. Svobody. (v textu)
- Obr. 27. Katastr obce Valtice. (v příloze)
- Obr. 28. Uvažované zaniklé vsi v katastru obce Valtice. (v příloze)
- Obr. 30. Půdorysná schémata středověkých vesnic: A – lesní lánová ves, B – krátká dvojřadá lesní lánová ves, C – lesní lánová návesní ves, D – silniční ves, E – silniční návesovka, F – ulicovka, G – ves s řadovým půdorysem, H – návesovka, I – okrouhlice. (v příloze)
- Obr. 29. Osídlení okresu Břeclav ve 12.–14. století s vyznačeným územím Valticka. Na mapě jsou vyznačeny zaniklé vsi Valticka: 1 – Aloch, 2 – Kelčín, 3 – Königsbrunn, 4 – pravděpodobně Potendorf. (v příloze)
- Obr. 31. Typy plužinových systémů. (v příloze)
- Obr. 32. Aloch, trať „Kuper“, pohled od východu na západ, po levé straně potok Alach. V zadní (západní) části se v lesním porostu nachází tvrziště. (v příloze)
- Obr. 33. Aloch, tvrziště v zalesněném porostu. (v příloze)

- Obr. 34. Kelčín, východní část tratě „Dlouhé čtvrtě“, vlevo mokřad a v pozadí trať „Na loukách“, pohled od jihu na východ.
(v příloze)
- Obr. 35. Kelčín, střední a západní část tratě „Dlouhé čtvrtě“, po pravé straně mokřad, pohled od jihu na západ. (v příloze)
- Obr. 36. Letecký snímek prostoru nelokalizované vsi Königsbrunn z roku 2018. (v příloze)
- Obr. 37. Pohled z tratě „Amfiteátr“ na trať „Jižní svahy“. (v příloze)
- Obr. 38. Zadávací formulář databáze keramiky. (v příloze)
- Obr. 39. Ukázka databáze keramiky. (v příloze)
- Obr. 40. Aloch, železné a keramické nálezy z prostoru vsi a tvrzště z 60. let 20. století (*Unger 1968a*, 87). (v příloze)
- Obr. 41. Aloch, okraje ze zaniklé vsi. (v příloze)
- Obr. 43. Aloch, železná šipka s trnem a půdorys tvrzště. (v příloze)
- Obr. 42. Aloch, sběry J. Ungera (RMM), okraje hrnců: 1 – inv. č. A 859, 2 – inv. č. A 862, 3 – inv. č. A 864,
4 – inv. č. A 858. (v příloze)
- Obr. 43. Aloch, železná šipka s trnem a půdorys tvrzště (Nekuda – Unger 1981, obr. 28–29). (v příloze)
- Obr. 44. Aloch, povrchové sběry J. Ungera (RMM), 1991, inv. č. A15612–51, výběr z keramických střepů. (v příloze)
- Obr. 45. Aloch, povrchové sběry B. Gruna: 1–2 – radélková výzdoba „Nejstarší horizont“, 3–10 – výběr z okrajů. (v příloze)
- Obr. 46. Aloch, povrchové sběry B. Gruna: nejzachovalejší okraje s částí hrdla. (v příloze)
- Obr. 47. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, okraje zásobnic (foto vnitřní strany okraje). Spodní okraj s detailem značky.
(v příloze)
- Obr. 48. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, dna zásobnic. (v příloze)
- Obr. 49. Aloch, povrchové sběry B. Gruna: 1–6 výběr uch nádob, 7 – úchytka naběračky. (v příloze)
- Obr. 50. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, ucho pekáče. (v příloze)
- Obr. 51. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, dna nádob. (v příloze)
- Obr. 52. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, keramika nezařazená: 1 – fragment lidské postavy (lýtko),
2 – okraj pekáče, 3 – fragment cucurbity. (v příloze)
- Obr. 53. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, poklice ploché a zvoncovité. (v příloze)
- Obr. 54. Aloch, povrchové sběry B. Gruna: zdobené výdutě. (v příloze)
- Obr. 55. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, okraje: 1–2, 5 – mísy; 4 – džbán; 8, 10 – poháry; 3, 9 – kahany;
6–7 – okraje zvoncovitých poklic. (v příloze)
- Obr. 56. Aloch, pravobřeží „Plocha B“, povrchové sběry B. Gruna. (v příloze)
- Obr. 57. Aloch, povrchové sběry Z. Omelka, výběr ze sběrů keramiky. (v příloze)
- Obr. 58. Aloch, detektorové sběry Z. Omelka. Předměty denní potřeby: 1–2 – nože, 3 – lžička, 4–7 – přezky,
8 – prstýnek; řemeslné nástroje: 9 – průbojník, 10 – dlátko; 13 – sekera; výbava stavení: 11 – klíč; militaria:
12 – záštitný tm tesáku; zemědělské nářadí: 14 – vidle, 15 – kolík z brány. (v příloze)
- Obr. 59. Aloch, detektorové sběry Z. Omelka. Výbava koně: 1–3 – podkovy, 4 – objímka náboje kola, 5 – stavební
kování/závora; 6–7 – tm s okem; 8 – skoba s okem, 9–10 – neidentifikované předměty. (v příloze)
- Obr. 60. Aloch, detektorové sběry Z. Omelka, hřebíky. (v příloze)
- Obr. 61. Aloch, distribuce kovových nálezů. (v příloze)
- Obr. 62. Aloch, fotografie kovových nálezů - výběr. (v příloze)
- Obr. 63. Aloch, fotografie kovových nálezů - výběr. (v příloze)
- Obr. 64. Aloch, fotografie kovových nálezů - výběr. (v příloze)
- Obr. 65. Kelčín, nožka poháru, okraj zásobnice a ucho poklic. (v příloze)
- Obr. 66. Kelčín „Dlouhé čtvrtě“, výzkum E. Klanicové (RMM), rok 1994, výběr z keramických střepů. (v příloze)
- Obr. 67. Kelčín „Dlouhé čtvrtě“, výzkum E. Klanicové (RMM), rok 1994, ploché poklice: vlevo inv. č. A14983; vpravo inv.
č. A14984. (v příloze)
- Obr. 68. Kelčín, fotodokumentace ZAV Plynovod E. Klanicová (RMM), 1994, odkryté vrstvy. (v příloze)

- Obr. 69. Kelčín, fotodokumentace ZAV Plynovod E. Klanicová (RMM), 1994, průběh výzkumu. (v příloze)
- Obr. 70. Kelčín „Dlouhé čtvrtě“, ZAV Plynovod E. Klanicová (RMM), 1994, mazanice z objektu. (v příloze)
- Obr. 71. Kelčín „Na loukách“, pravobřeží, povrchové sběry F. Trampota (RMM), 2015, výběr z keramických střepů.
(v příloze)
- Obr. 72. Kelčín „Na loukách“, levobřeží, povrchové sběry F. Trampota (RMM), 2015, výběr z keramických střepů.
(v příloze)
- Obr. 73. Kelčín „Dlouhé čtvrtě“, povrchové sběry F. Trampota (RMM), 2019: 1 – železná volská podkova,
2–8 – výběr z keramických střepů. (v příloze)
- Obr. 74. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: okraje. (v příloze)
- Obr. 75. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: džbány, poháry, mísy. (v příloze)
- Obr. 76. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: dna. (v příloze)
- Obr. 77. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: radélková/kolková výzdoba. (v příloze)
- Obr. 78. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: ucha nádob. (v příloze)
- Obr. 79. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: poklice. (v příloze)
- Obr. 80. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna, zásobnice a zásobnicové hrnce, výběr z keramických střepů. (v příloze)
- Obr. 81. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: zdobené výdutě. (v příloze)
- Obr. 82. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna – glazura: 1–12 – okraje, 13–18 – výdutě, 19–20 – kachle, 21 – dno, 22 – nožka
trojnohé pánve. (v příloze)
- Obr. 83. Kelčín, skleněné střepy s pokročilou korozí: vlevo – povrchové sběry B. Gruna, vpravo – povrchové sběry Z.
Omelka. (v příloze)
- Obr. 84. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: fragmenty kachlí. (v příloze)
- Obr. 85. Kelčín „Mokřad, objekt s plochými pokličkami“, povrchové sběry B. Gruna, výběr z keramických střepů. (v příloze)
- Obr. 86. Kelčín „Mokřad“, povrchové sběry B. Gruna, výběr z keramických střepů. (v příloze)
- Obr. 87. Kelčín, povrchové sběry Z. Omelka, výběr ze sběrů keramiky a dalšího materiálu. (v příloze)
- Obr. 88. Kelčín, detektorové sběry Z. Omelka: 1 – přezka; 2 – třmenový zámek; 3 – nůž; 4 – dýka; 5–6 – srp; 7 – objímka;
8 – kladivo; 9 – nebozez; 10 – olověný přeslen; 11 – kolík/hřeb; 12 – udidlo; 13 – hřeblo; 14 – kování držadla
vědra. (v příloze)
- Obr. 89. Kelčín, detektorové sběry Z. Omelka, podkovy. (v příloze)
- Obr. 90. Kelčín, detektorové sběry Z. Omelka, stavební železo: 1–11 – hřebíky, 12 – skoba. (v příloze)
- Obr. 91. Kelčín, distribuce kovových nálezů ve střední části vsi. (v příloze)
- Obr. 92. Fotografie kovových nálezů z lokality Kelčín - výběr. (v příloze)
- Obr. 93. Fotografie kovových nálezů z lokality Kelčín - výběr. (v příloze)
- Obr. 94. Fotografie kovových nálezů z lokality Kelčín - výběr. (v příloze)
- Obr. 95. Drobné stříbrné fenikové mince, detektorové sběry Z. Omelka: 1 – Aloch; 2–4 – Kelčín. (v příloze)
- Obr. 96. Aloch, železná sekera, průběh konzervace: 1 – nálezový stav, 2 – opískování, 3 – konzervace, 4 – kresebná
dokumentace včetně rekonstrukce s fragmentem tuleje. (v příloze)
- Obr. 97. Střepy s připálenými organickými zbytky s detaily povrchu. (v příloze)
- Obr. 98. Stopy pracovních metod na dnech nádob. (v příloze)
- Obr. 99. Ortofotogramy s porostovými příznaky na lokalitě Kelčín: 1 – západní část, rok 2018; 2 – střední část, rok 2012; 3
– okolí mokřadu, rok 2015. (v příloze)
- Obr. 100. Interpretace porostových příznaků na ortofotomapě z roku 2012. Vyznačeny jsou místa významných koncentrací
keramiky. (v příloze)
- Obr. 101. Lidarový snímek osady Aloch s patrnou tvrzí a okolními příkopy, umístěná na západní straně lokality. (v příloze)
- Obr. 102. Lidarový snímek osady Kelčín. Modře je vyznačena vodoteč, která je zároveň osou vesnice. (v příloze)

Obr. 103. Letecký snímek z roku 1938 v okolí Valtického potoka v blízkosti rybníka Nesyt. Okolí je možným místem existence osady Königsbrunn. (v příloze)

Obr. 104. Tvrziště Kuperk, zaměření z roku 1974. (volně)

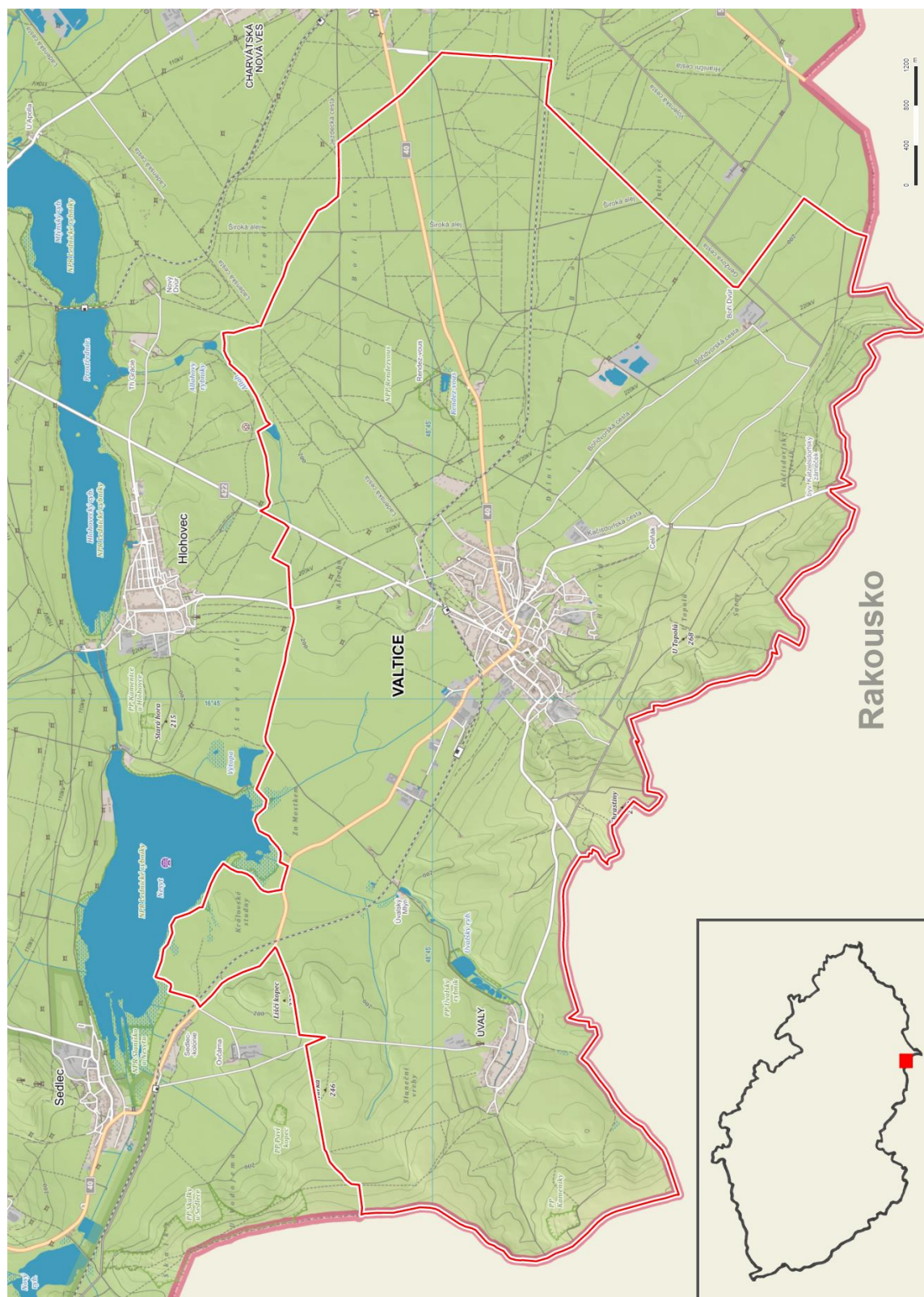
Seznam příloh

Příloha 1: Obrazová příloha

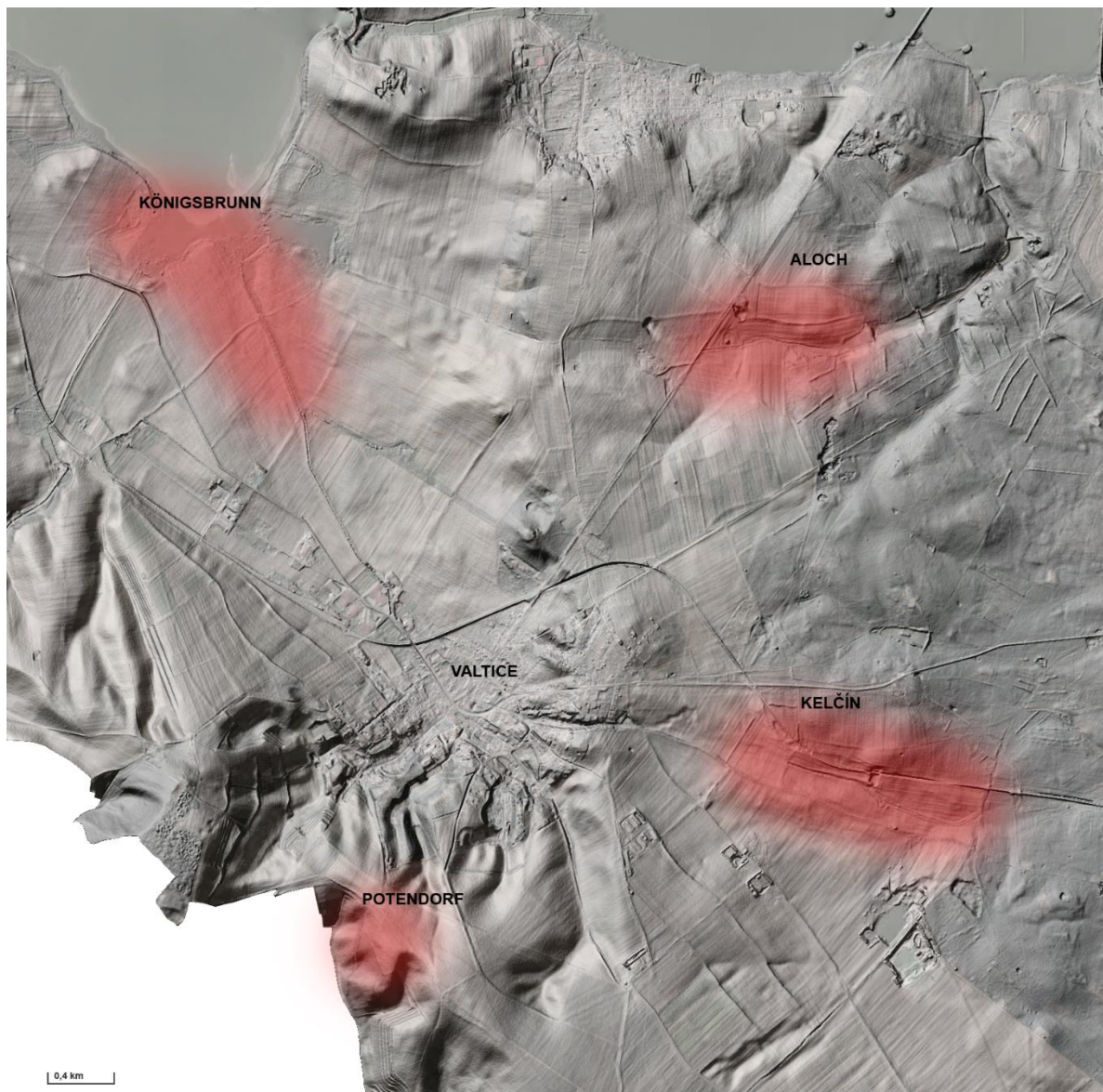
Příloha 2: seznam nálezů

Příloha 3: CD-ROM s databází

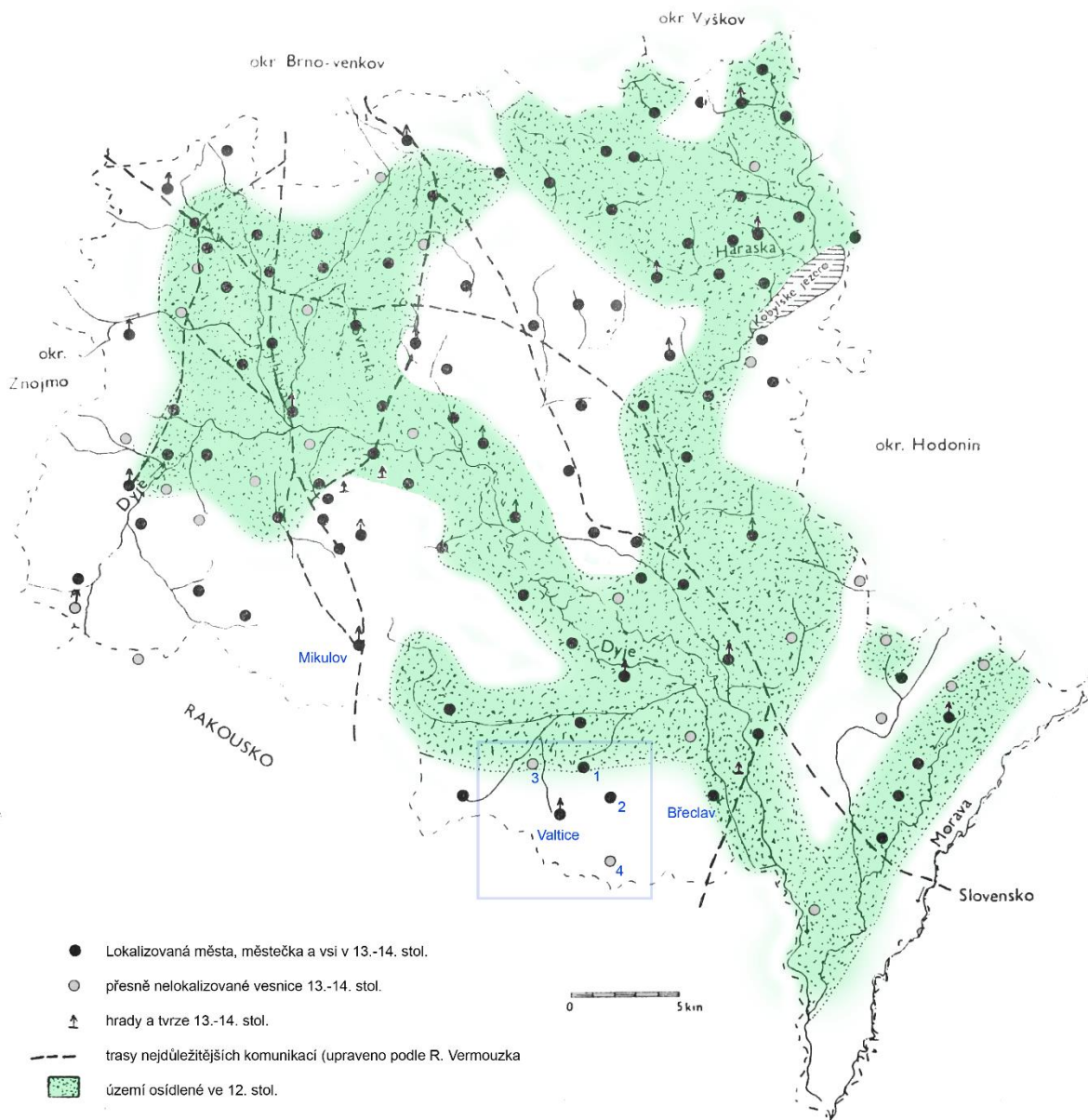
Příloha 1: Obrazová příloha

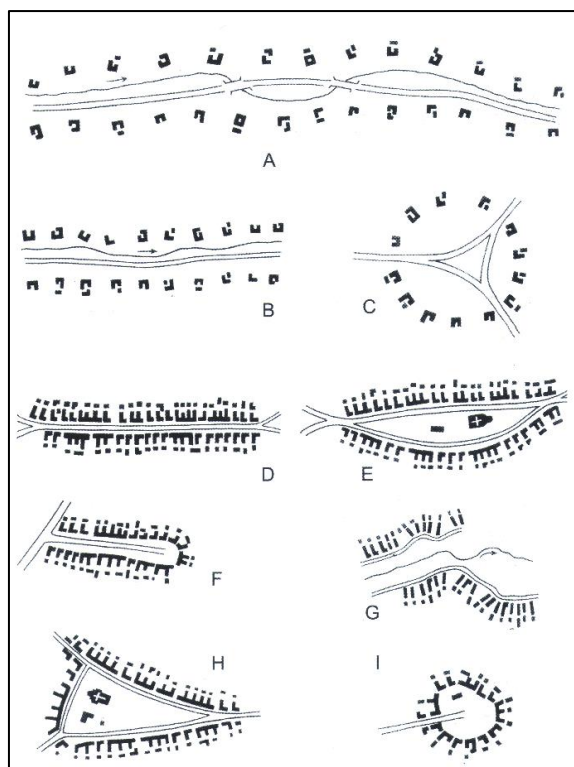
Obr. 27. Katastr obce Valtice (podle www.mapy.cz).

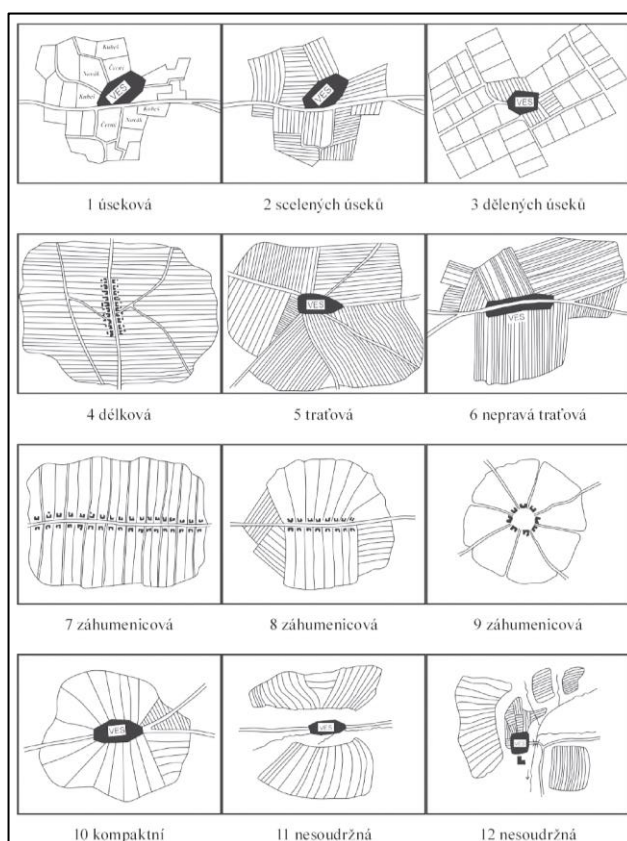
Obr. 28. Uvažované zaniklé vsi v katastru obce Valtice (podklad LIDAR 5G, © ČÚZK, <https://ags.cuzk.cz/av/>).

Obr. 29. Osídlení okresu Břeclav ve 12.–14. století s vyznačeným územím Valticka. Na mapě jsou vyznačeny zaniklé vsi Valticka: 1 – Aloch, 2 – Kelčín, 3 – Königsbrunn, 4 – pravděpodobně Potendorf (upraveno podle Unger 1993, obr. 1).

Obr. 30. Půdorysná schémata středověkých vesnic: A – lesní lánová ves, B – krátká dvojřadá lesní lánová ves, C – lesní lánová návěsní ves, D – silniční ves, E – silniční návěsovka, F – ulicovka, G – ves s řadovým půdorysem, H – návěsovka, I – okrouhlice (Černý 1973, obr. 17–25; Kuna 2004, obr. 7.9b).

Obr. 31. Typy plužinových systémů (Šitnerová – Beneš – Kottová et al. 2020, obr. 2).

Obr. 32. Aloch, trať „Kuperk“, pohled od východu na západ, po levé straně potok Alach. V zadní (západní) části se v lesním porostu nachází tvrziště (foto Z. Omelka).

Obr. 33. Aloch, tvrziště v zalesněném porostu (foto Z. Omelka).

Obr. 34. Kelčín, východní část tratě „Dlouhé čtvrtě“, vlevo mokřad a v pozadí trať „Na loukách“, pohled od jihu na východ (foto Z. Omelka).

Obr. 35. Kelčín, prostřední a západní část tratě „Dlouhé čtvrtě“, po pravé straně mokřad, pohled od jihu na západ (foto Z. Omelka).

Obr. 36. Letecký snímek prostoru nelokalizované vsi Königsbrunn z roku 2018 (zdroj www.mapy.cz).

Obr. 37. Pohled z tratě „Amfiteatr“ na trat’ „Jižní svahy“ (foto Z. Omelka).

Keramika

Lokalita: ZSO Aloch - Kuperk - levobřeží

Uložení: Soukromá sbírka B. Gruna

Inventární číslo: Aloch/Okraje hrnců ID: 16

Druh nádoby: hrnec Počet fragmentů: 1

Část nádoby: okraj Keramická třída: B4

Varianta: 11.01.01

Výzdoba: rytá, liniová Šířka: 62 mm

Umístění: na okraji Výška: 25 mm

Varianta: 02.02.01 Průměr okraje/dna: 270 mm

Poleva: Zachovalost: 7 %

Engoba: Šířka stěny min.: 4,5 mm

Abraze: malá, ostré lomy Šířka stěny max.: mm

Váha: 21,6 g

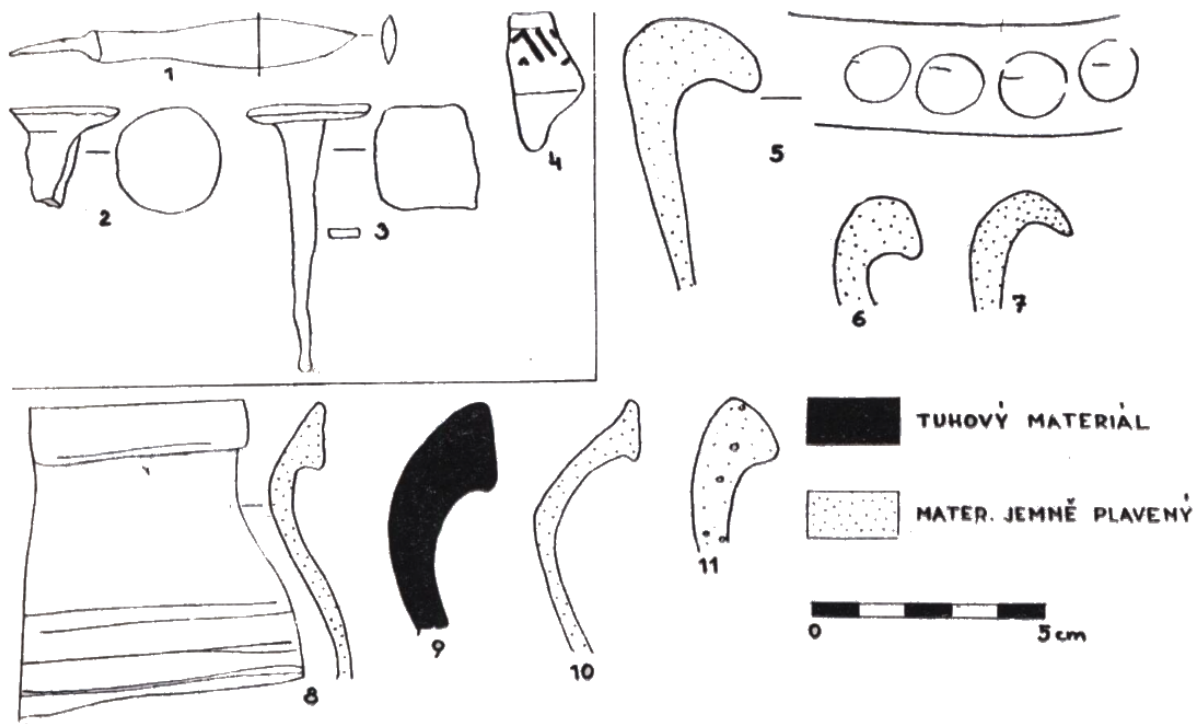
Oddělení dna od pokladu:

Poznámka:

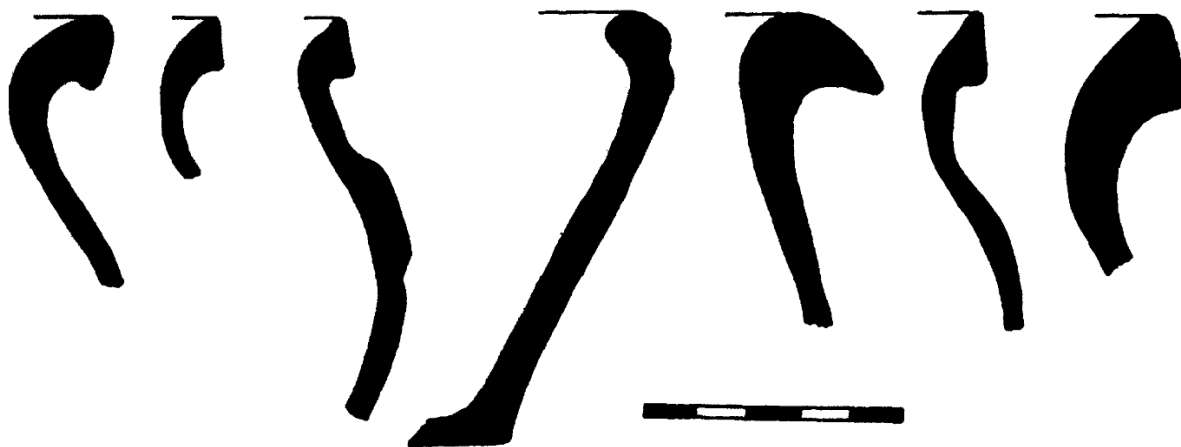
Obr. 38. Zadávací formulář databáze keramiky.

ID	Lokalita	Uložení	Inventární číslo	Počet	Druh nádoby	Část nád.	Var. nádot.	Třída	Výzdoba	Umístění	Var. výzi.	Abraze	Šířka	Výška	Průměr	Stěna_mir
618	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	11.04.01	B6				malá, ostré lomy	34	25	190	5,5
619	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	11.01.01	C1				střední	37	18	220	5,5
620	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	11.01.01	B1				střední	28	18	260	5,5
621	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	13.01.01	B1				střední	41	22	250	5,4
622	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	15.01.01	C1				střední	44	15	170	4,2
623	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	22.04.01	A9				střední	24	21	160	3,9
624	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	09.05.01	A9				střední	39	27	190	5,1
625	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	13.01.01	A9				střední	37	17	230	5,1
626	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	09.05.01	B1				velká, zcela omléte lc	26	29	150	3
627	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	14.01.01	A5				střední	27	25	230	5,3
628	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	09.05.01	A9				velká, zcela omléte lc	35	20	200	6,3
629	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	09.05.01	A9				střední	21	24	4,2	
630	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	09.04.01	A9				střední	23	25	150	5,7
631	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	09.05.01	A9				malá, ostré lomy	34	21	170	4,3
632	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	11.01.01	4 se slido				malá, ostré lomy	23	21	210	6,9
633	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	22.01.01	A9				velká, zcela omléte lc	35	33	210	3,5
634	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	09.05.01	A9				střední	28	23	250	5,7
635	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	13.01.01	B2				malá, ostré lomy	26	23	150	5,3
636	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	11.01.01	C1				vpichy, vrypky na okraji	33	27	280	4,8
637	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje	1	hrnec	okraj	18.03.01	B2				střední	21	16	160	3,5
638	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	hrnec	okraj	10.01.01	A4				malá, ostré lomy	28	25	160	4,8
639	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	hrnec	okraj	09.05.01	B1				střední	38	21	120	2,6
640	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	hrnec	okraj	11.01.01	B4				malá, ostré lomy	41	26	260	5,1
641	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	hrnec	okraj	11.02.01	B4				malá, ostré lomy	36	21	210	6,1
642	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	hrnec	výduf		B1	rytá, liniová	na výduť	01.02.02	střední	35	36		4,9
643	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	hrnec	výduf		B4	rytá, liniová	na výduť	01.02.02	malá, ostré lomy	26	28		4,9
644	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	džbán	ucho		B1				střední	47	44		0
645	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	naběračka	úchytka		bílá	vpichy, vrypky na uchu	02.07.15	malá, ostré lomy	31	32		2,8	
646	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	nádoba	dno	01.01.01	A9				malá, ostré lomy	44	25	140	5,3
647	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	nádoba	dno	01.01.01	B6				malá, ostré lomy	34	17	100	4,4
648	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	neurčitelný	okraj		B6				malá, ostré lomy	36	27		8,9
649	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	nádoba	dno	01.01.01	B1				velká, zcela omléte lc	41	20	90	7,8
650	ZSO Kelčín - Na loukách - levobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Na druhé straně	1	nádoba	dno	01.01.01	B1				střední	31	17	100	7,2
651	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje Mik	1	hrnec	okraj	11.01.01	C1	rytá, liniová	na okraji	01.02.13	malá, ostré lomy	40	27	250	7,1
652	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje Mik	1	hrnec	okraj	11.01.01	C1				malá, ostré lomy	36	23	210	5,9
653	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje Mik	1	hrnec	okraj	11.01.01	C1				malá, ostré lomy	39	23	240	6,8
654	ZSO Kelčín - Dolní čtvrť - pravobřeží	Soukromá sbírka B. Gruna	Kelčín/Okraje Mik	1	hrnec	okraj	13.01.01	C1	kolek	na okraji	03.01.02	malá, ostré lomy	29	23	250	6,8

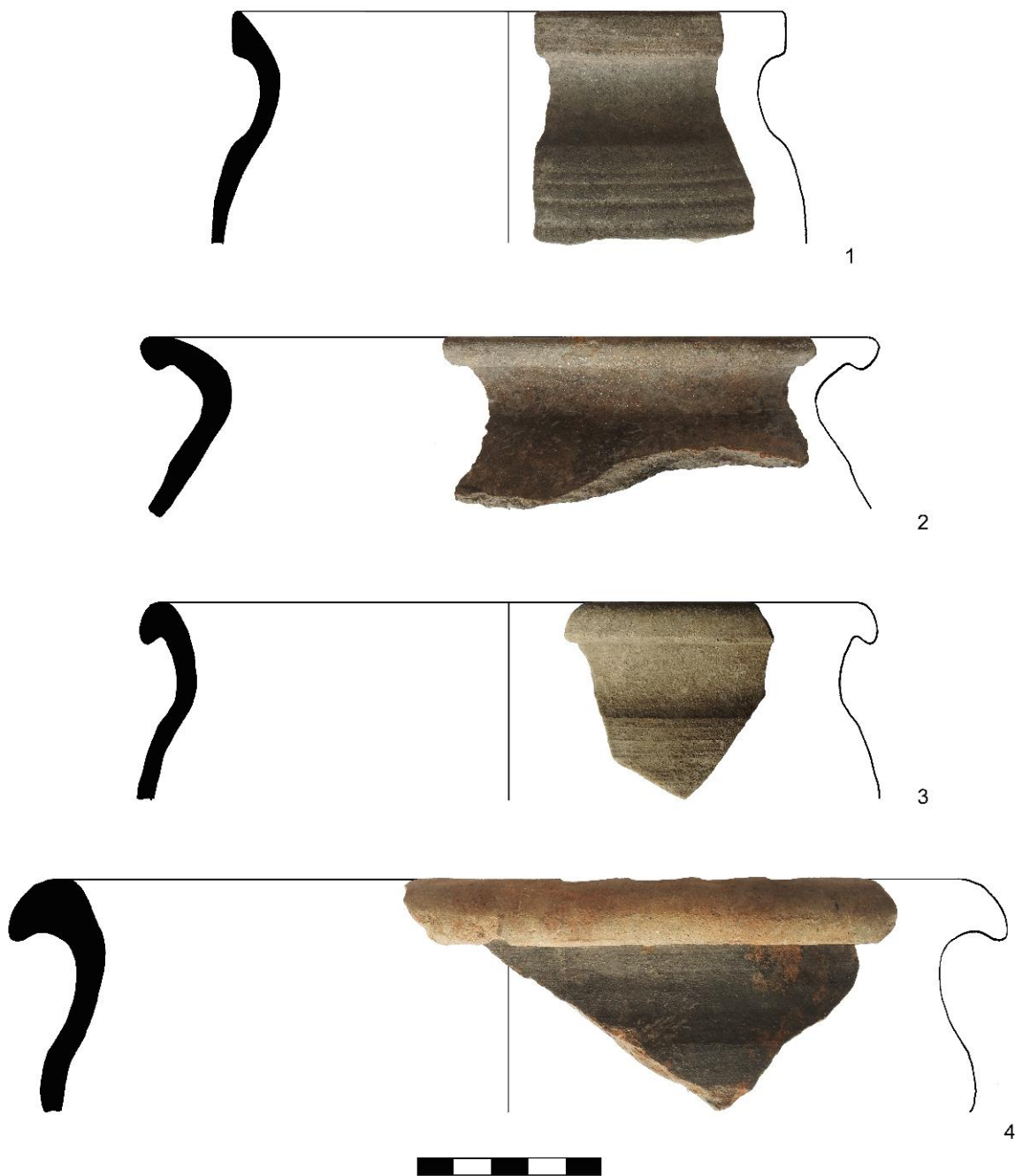
Obr. 39. Ukázka databáze keramiky.

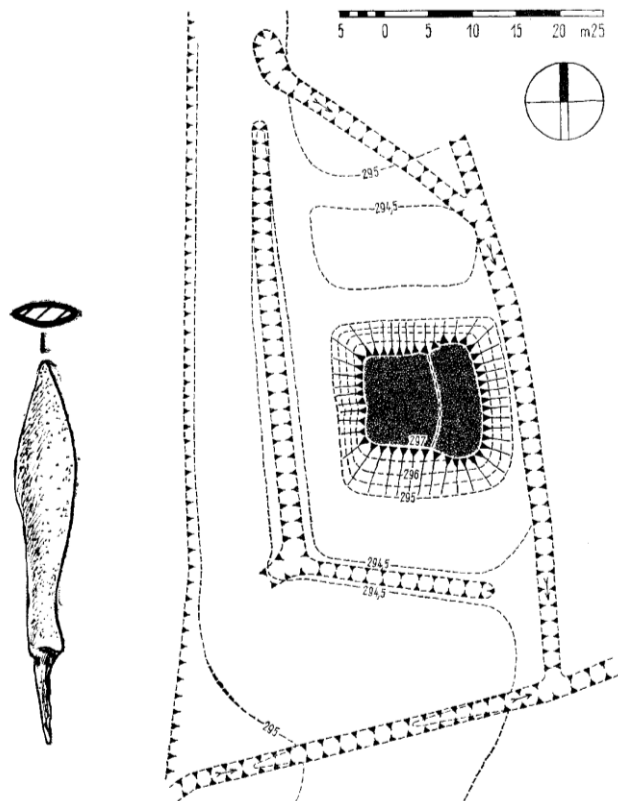
Obr. 40. Aloch, železné a keramické nálezy z prostoru vsi a tvrziště z 60. let 20. století (Unger 1968a, 87).

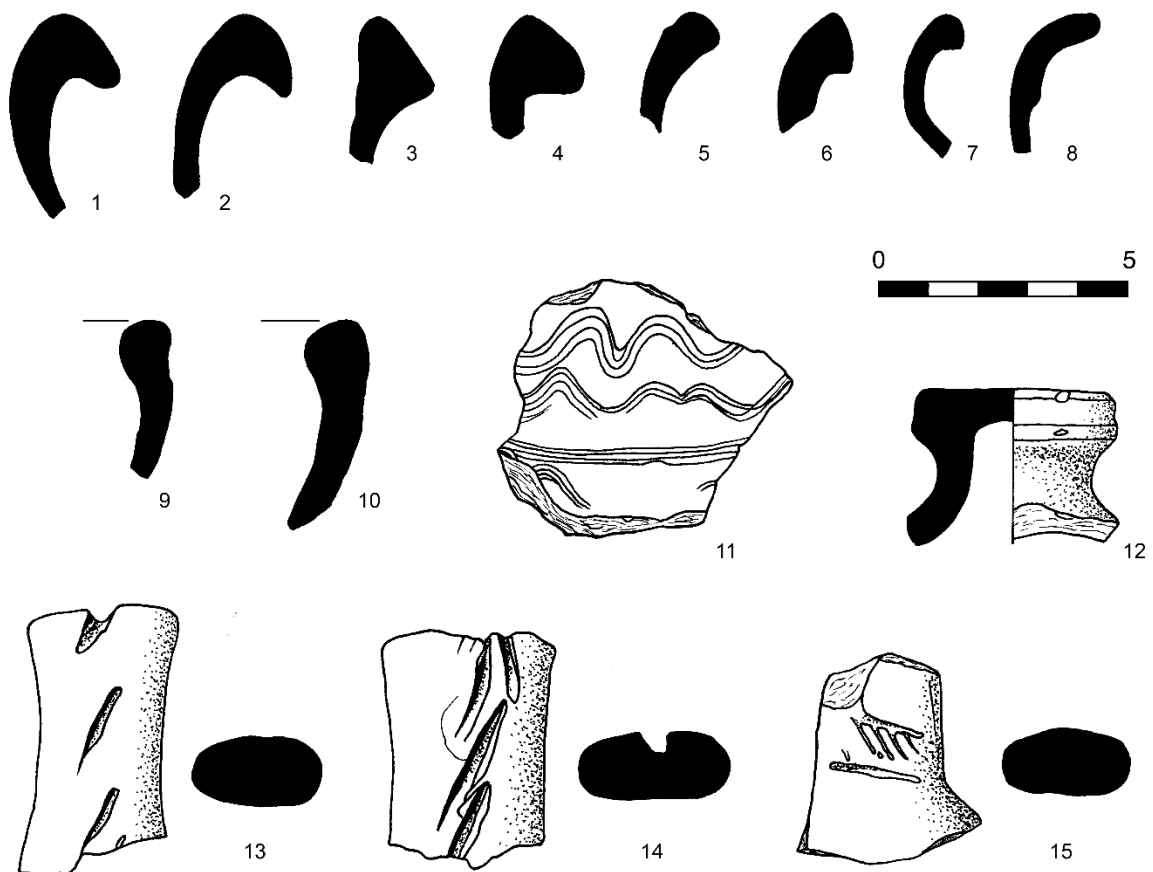
Obr. 41. Aloch, okraje ze zaniklé vsi (Unger 1970b, obr. 6).

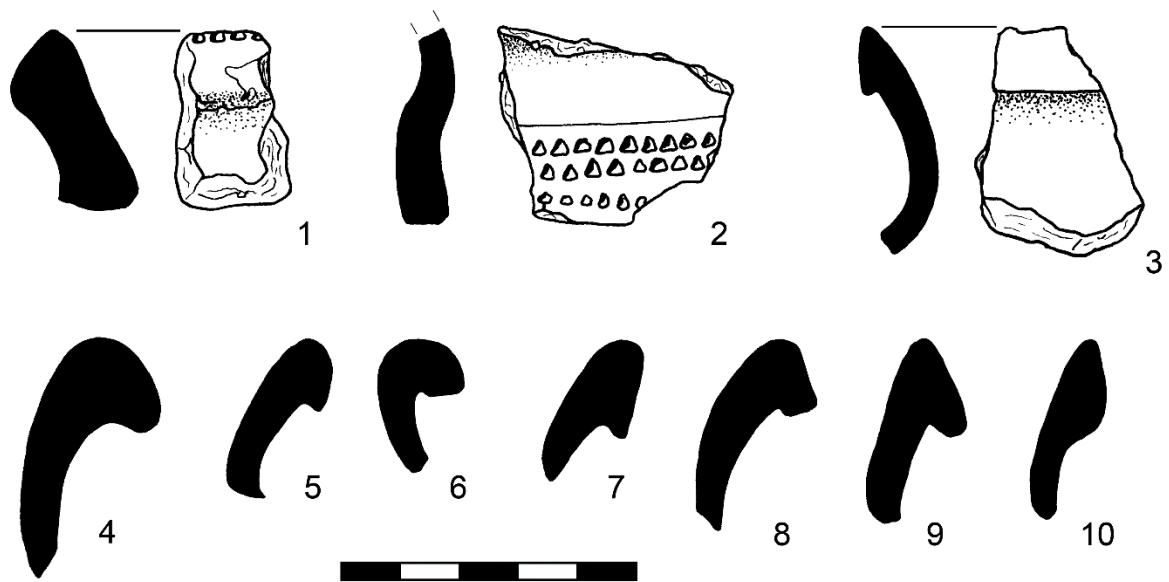
Obr. 42. Aloch, sběry J. Ungera (RMM), okraje hrnců: 1 – inv. č. A 859, 2 – inv. č. A 862, 3 – inv. č. A 864, 4 – inv. č. A 858 (foto a kresba Z. Omelka).

Obr. 43. Aloch, železná šipka s trnem a půdorys tvrziště (Nekuda – Unger 1981, obr. 28–29).

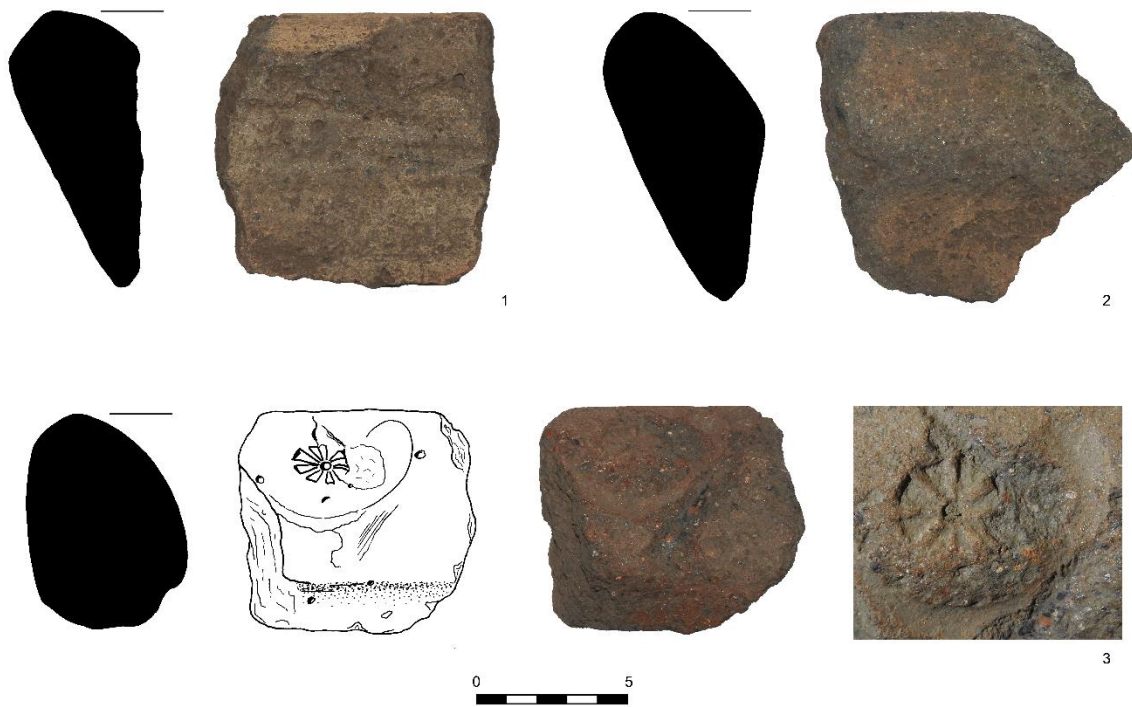
Obr. 44. Aloch, povrchové sběry J. Ungra (RMM), 1991, inv. č. A15612–51, výběr z keramických střeptů (kresba Z. Omelka).

Obr. 45. Aloch, povrchové sběry B. Gruna: 1–2 – radélková výzdoba „Nejstarší horizont“, 3–10 – výběr z okrajů (kresba Z. Omelka).

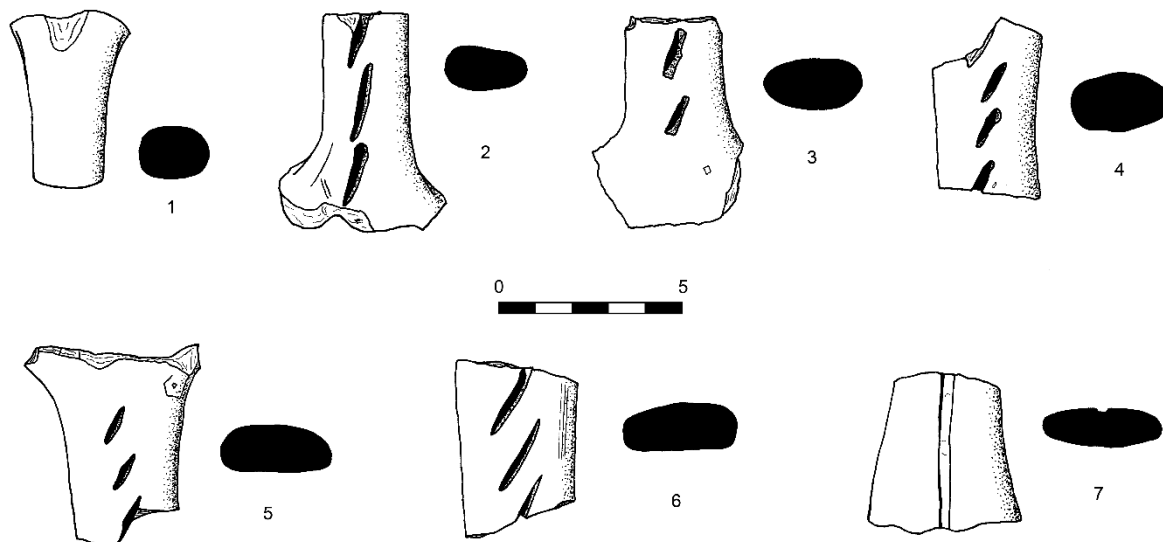
Obr. 46. Aloch, povrchové sběry B. Gruna: nejzachovalejší okraje s částí hrdla (foto a kresba Z. Omelka).

Obr. 47. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, okraje zásobnic (foto vnitřní strany okraje). Spodní okraj s detailem značky (foto a kresba Z. Omelka).

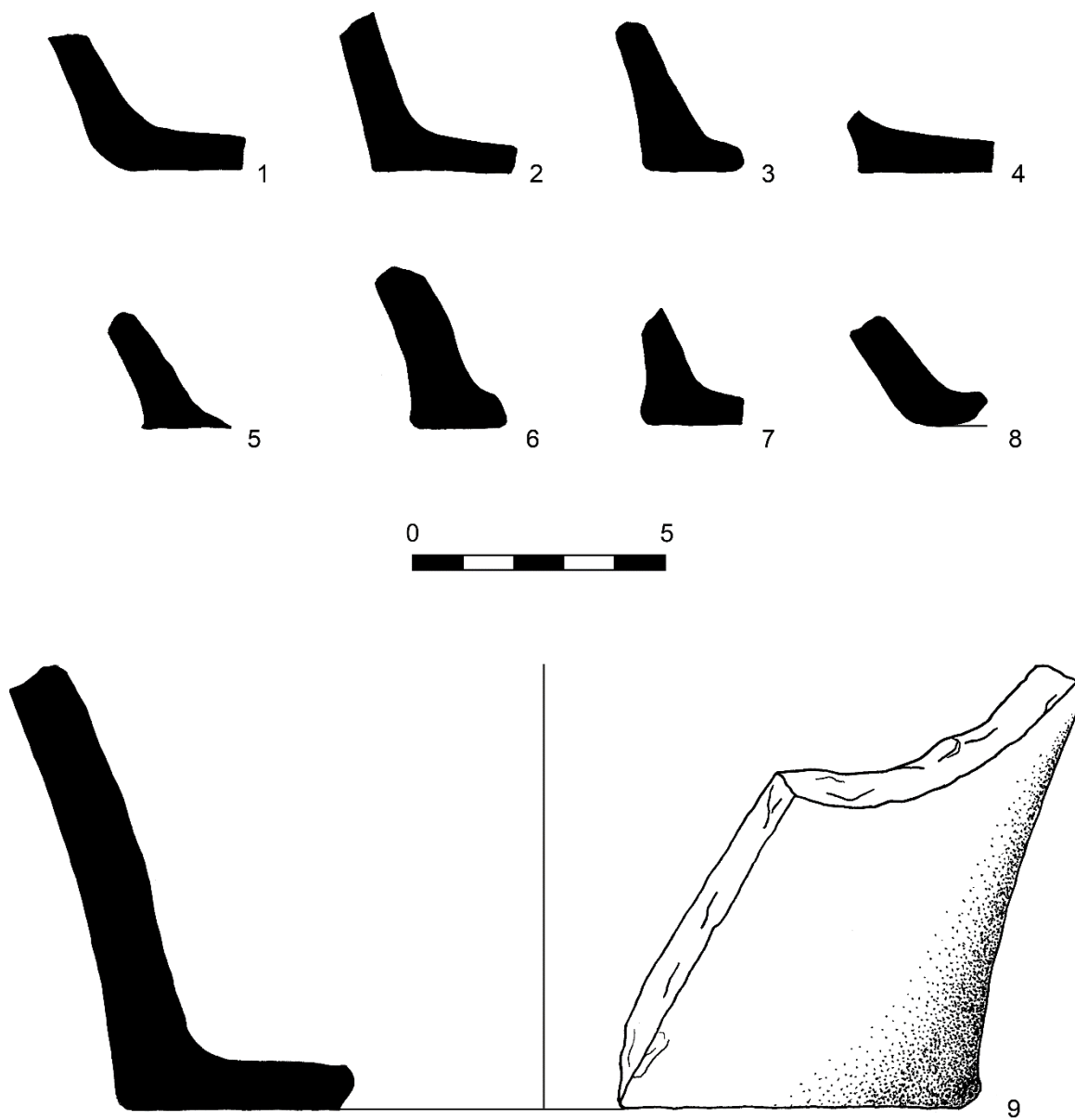
Obr. 48. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, dna zásobnic (foto a kresba Z. Omelka).

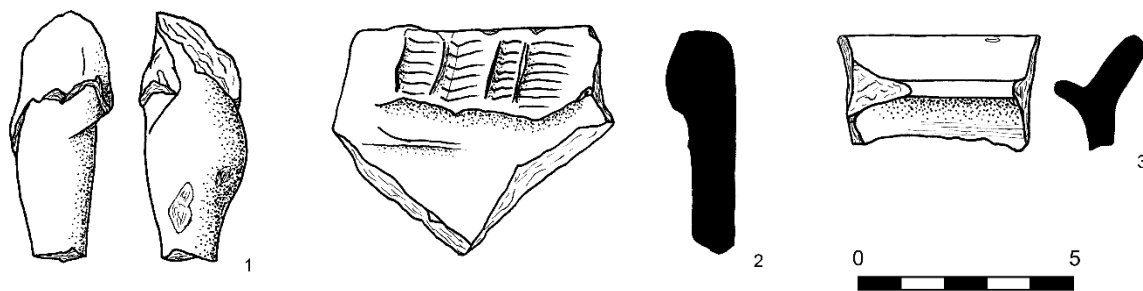
Obr. 49. Aloch, povrchové sběry B. Gruna: 1-6 výběr uch nádob, 7 – úchytka naběračky (kresba Z. Omelka).

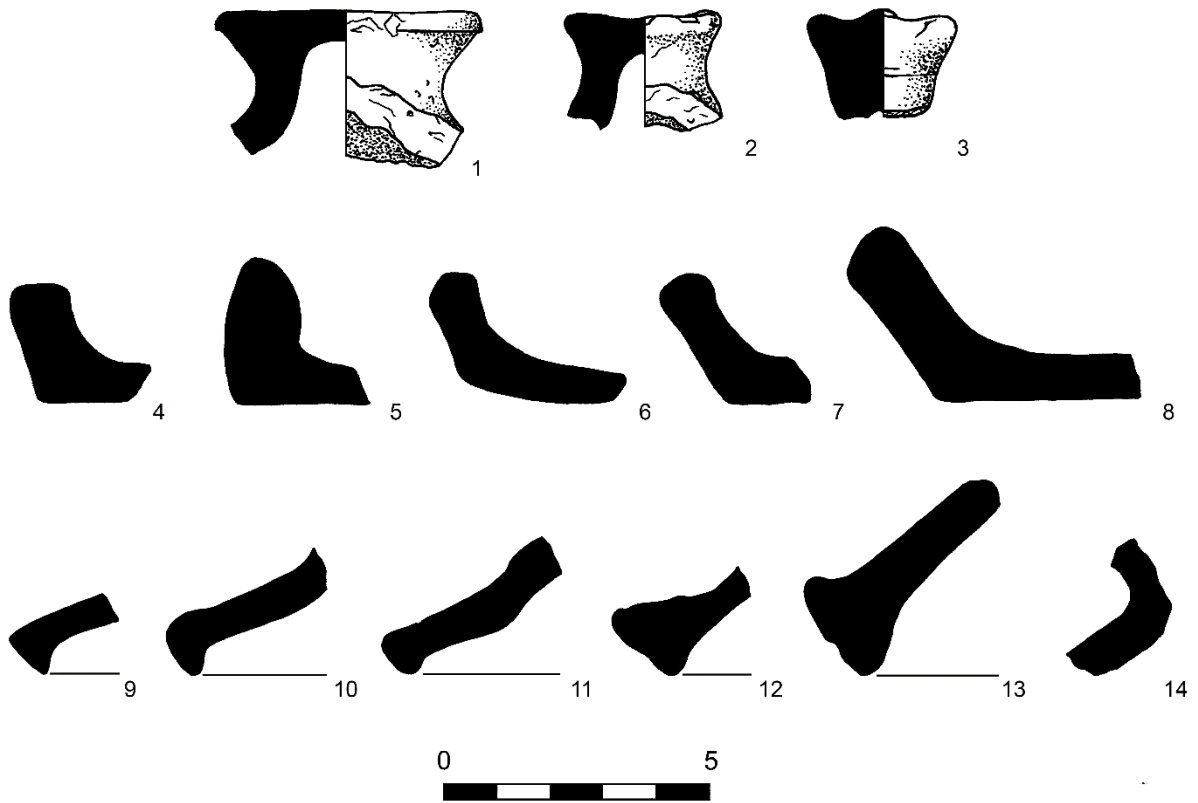
Obr. 50. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, ucho pekáče (foto a kresba Z. Omelka).

Obr. 51. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, dna nádob (kresba Z. Omelka).

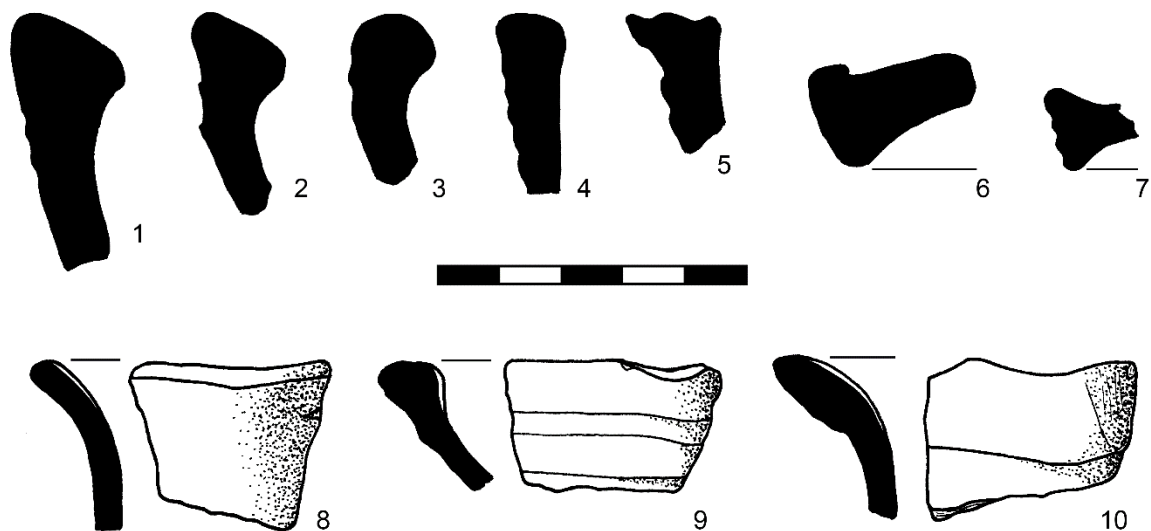
Obr. 52. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, keramika nezařazená: 1 – fragment lidské postavy (lýtko), 2 – okraj pekáče, 3 – fragment cucurbity (kresba Z. Omelka).

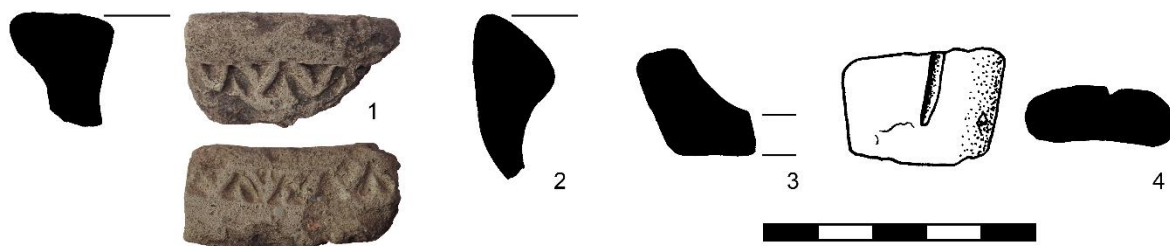
Obr. 53. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, poklice ploché a zvoncovité (kresba Z. Omelka).

Obr. 54. Aloch, povrchové sběry B. Gruna: zdobené výdutě (foto Z. Omelka).

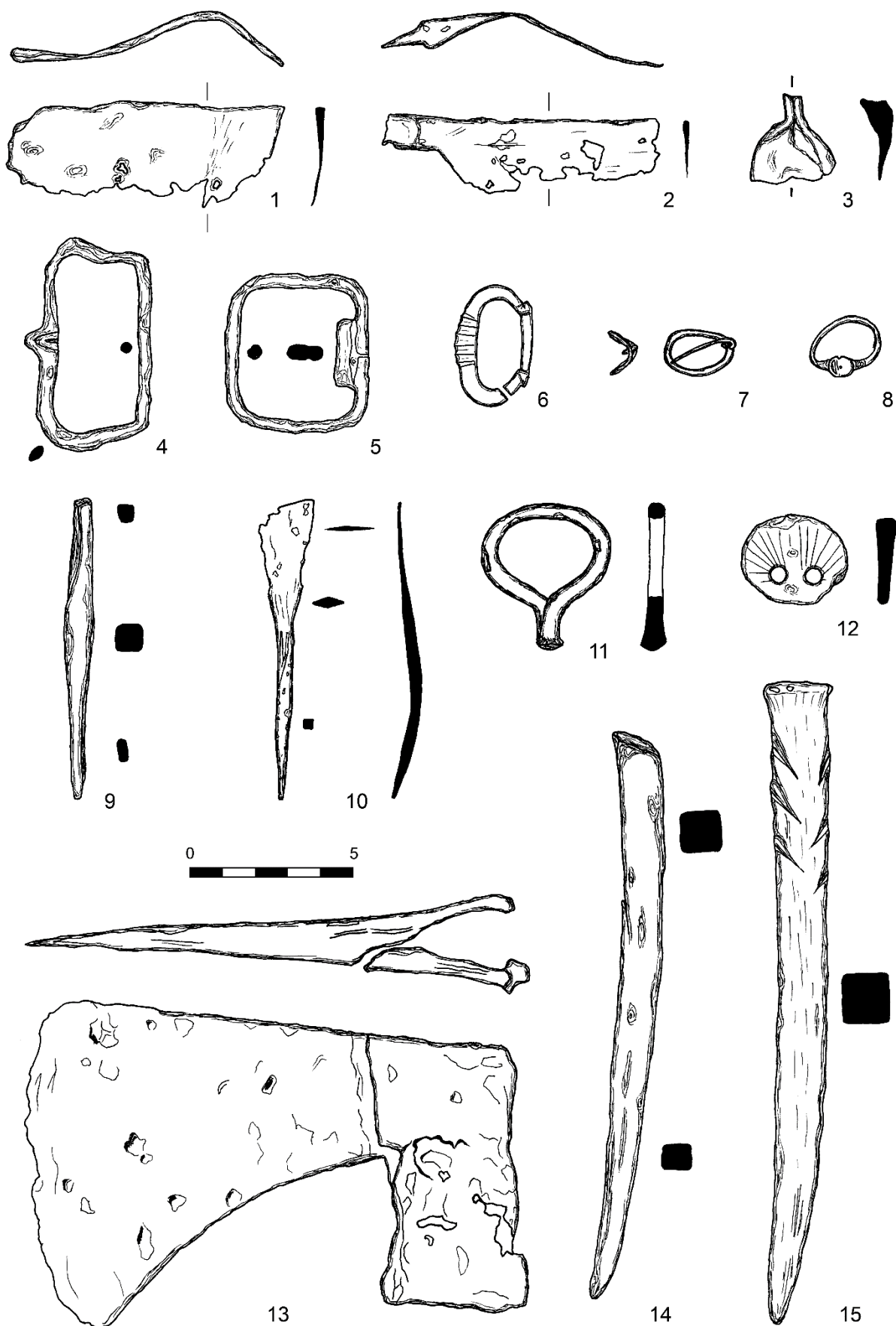
Obr. 55. Aloch, povrchové sběry B. Gruna, okraje: 1–2, 5 – mísy; 4 – džbán; 8, 10 – poháry; 3, 9 – kahany; 6–7 – okraje zvoncovitých poklic (kresba Z. Omelka).

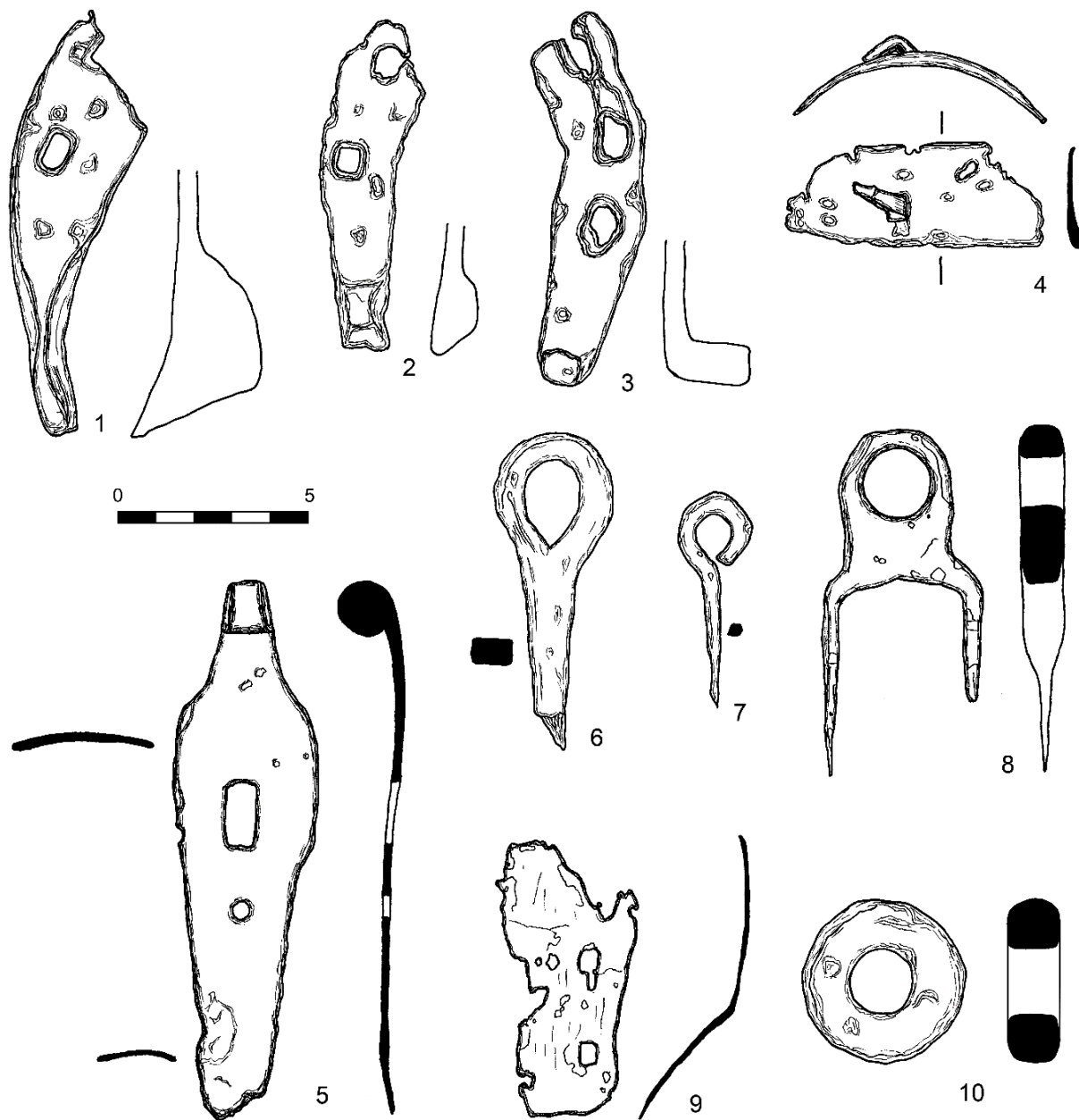
Obr. 56. Aloch, pravobřeží „Plocha B“, povrchové sběry B. Gruna (foto a kresba Z. Omelka).

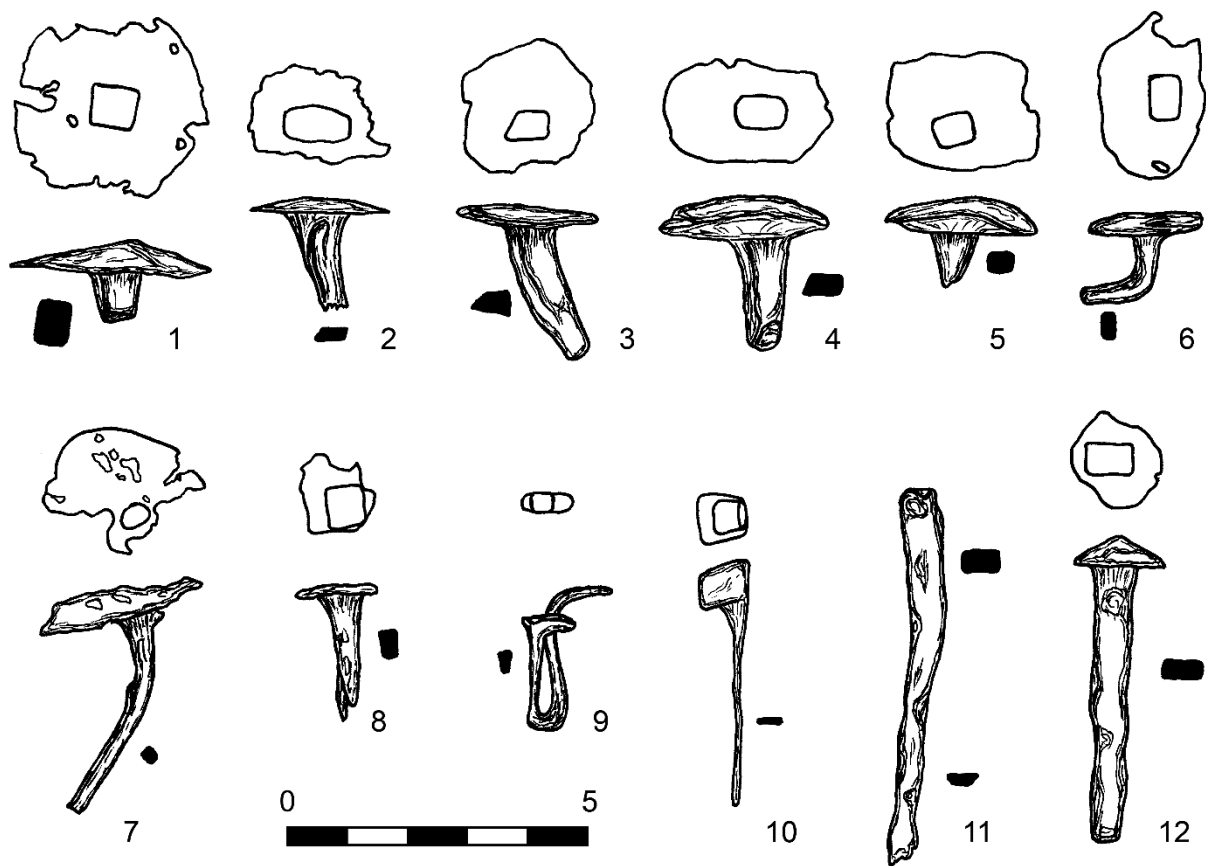
Obr. 57. Aloch, povrchové sběry Z. Omelka, výběr ze sběrů keramiky (foto Z. Omelka)

Obr. 58. Aloch, detektorové sběry Z. Omelka. Předměty denní potřeby: 1-2 – nože, 3 – lžička, 4-7 – přezky, 8 – prstýnek; řemeslné nástroje: 9 – průbojník, 10 – dlátko; 13 – sekera; výbava stavení: 11 – klíč; militaria: 12 – záštitný trn tesáku; zemědělské nářadí: 14 – vidle, 15 – kolík z brány (*kresba Z. Omelka*).

Obr. 59. Aloch, detektorové sběry Z. Omelka. Výbava koně: 1–3 – podkovy; 4 – objímka náboje kola; 5 – stavební kování/závora; 6–7 – trn s okem; 8 – skoba s okem; 9–10 – neidentifikované předměty (kresba Z. Omelka).

Obr. 60. Aloch, detektorové sběry Z. Omelka, hřebíky (kresba Z. Omelka).

Obr. 61. Aloch, distribuce kovových nálezů (aplikace QGIS, podklad ortomapa © ČÚZK).

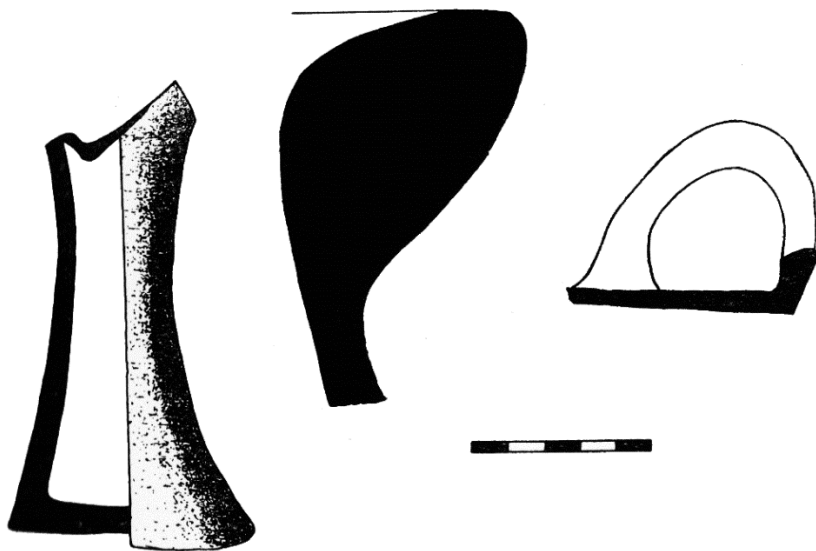
Obr. 62. Aloch, fotografie kovových nálezů – výběr (foto Z. Omelka).

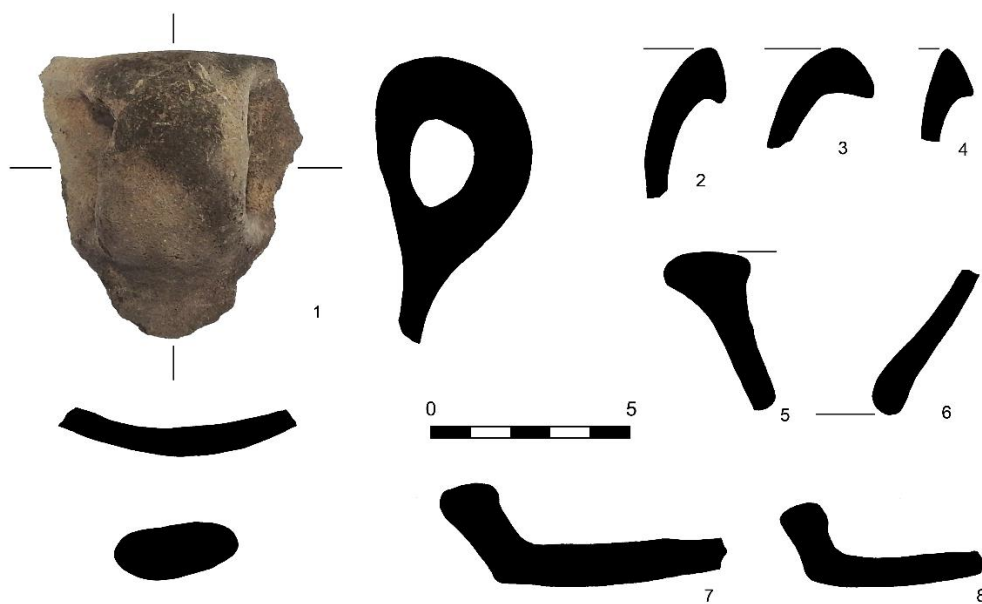
Obr. 63. Aloch, fotografie kovových nálezů – výběr (foto Z. Omelka).

Obr. 64. Aloch, fotografie kovových nálezů – výběr (foto Z. Omelka).

Obr. 65. Kelčín, nožka poháru, okraj zásobnice a ucho poklice (Unger 1970b, obr. 7).

Obr. 66. Kelčín „Dlouhé čtvrtě“, výzkum E. Klanicové (RMM), rok 1994, výběr z keramických střepů (foto a kresba Z. Omelka).

Obr. 67. Kelčín „Dlouhé čtvrtě“, výzkum E. Klanicové (RMM), rok 1994, ploché poklice: vlevo inv. č. A14983; vpravo inv. č. A14984 (foto Z. Omelka).

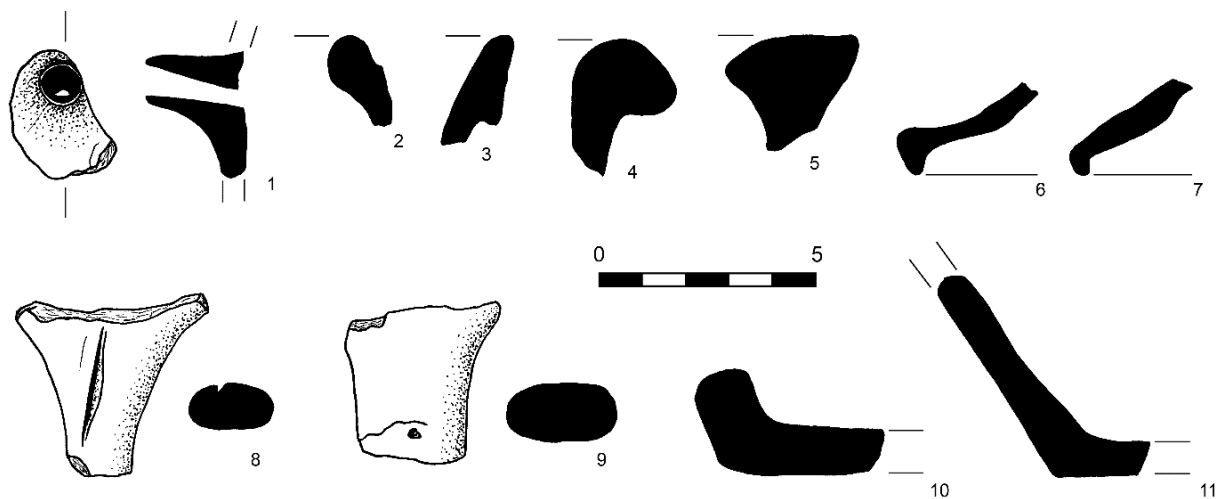
Obr. 68. Kelčín, fotodokumentace ZAV Plynovod E. Klanicová (RMM), 1994, odkryté vrstvy (*Klanicová 1994*).

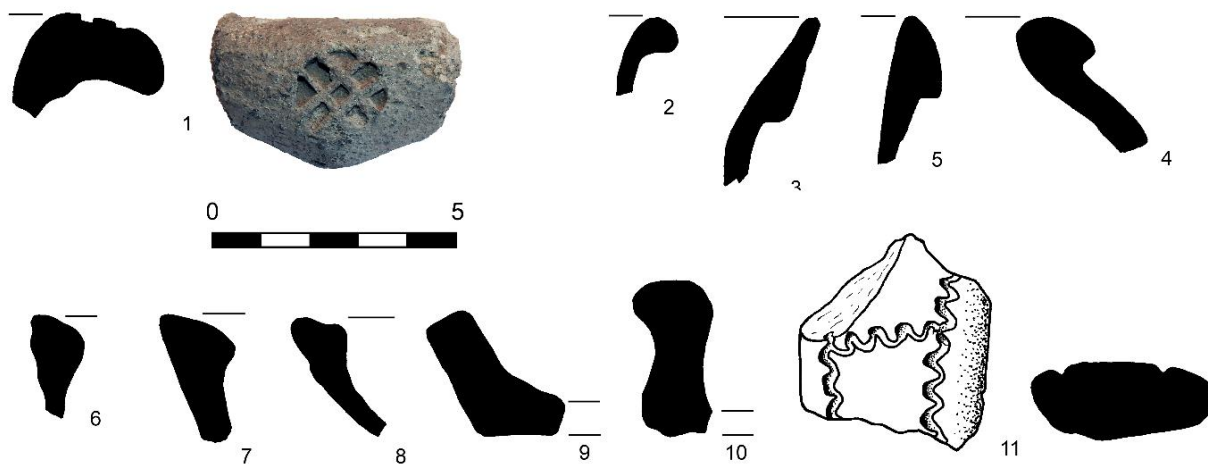
Obr. 69. Kelčín, fotodokumentace ZAV Plynovod E. Klanicová (RMM), 1994, průběh výzkumu (*Klanicová 1994*).

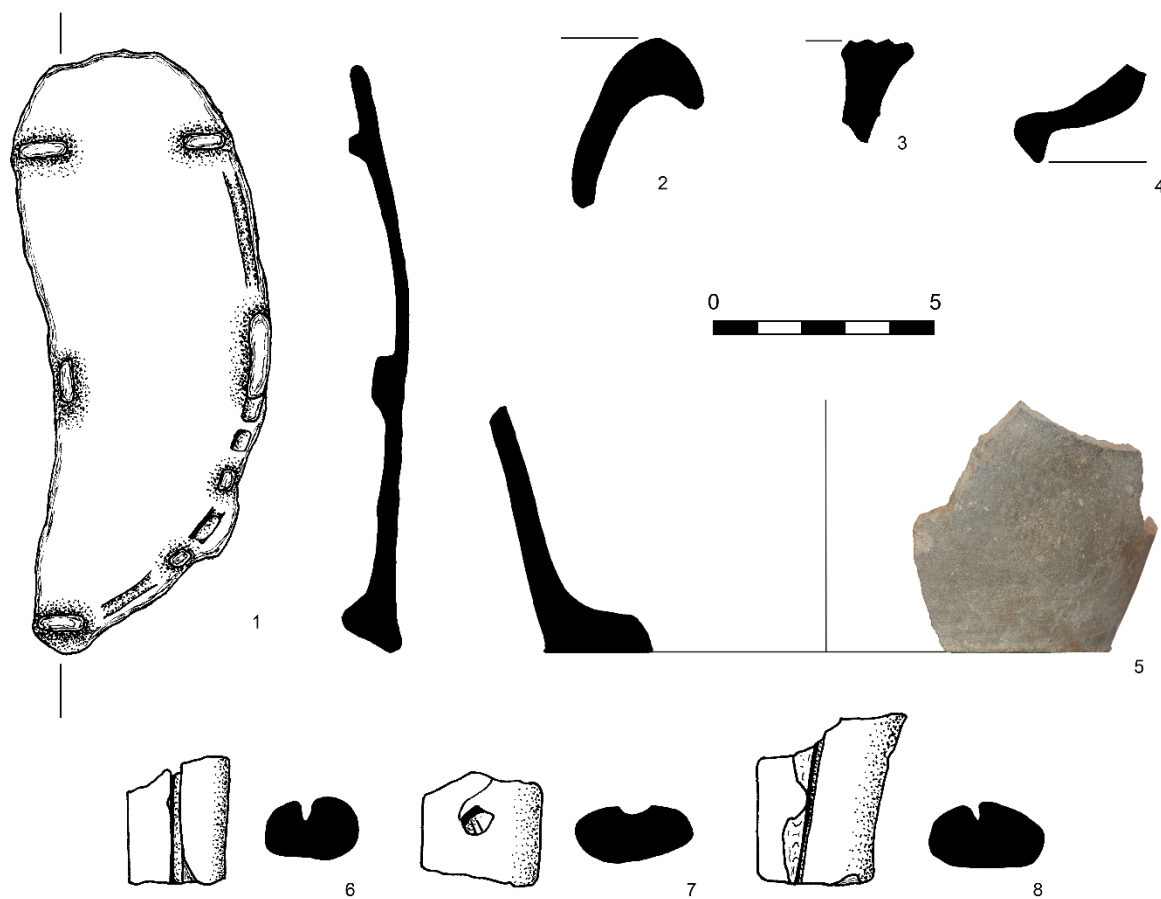
Obr. 70. Kelčín „Dlouhé čtvrtě“, ZAV Plynovod E. Klanicová (RMM), 1994, mazanice z objektu.

Obr. 71. Kelčín „Na loukách“, pravobřeží, povrchové sběry F. Trampota (RMM), 2015, výběr z keramických střepů (kresba Z. Omelka).

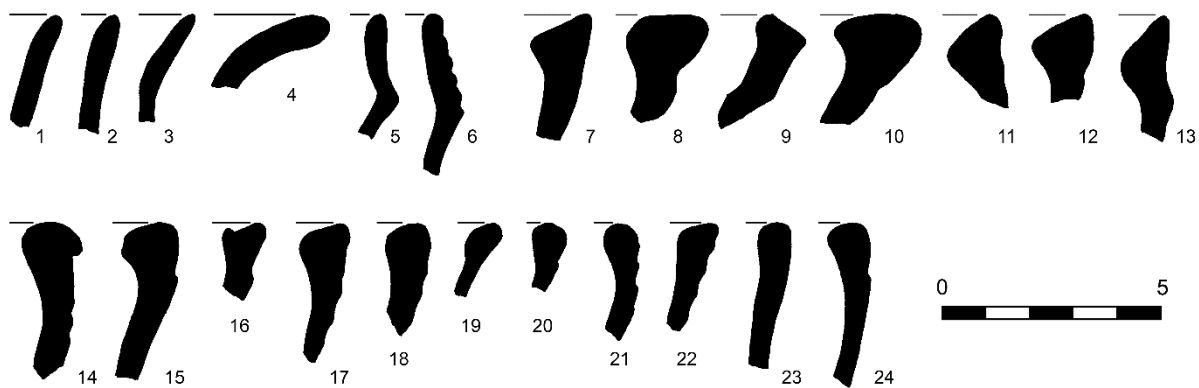
Obr. 72. Kelčín „Na loukách“, levobřeží, povrchové sběry F. Trampota (RMM), 2015, výběr z keramických střepů (foto a kresba Z. Omelka).

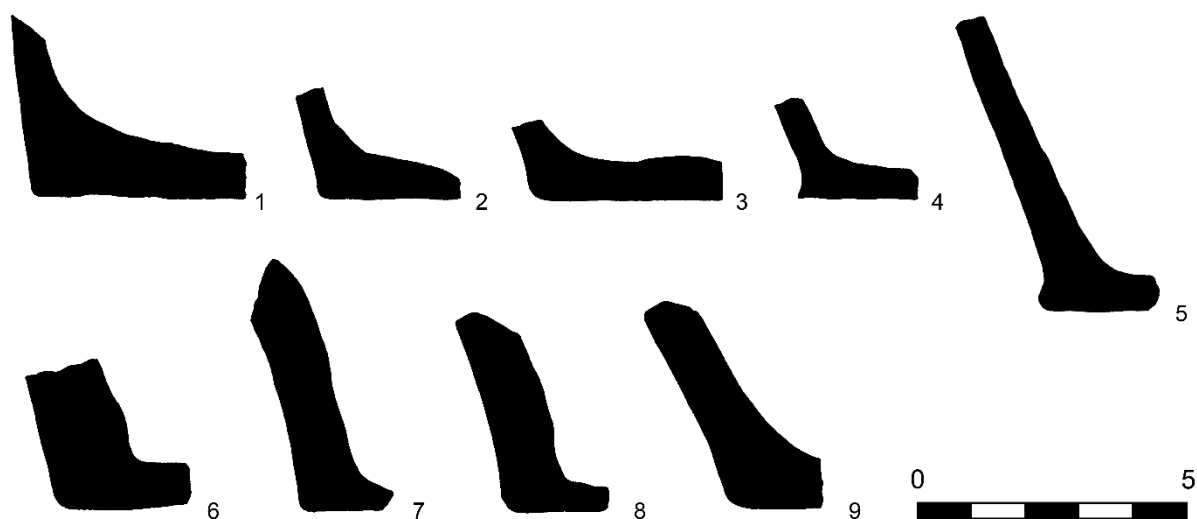
Obr. 73. Kelčín „Dlouhé čtvrtě“, povrchové sběry F. Trampota (RMM), 2019: 1 – železná volská podkova, 2–8 – výběr z keramických střepů (foto a kresba Z. Omelka).

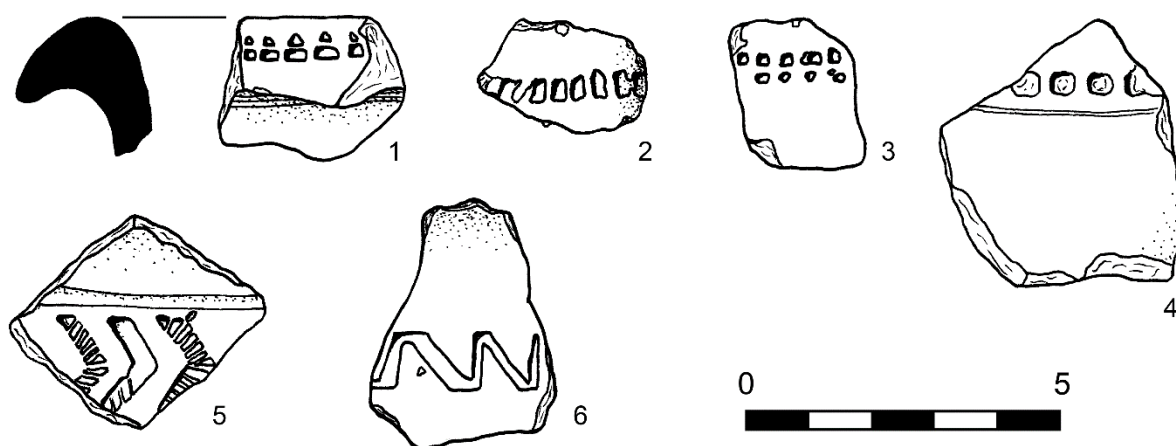
Obr. 74. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: okraje (foto Z. Omelka).

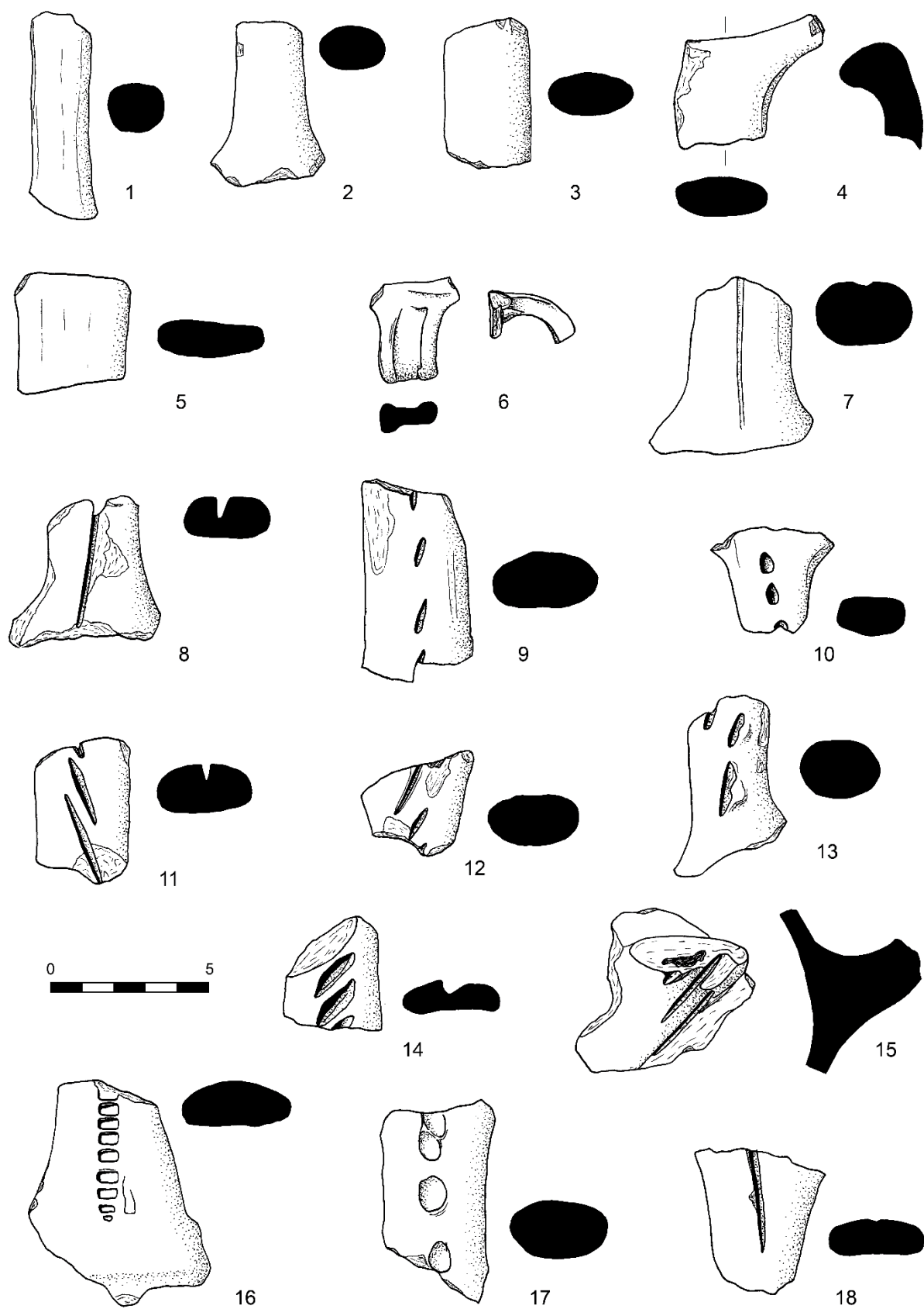
Obr. 75. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: džbány, poháry, mísy (foto Z. Omelka).

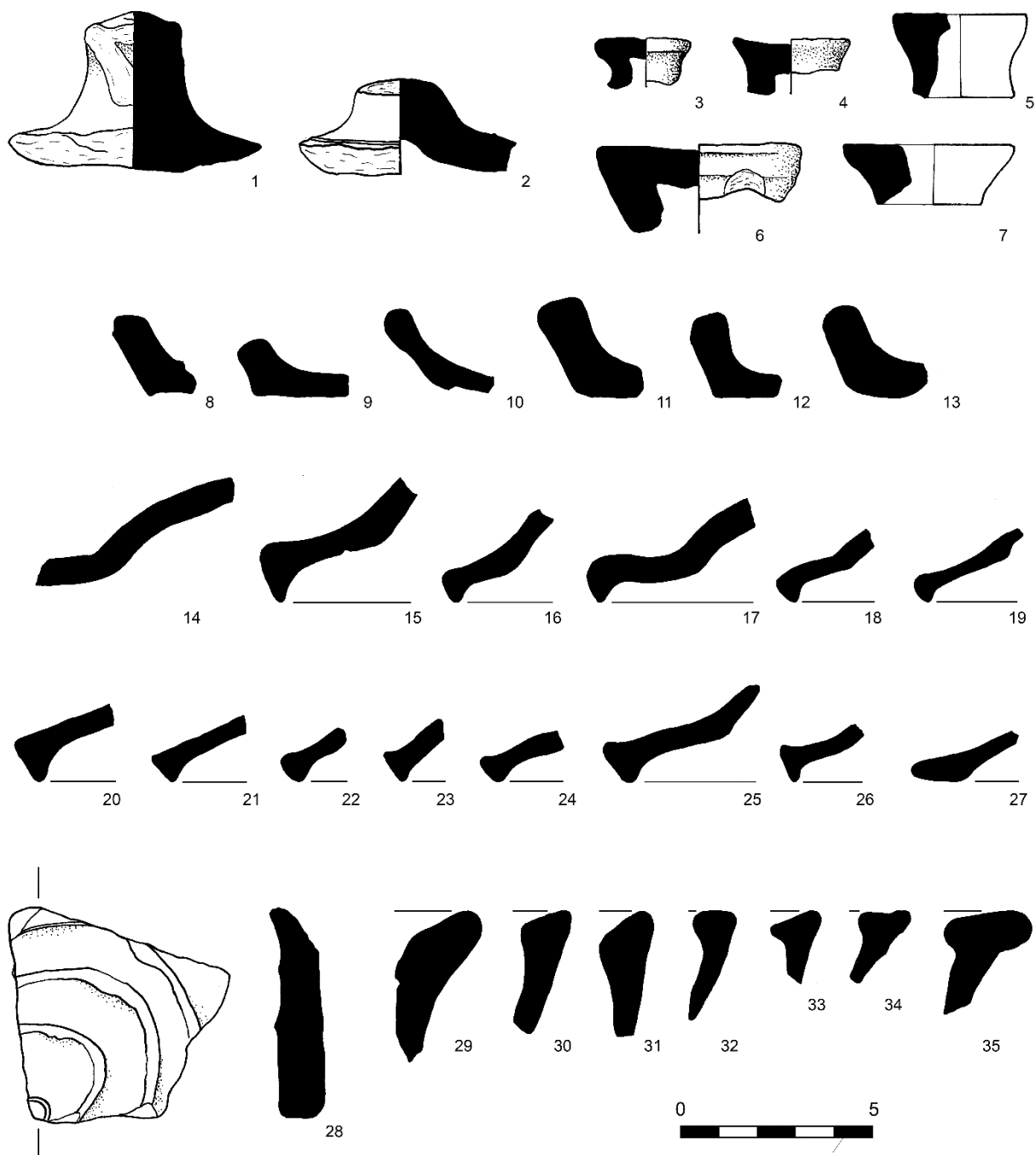
Obr. 76. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: dna (foto Z. Omelka).

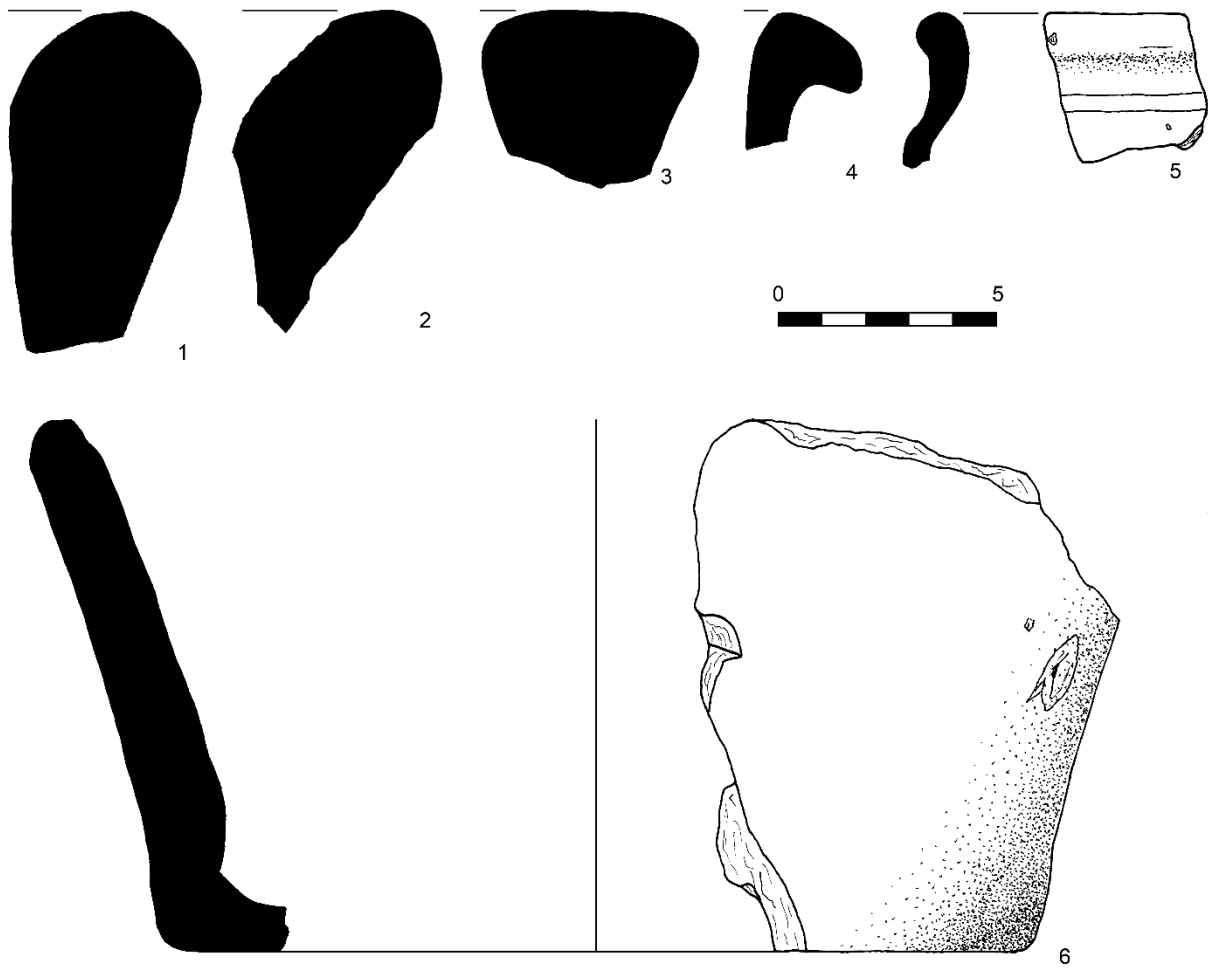
Obr. 77. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: radélková/kolková výzdoba (foto Z. Omelka).

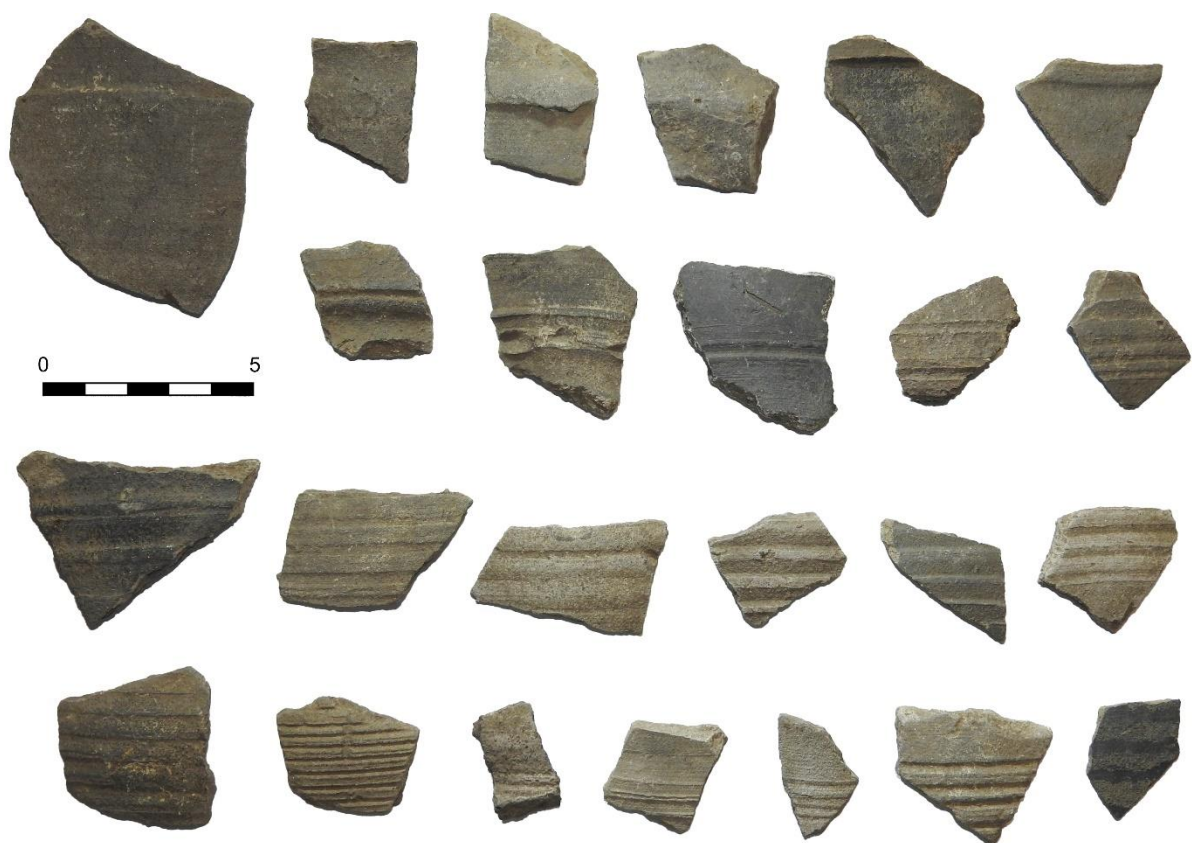
Obr. 78. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: ucha nádob (foto Z. Omelka).

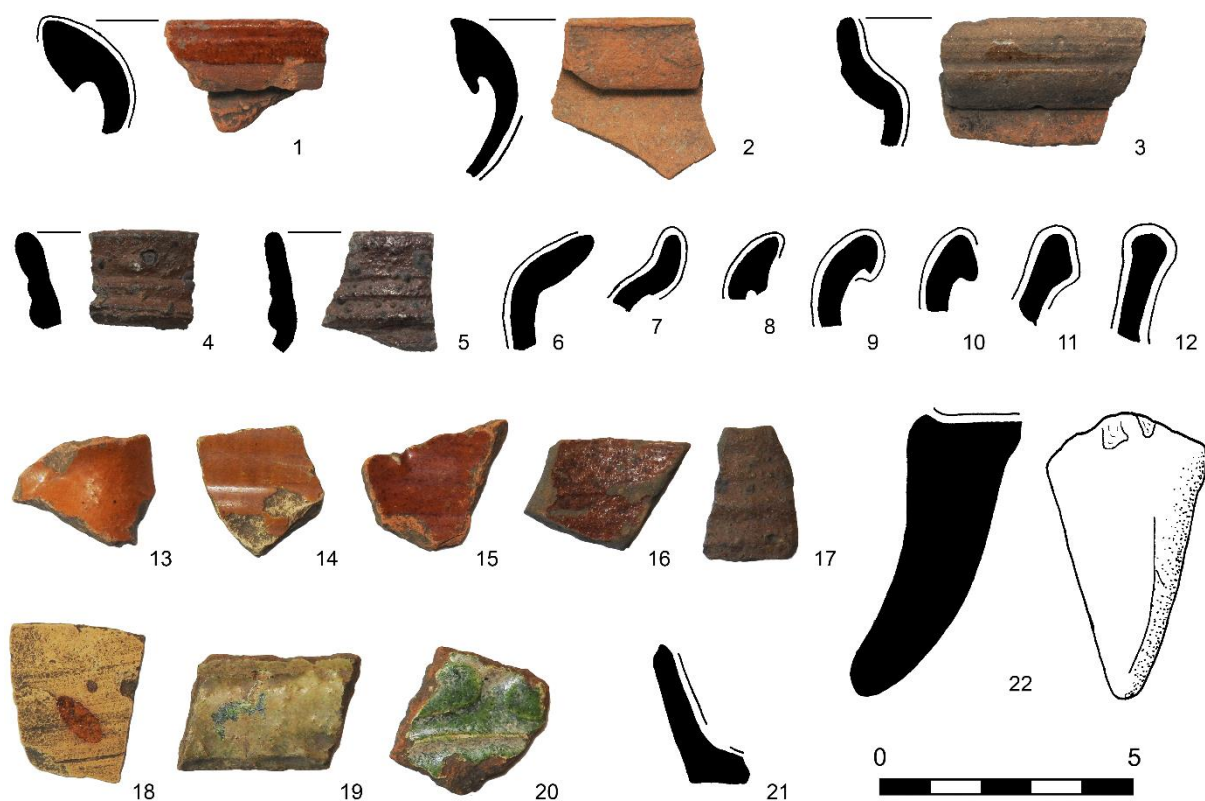
Obr. 79. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: 1–27 – poklice; 28 – kachel, 29–35 – mísy (foto Z. Omelka).

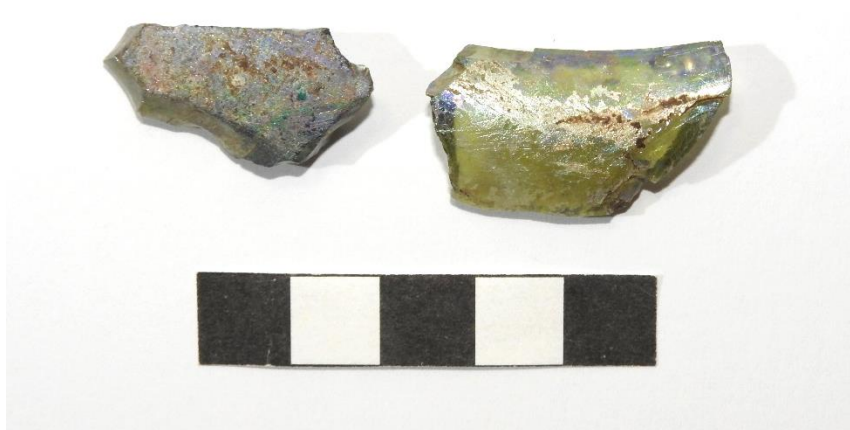
Obr. 80. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna, zásobnice a zásobnicové hrnce, výběr z keramických střepů (*kresba Z. Omelka*).

Obr. 81. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: zdobené výdutě (foto Z. Omelka).

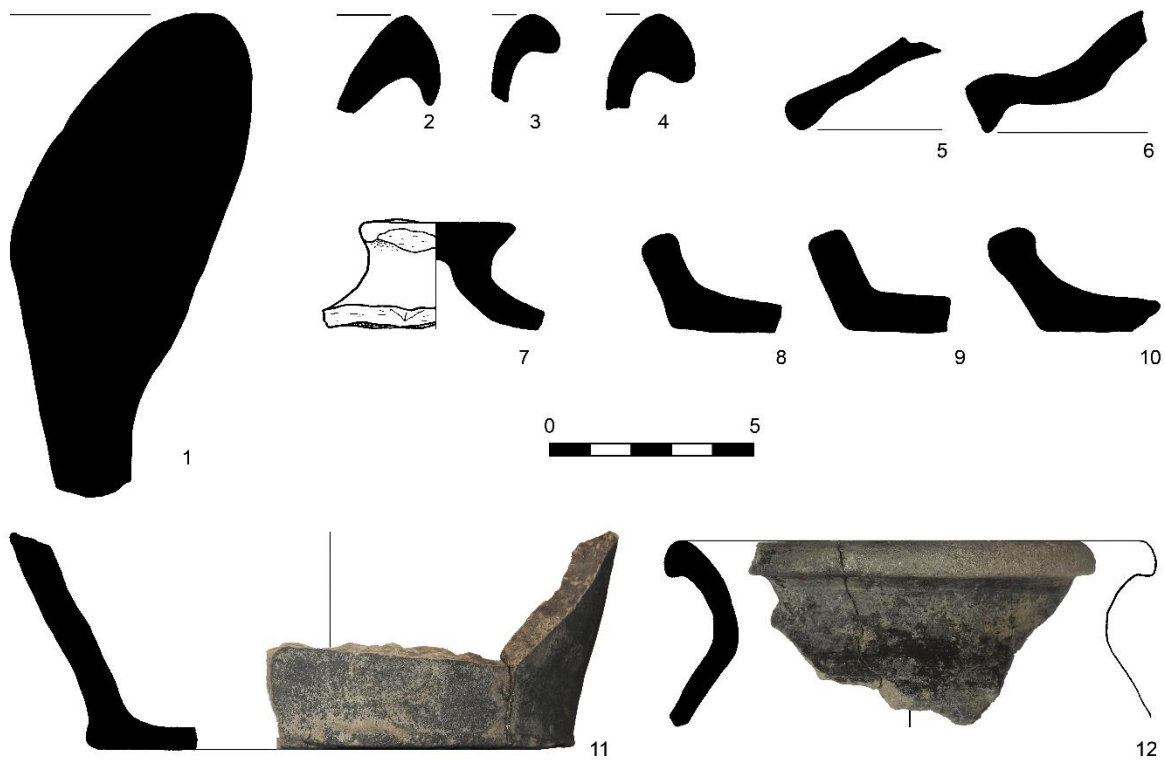
Obr. 82. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna – glazura: 1–12 – okraje; 4–5,17 – loštická keramika; 13–18 – výdutě; 19–20 – kachle; 21 – dno; 22 – nožka trojnohé pánve (foto a kresba Z. Omelka).

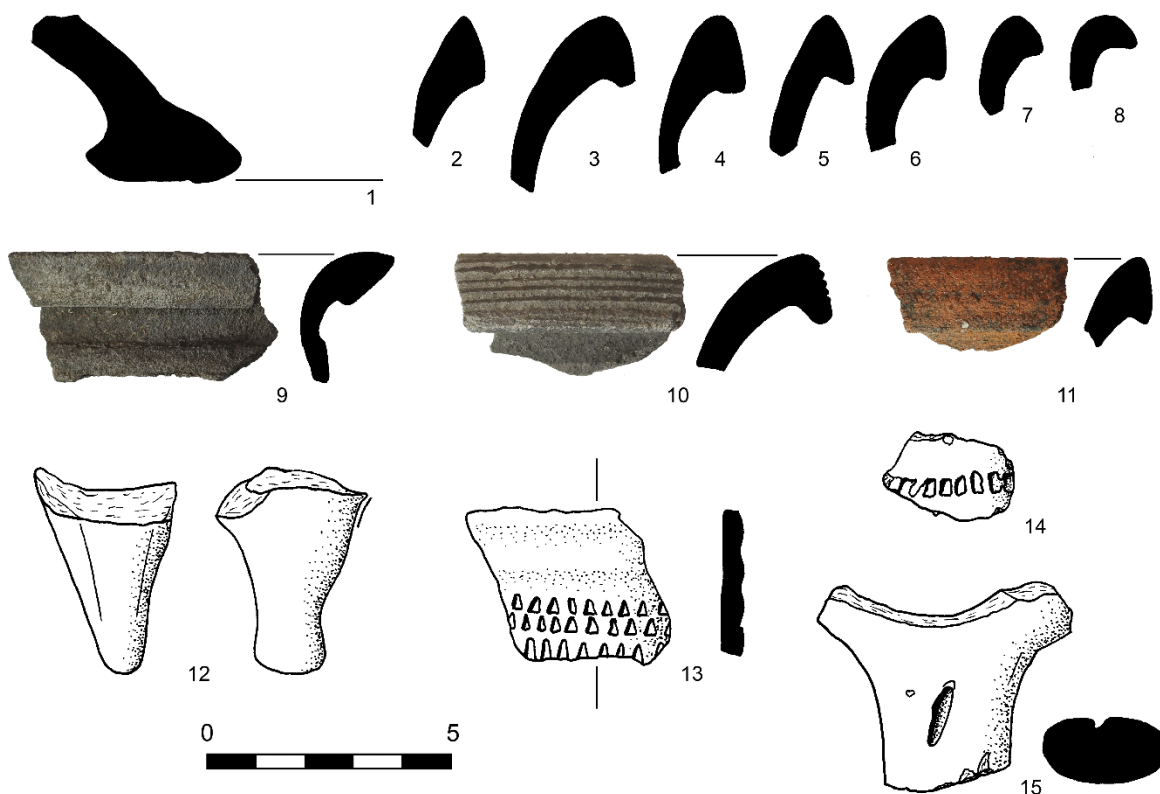
Obr. 83. Kelčín, skleněné střepty s pokročilou korozí: vlevo – povrchové sběry B. Gruna, vpravo – povrchové sběry Z. Omelka (foto Z. Omelka).

Obr. 84. Kelčín, povrchové sběry B. Gruna: fragmenty kachlí (foto a kresba Z. Omelka).

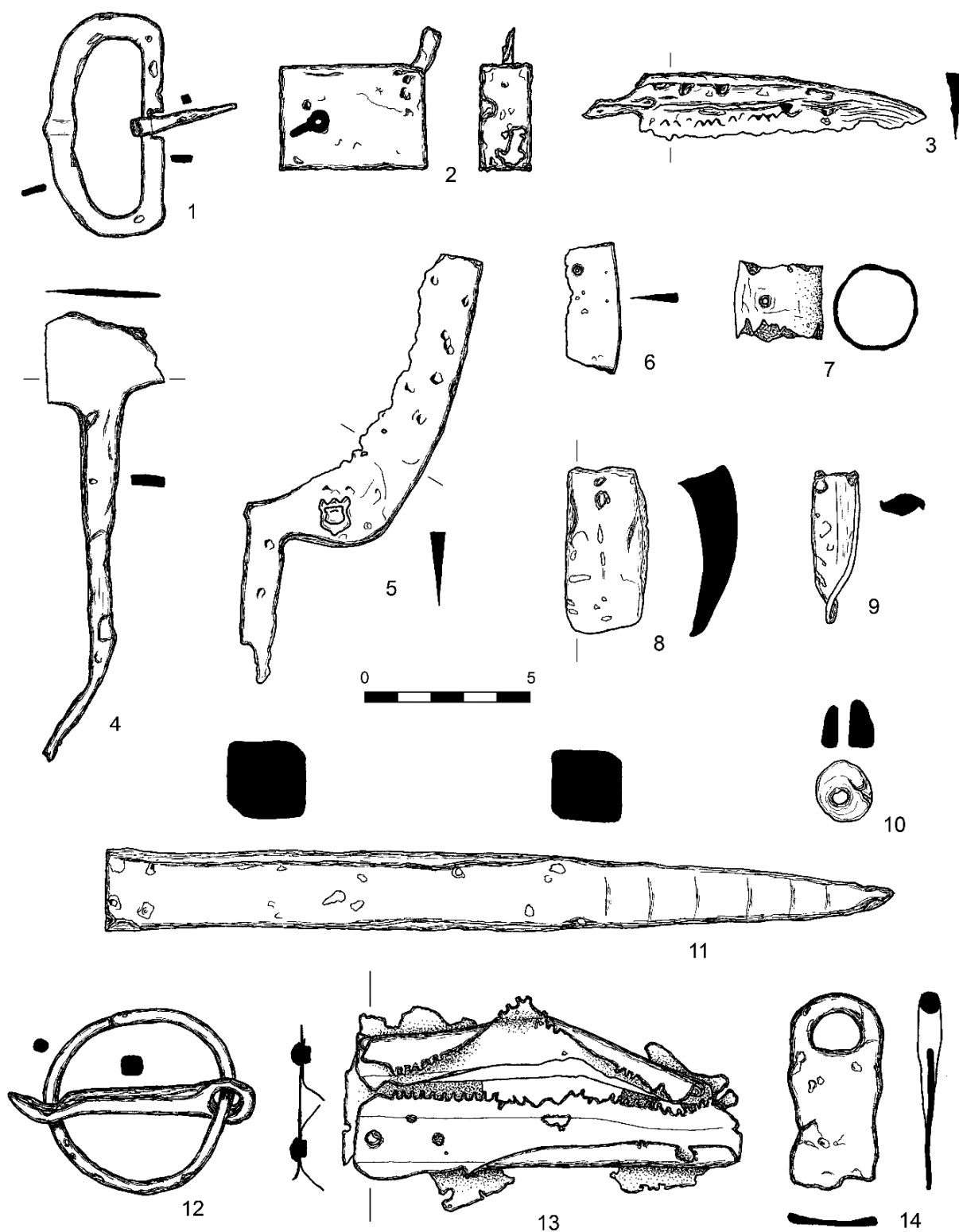
Obr. 85. Kelčín „Mokřad, objekt s plochými pokličkami“, povrchové sběry B. Gruna, výběr z keramických střeplů (foto a kresba Z. Omelka).

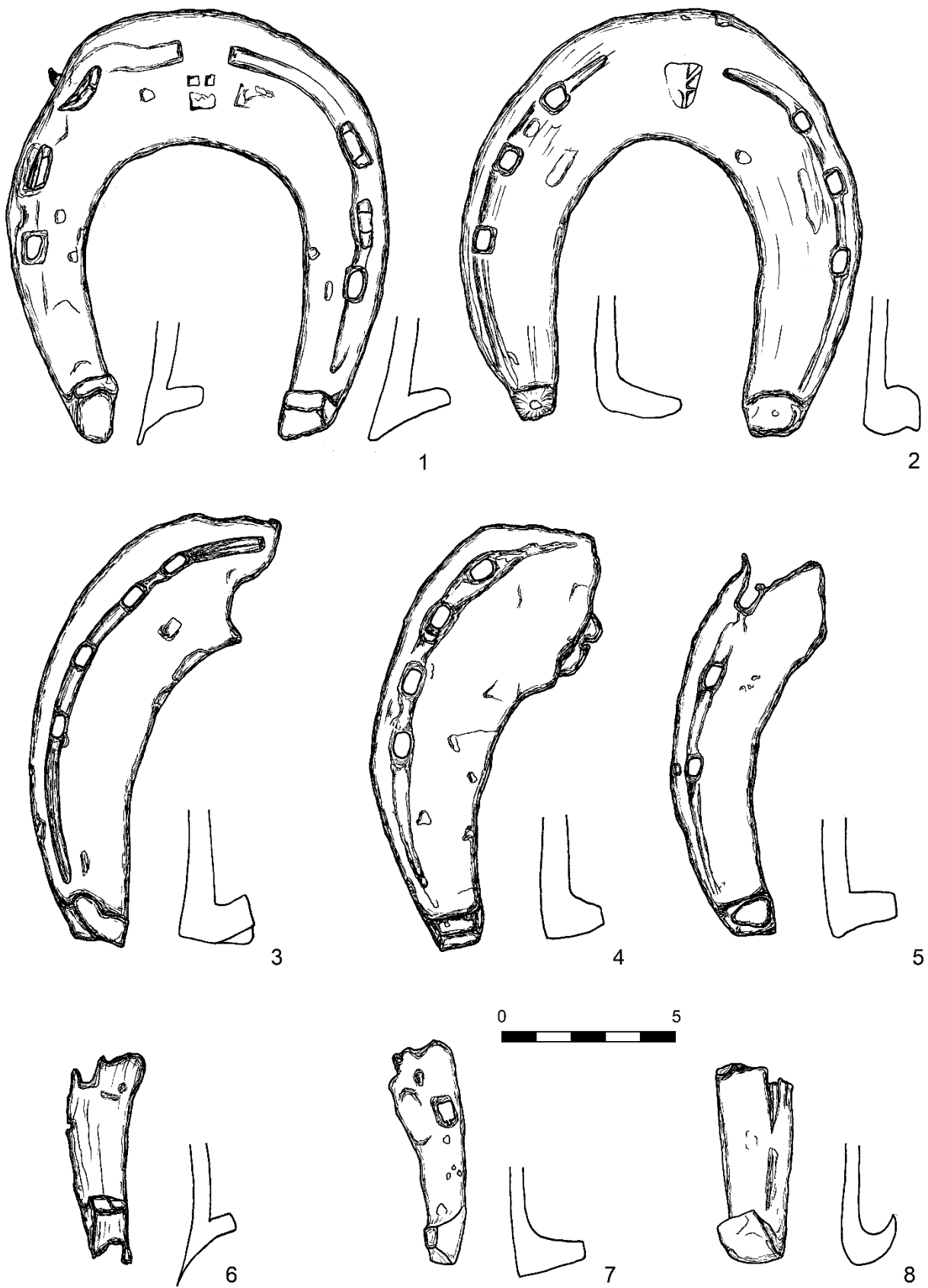
Obr. 86. Kelčín „Mokřad“, povrchové sběry B. Gruna, výběr z keramických střeplů (foto a kresba Z. Omelka).

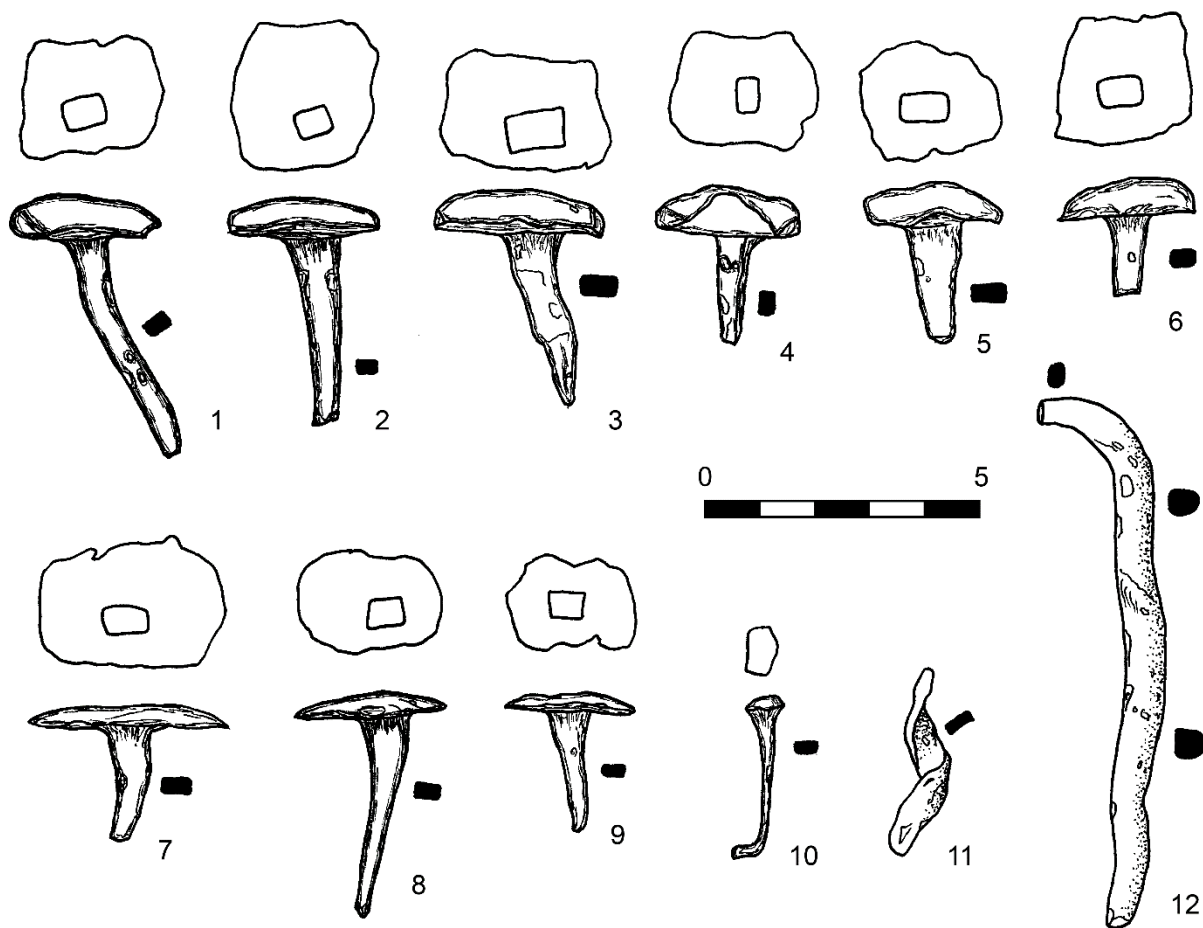
Obr. 87. Kelčín, povrchové sběry Z. Omelka, výběr z keramiky a dalších materiálů (foto Z. Omelka).

Obr. 88. Kelčín, detektorové sběry Z. Omelka: 1 – přezka; 2 – třimenový zámek; 3 – nůž; 4 – dýka; 5–6 – srp; 7 – objímka; 8 – kladivo; 9 – nebozez; 10 – olověný přeslen; 11 – kolík/hřeb; 12 – udidlo; 13 – hřeblo; 14 – kování držadla vědra (kresba Z. Omelka).

Obr. 89. Kelčín, detektorové sběry Z. Omelka, podkovy (kresba Z. Omelka).

Obr. 90. Kelčín, detektorové sběry Z. Omelka, stavební železo: 1–11 – hřebíky, 12 – skoba (kresba Z. Omelka).

Obr. 91. Kelčín, distribuce kovových nálezů ve střední části vsi (aplikace QGIS, podklad ortomapa © ČÚZK).

Obr. 92. Fotografie kovových nálezů z lokality Kelčín - výběr (foto Z. Omelka).

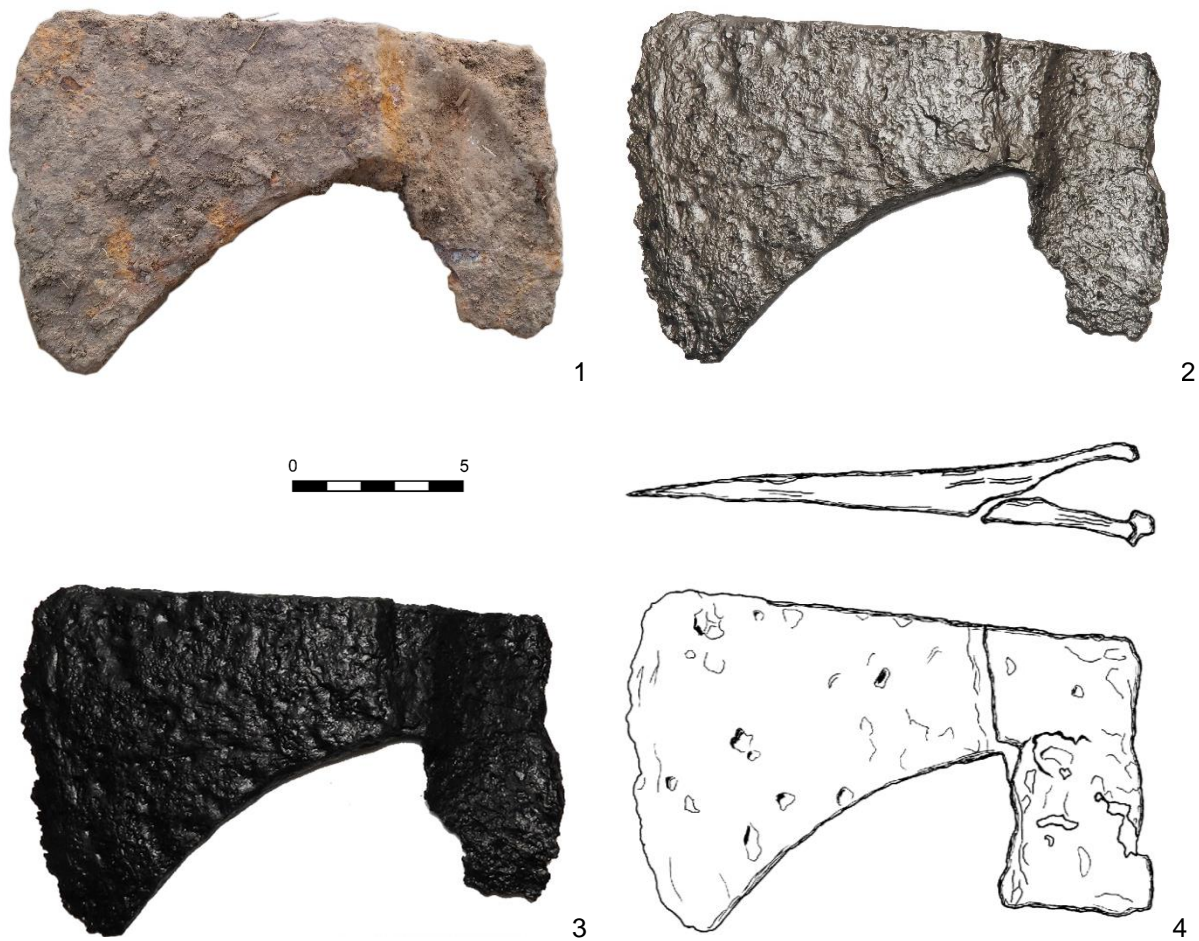
Obr. 93. Fotografie kovových nálezů z lokality Kelčín - výběr (foto Z. Omelka).

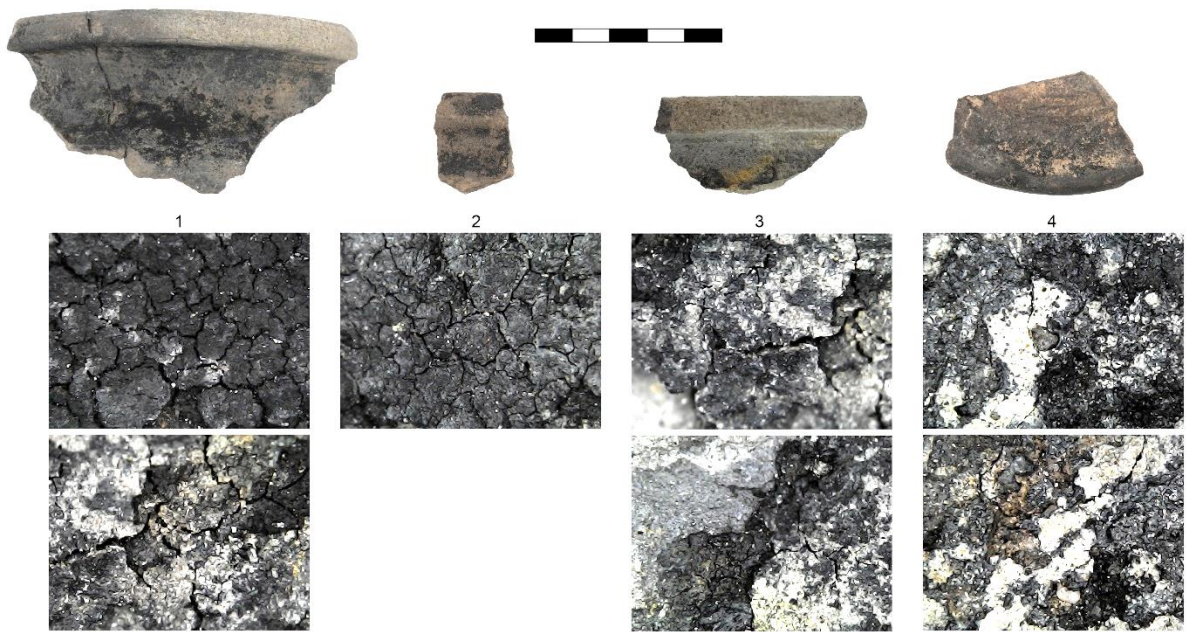
Obr. 94. Fotografie kovových nálezů z lokality Kelčín - výběr (foto Z. Omelka).

Obr. 95. Drobné stříbrné fenikové mince, detektorové sběry Z. Omelka: 1 – Aloch; 2–4 – Kelčín (foto Z. Omelka).

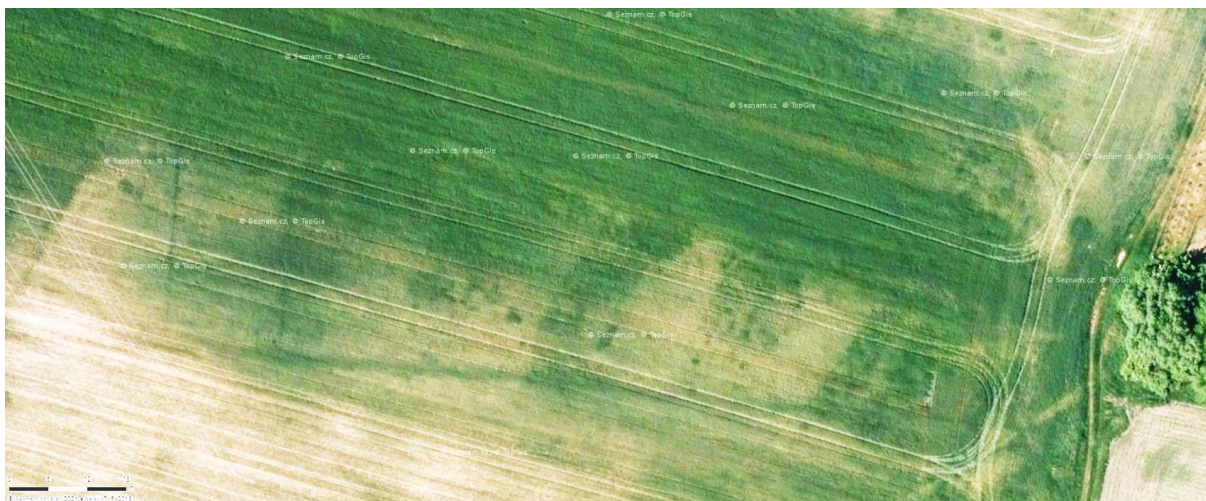
Obr. 96. Aloch, železná sekera, průběh konzervace: 1 – nálezový stav, 2 – opískování, 3 – konzervace, 4 – kresebná dokumentace včetně rekonstrukce s fragmentem tuleje (foto a kresba Z. Omelka).

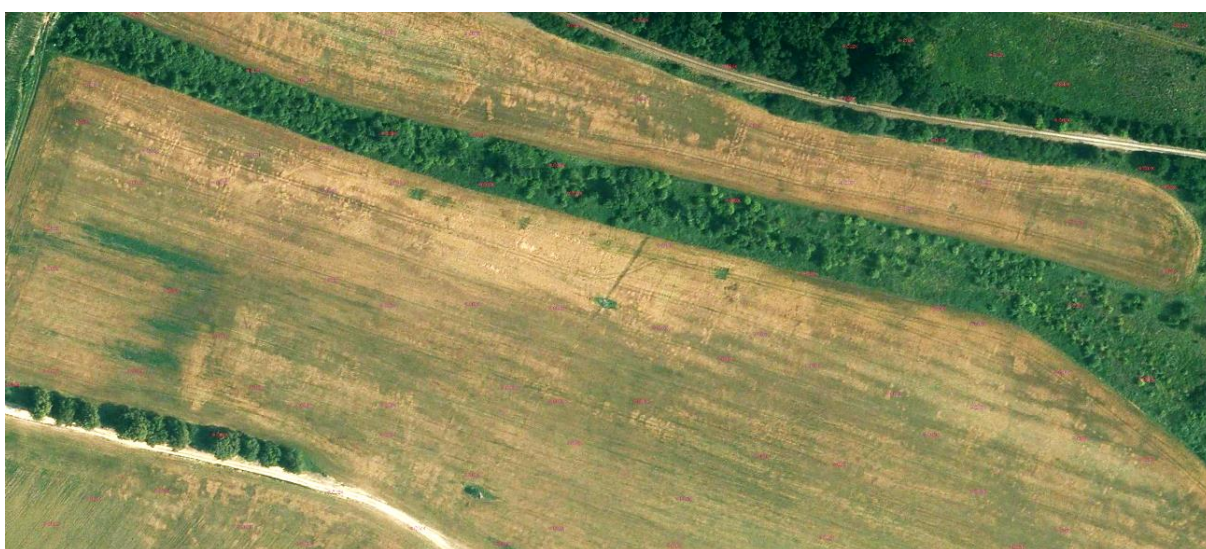
Obr. 97. Střepy s připálenými organickými zbytky s detaily povrchu (foto Z. Omelka).

Obr. 98. Stopy pracovních metod na dnech nádob (foto Z. Omelka).

1

2

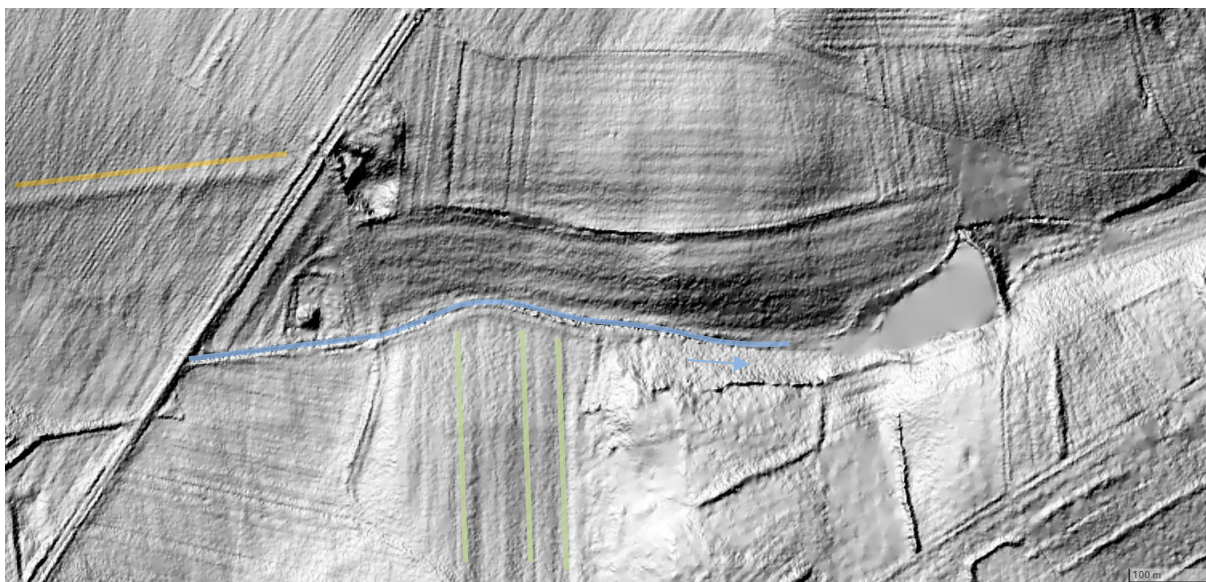

3

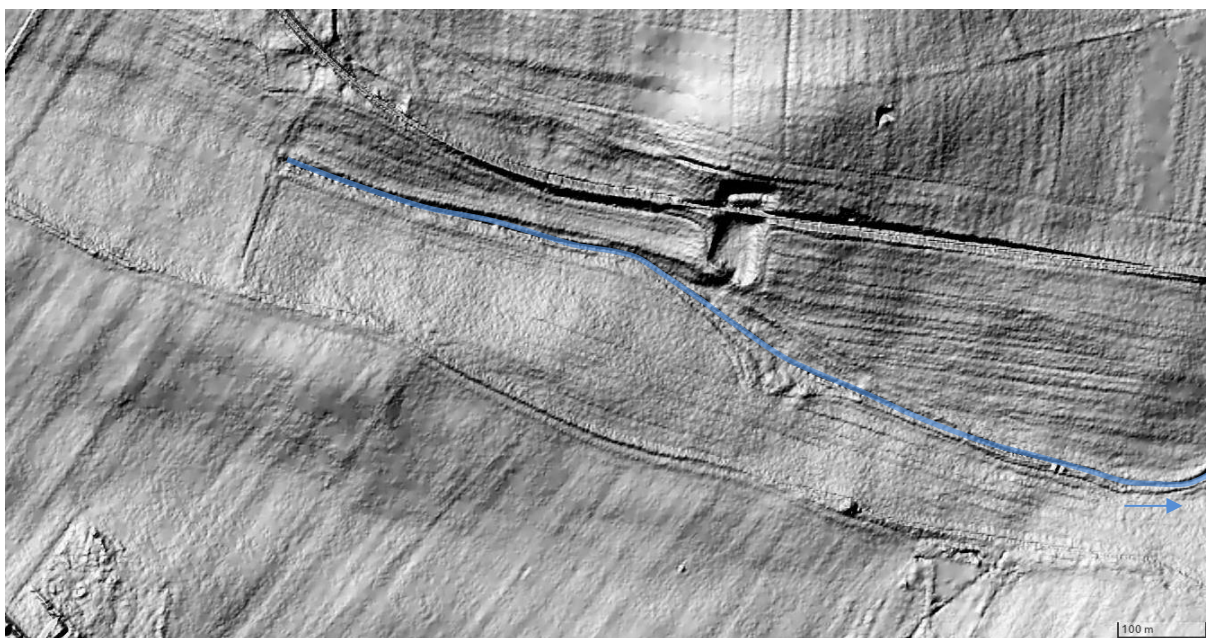
Obr. 99. Ortofotostřížky s porostovými příznaky na lokalitě Kelčín: 1 – západní část, rok 2018; 2 – střední část, rok 2012; 3 – okolí mokřadu, rok 2015 (© Seznam.cz, © TopGis, © ČÚZK).

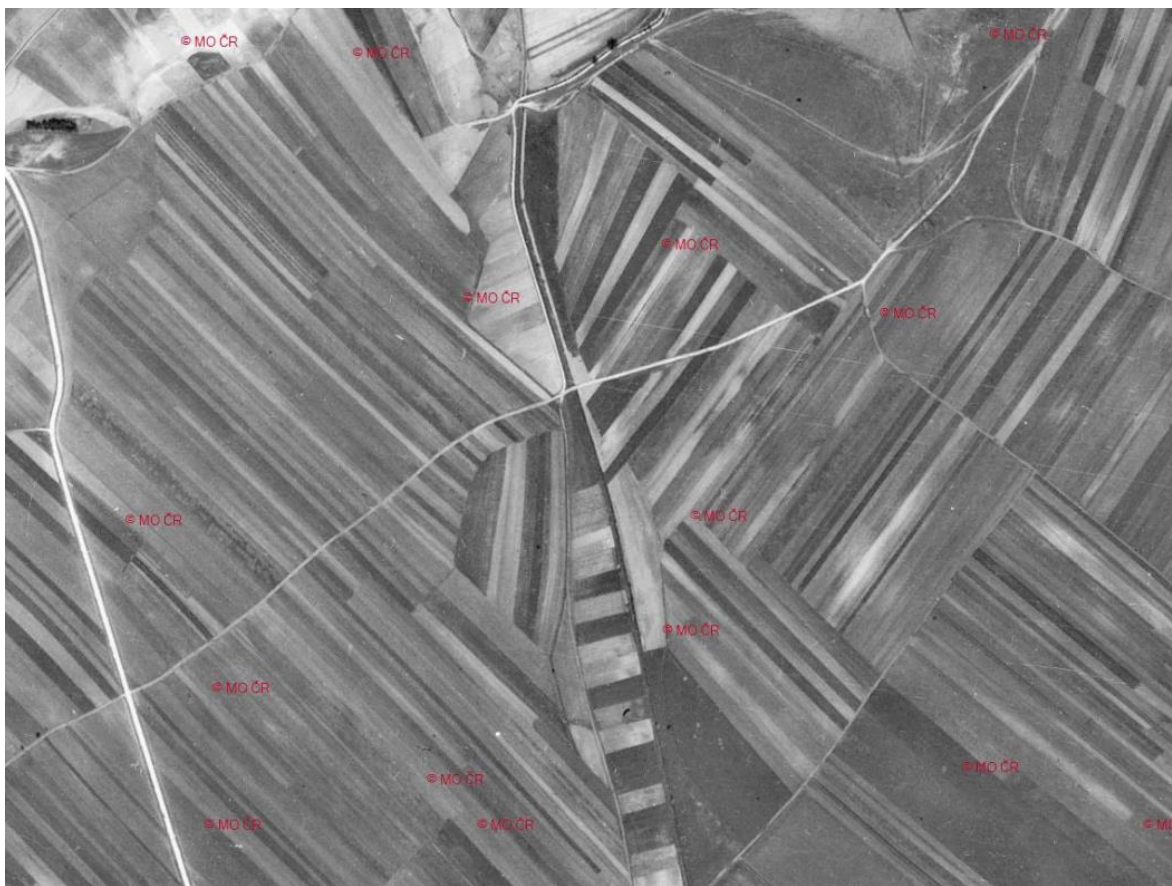
Obr. 100. Interpretace porostových příznaků na ortofotomapě z roku 2012. Vyznačeny jsou místa významných koncentrací keramiky (podklad © ČÚZK).

Obr. 101. Lidarový snímek osady Aloch s patrnou tvrzí a okolními příkopy, umístěná na západní straně lokality. Modře je vyznačena vodoteč; oranžově je vyznačena zaniklá cesta; světle zeleně v terénu neznatelné nerovnosti, snad původní plužiny (© ČÚZK, <https://ags.cuzk.cz/av/>).

Obr. 102. Lidarový snímek osady Kelčín. Modře je vyznačena vodoteč, která je zároveň osou vesnice (© ČÚZK, <https://ags.cuzk.cz/av/>).

Obr. 103. Letecký snímek z roku 1938 v okolí Valtického potoka v blízkosti rybníka Nesyt. Okolí je možným místem existence osady Königsbrunn (© MO ČR, <https://ags.cuzk.cz/archiv/>).

Příloha 2: Seznam nálezů

- 1) Prsten
- 2) Přezka oválná
- 3) Přezka kruhová
- 4–6) Přezka železná 1–3
- 7) Nůž NA1
- 8) Nůž NA2
- 9) Nůž NK1
- 10) Lžíce
- 11) Klíč
- 12) Závěsný třmenový zámek
- 13) Kování držadla vědra
- 14) Oko s trnem 1
- 15) Oko s trnem 2
- 16) Skoba s okem
- 17) Skoba
- 18) Stavební kování / závora
- 19–30) Hřebík HA 1–12
- 31–41) Hřebík HK 1–11
- 42) Rameno vidlí / zub z bran
- 43) Zub z bran
- 44) Srp
- 45) Fragment srpu
- 46) Dlátko
- 47) Sekera
- 48) Tulej sekery
- 49) Průbojník / šídlo
- 50) Nebozez
- 51) Kladivo
- 52) Přeslen olověný
- 53–55) Podkova PA1–3
- 56–63) Podkova PK1–8
- 64) Objímka náboje kola
- 65) Udidlo
- 66) Hřeblo
- 67) Záštitný trn tesáku
- 68) Dýka
- 69) Plech s čtyřhrannými otvory
- 70) Kotouč
- 71) Objímka/kroužek
- 72) Kolík se stoupáním
- 73–76) mince M1–4